

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta filozofická

Ústav translatologie

Magisterská diplomová práce

**SOCIOLOGICKÉ ASPEKTY
PŘEKLADOVÝCH NOREM
V PRÁVNÍM PROSTŘEDÍ**

**SOCIOLOGICAL ASPECTS
OF TRANSLATION NORMS
IN LEGAL ENVIRONMENTS**

Jan Valenta

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 27. srpna 2007

.....

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval Prof. PhDr. Janě Králové, CSc., za vedení práce a Doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi, CSc., za četné konzultace. Mé díky patří také všem respondentům, kteří se výzkumu zúčastnili, a dále mým kolegům v advokátní kanceláři Squire, Sanders & Dempsey, v.o.s.

Jan Valenta

OBSAH

ÚVOD

I	TEORETICKÁ ČÁST.....	I
I.1	Specifika právního překladu.....	I
I.1.1	Definice a vlastnosti právního textu.....	I
I.1.2	Kulturní vázanost právního textu.....	4
I.1.3	Ekvivalence v právním překladu.....	6
I.1.4	Žánrová rozmanitost právního textu.....	8
I.1.5	Prostředí advokátní kanceláře.....	9
I.1.5.1	Výkon advokacie v ČR a struktura advokátní kanceláře.....	9
I.1.5.2	Postavení překladatele.....	10
I.2	Překladové normy.....	12
I.2.1	Historický přehled pojetí norem v překladu.....	12
I.2.2	Normy podle Touryho a Hermanse.....	13
I.2.3	Touryho překladové normy.....	15
I.2.4	Kritika Touryho norem.....	17
I.2.5	Normy podle dalších autorů.....	18
I.3	Metoda výzkumu.....	21
I.3.1	Výzkumná otázka.....	21
I.3.2	Stanovení metody.....	21
I.3.3	Kvalitativní výzkum.....	23
I.3.3.1	Kroky kvalitativního výzkumu.....	24
I.3.3.2	Sběr dat.....	24
I.3.3.2.1	Problem-centered interview.....	24
I.3.3.2.2	Zkoumání dokumentů.....	26
I.3.3.3	Analýza dat.....	27
2	EMPIRICKÁ ČÁST.....	29
2.1	Předvýzkum.....	29
2.1.1	Populace překladatelů.....	29
2.1.2	Skupinové a individuální rozhovory.....	37
2.1.3	Otestování formuláře a výzkumné otázky.....	41
2.2	Sběr dat.....	43

2.2.1	Respondenti.....	43
2.2.2	Rozhovory.....	49
2.2.3	Dokumenty.....	51
2.3	Analýza sebraných dat.....	52
2.3.1	Kódování a kategorie.....	52
2.4	Výsledky analýzy.....	54
2.4.1	Formace právního překladatele.....	55
2.4.2	Prostředí advokátní kanceláře.....	63
2.4.3	Překladové normy právníka.....	69
2.4.4	Komunikace a prosazování norem.....	75
2.4.5	Odpovědnost.....	83
2.4.6	Shrnutí a připomínky.....	93
ZÁVĚR.....		95
SHRnutí.....		98
SUMMARY.....		99
BIBLIOGRAFIE.....		100
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....		107
PŘÍLOHY.....		108

ÚVOD

Tématem práce je stanovování a negociace překladových norem v právním prostředí, zejména v prostředí advokátní kanceláře. Inspirací k volbě tohoto tématu byla teorie norem Gideona Touryho a navazující práce Theo Hermanse a kritika tohoto přístupu zejména od Andrewa Chestermana a Anthonyho Pyma. Asi všichni studenti překladatelství, kteří se učili na zkoušku teorie překladu, mají s prací Gideona Touryho špatné zkušenosti. Touryho teorie je vnitřně velmi bohatě strukturovaná a zdánlivě všeobjímající, zároveň se ale vyznačuje velmi vysokou mírou abstrakce a zdá se být odtržená od reality. Toury a Hermans překladové normy a procesy, jimiž se uzavírají společenské dohody a jimiž se stanovují nové a přehodnocují již existující normy, pouze postulují, avšak již je nedokládají žádnými příklady. Jejich teorie a skutečná praxe jsou si proto velmi vzdálené.

Cílem této práce je pokusit se propojit teorii překladových norem se skutečnou praxí. Jelikož by bylo nemožné zachytit v jedné diplomové práci veškerou překladatelskou praxi, vybral jsem si velice specifický obor, a to překládání právních textů. Dosavadní teoretické práce o právním překladu podle mého názoru trpí podobnými syndromy jako Touryho pojetí norem - jsou také zdánlivě všeobjímající a velký důraz kladou na prostředí, která jsou běžnému překladateli právních textů vzdálená - struktury Evropské unie, překládání mezinárodních smluv, bilingvní prostředí Kanady, Hongkongu atd. Pro překladatele právních textů, který pracuje v advokátní kanceláři v Praze, nejsou příliš nápomocná a neřeší problémy, s nimiž se každodenně potýká.

Jak v teorii překladových norem, tak v teorii právního překladu schází jeden důležitý prvek - skuteční překladatelé a jejich klienti. Toury mluví o společenských dohodách, o socializaci a o neustálé konkurenci vedle sebe existujících norem, ale již se nezmiňuje o tom, kdo tyto společenské dohody uzavírá, jak se překladatelé socializují a na základě čeho si vybírají mezi dostupnými překladovými normami. Stejně tak Šarčević, Trosborg, de Groot a další autoři píší o vztahu jazyka a práva, o možnostech

právní ekvivalence a o překladu přes právní systémy, avšak ani zde nenajdeme zmínku, kde navrhované postupy využít a kdo preskriptivně vyjádřenou normu stanovil.

V advokátní kanceláři jsem poprvé začal překládat již v roce 1995 a od té doby jsem vystřídal několik pracovišť. Vždy mě zaujalo, jak jsou požadavky na překlad právního textu striktní a zároveň překladatelské metody a postupy v rámci jistých pevně daných mantinelů relativně volné. Při vstupu do nové kanceláře jsem byl vždy nucen přeučit se část terminologie, kterou jsem si přinesl z předchozích zaměstnání, ale překlady z různých kanceláří byly nakonec téměř vždy identické. Ve všech kancelářích jsem našel překladatelská oddělení, která v budově tvořila jakýsi nezávislý ostrov, jenž byl částečně nezávislý na okolí, ale překladatelé právních textů byli s právníky spojeni pevněji než s překladateli jiných specializací.

Cílem této práce je spojit svět teorie norem a teorie právního překladu se světem překladatele v právním prostředí. Za tímto účelem jsem se rozhodl pro metodu kvalitativního sociologického výzkumu. Jde o přístup, který spojuje induktivní a deduktivní myšlení, konkrétně o metodu zakotvené teorie. Ta umožňuje propojit stávající teoretické znalosti a data sebraná na základě rozhovorů se skutečnými překladateli ze skutečných advokátních kanceláří. Takto sesbíraná data odráží skutečný stav, každodenní realitu překládání v právním prostředí, ne abstraktní teorie.

Záměrem této práce je tedy zjistit (a základní výzkumnou otázkou je), jak probíhá socializace překladatele v advokátní kanceláři, jaké normy jsou v advokátní kanceláři stanoveny, kdo je stanovuje, kdo je uplatňuje a kdo je případně porušuje. Práce se pokusí nastínit procesy stanovování, předávání, osvojování a negociace překladových norem v právním prostředí, jakož i objektivní a subjektivní podmínky těchto procesů. Základním postupem práce je tedy deskripce a induktivně-deduktivní tvorba hypotéz na základě sběru dat od respondentů a jejich následné analýzy. Tyto hypotézy poté mohou být následně potvrzeny nebo vyvráceny případnou kvantitativní studií.

I. TEORETICKÁ ČÁST

I.1 Specifika právního překladu

Překlad právních textů bývá často vydělován jako samostatný obor překladatelské práce. Například studenti oboru PT na FF UK mohou docházet na volitelné předměty, které se na překlad právních textů zaměřují. Mezi studenty překladatelství a začínajícími překladateli obecně je také rozšířen názor, že překládání právních textů je do jisté míry specifickým a pro překladatele velice náročným úkolem. Specifickou povahu překladu právních textů potvrzují i mnozí teoretici (de Groot 1998, Garzone 2000, Šarčević 2000).

V čem však spočívá toto “specifikum” právního textu a jeho překladu? Garzone zvláštní povahu právního překladu vyjádřila takto:

“Legal translation is certainly among the varieties of translations where the translator is subject to the heaviest semiotic constraints at all levels: the language of the law is typically formulaic, obscure, archaic; legal discourse is culturally mediated; legal texts have a special pragmatic status.” (2000: 3)

I.1.1 Definice a vlastnosti právního textu

Právní text jako takový snad ani není možné definovat nějakým všeobjímajícím způsobem, ačkoli pokusy o definici právního textu jsou poměrně časté (Harvey 2002: 178). Například Šarčević (1997: 9) definuje právní jazyk jako komunikaci se zvláštním účelem mezi odborníky, avšak taková definice by z kategorie právních textů vylučovala texty určené laikům, např. dopisy právníka určené klientovi nebo předvolání k soudu. Další definice se snažily omezit kategorii právních textů pouze na texty s právními důsledky nebo na texty bez expresivní funkce (Harvey 2002: 178).

Snad nejucelenější definici právního textu z českých autorů podává JUDr. Michal Tomášek, který k právnímu jazyku přistupuje z několika funkčních hledisek. “Právní projev” poté široce definuje jako “jakýkoli mluvený nebo psaný projev, který může přenést

právní informaci. Právní projev je realizací právního jazyka.” (2003: 25) Tomášek také taxativně vyjmenovává požadavky kladené na právní jazyk. Jsou jimi významová přesnost, jednoznačnost, stručnost, srozumitelnost, ustálenost, ústrojnost, úkonnost a neexpresivnost (2003:28).

Právní texty se jistě vyznačují celou řadou charakteristických rysů, jimiž se odlišují od jiných odborných textů. Na úrovni lexika je to zcela jistě právní terminologie (Falzoi 2006: 373), která se od ostatních odborných textů liší tím, že neobsahuje mnoho opravdu technických termínů vlastních pouze právním textům, na druhou stranu přejímá mnoho slov z běžného jazyka (Martin 2006: 386). Dieckmann a Mandt rozlišují tři druhy právních termínů, a to vlastní technické právní termíny, profesionalismy a slova převzatá z obecného jazyka (Martin 2006: 387). Přejímání slov z běžné slovní zásoby může v právním textu vést k významovým interferencím a překladatel si na změnu významu těchto slov v právním kontextu musí dávat pozor. V souvislosti s právní terminologií je nutné zmínit, že narozdíl od ostatních oborů se koncepty, ideje a teorie práva vyjadřují pouze verbálně či ještě častěji písemně, a proto je vztah mezi právem a jazykem daleko užší než je tomu u jiných oborů (de Groot 1998, Martin 2006: 385). To pocítí nejvíce právě překladatel, který provádí transfer mezi jazyky, ale v důsledku úzkého spojení práva a jazyka také mezi právními systémy.

Na vyšších mikrostylistických úrovních se právní texty vyznačují vysokou mírou standardizace (srov. např. preambule legislativy EU v Trosborg 1997: 152-153) a archaičností (i když je asi nutné zmínit, že v některých kulturách se objevuje snaha archaičnost právních textů postupně omezovat, viz např. kampaň “Plain English”, <http://www.plainenglish.co.uk>). Formulace právních textů je omezena velice silnými stylistickými konvencemi, preferovány jsou standardizované formy a pevné žánrové struktury, zafixované kolokace a fráze a zvláštní kohezivní prostředky vyjadřující anaforickou, kataforickou i intertextovou referenci (Garzone 2000:3, podobně Cancino 2006: 362), které Baker přímo nazývá “uzamčenými jazykovými šablonami s jen malou možností nebo bez možnosti změn” (1992: 63). Právní diskurz je ze své podstaty složitý a obtížně srozumitelný, jelikož odráží složitost právního myšlení a argumentace (Blanco 2001: 171). Na větné úrovni jsou pro právní text typická složitá a velice dlouhá souvětí,

mnoho vedlejších a vložených vět a obecně složitá syntax. Právní jazyk se tedy obecně vyznačuje rigiditou, jež se odráží ve standardizovaných strukturách a v neměnných žánrových schématech (Martin 2006: 384). To vše od překladatele vyžaduje zvýšené hermeneutické úsilí, které přesahuje rámec běžného dekodování a interpretace při překladu jiných textů (Garzone 2000: 3).

V této souvislosti by také bylo vhodné se pozastavit nad kompetencí překladatele interpretovat text. Právní texty totiž smí interpretovat pouze soud (Blanco 2001: 173), což je v rozporu s tvrzením Levého, že každý překlad je vlastně interpretací textu originálu (1998: 61). Takovýto přístup k interpretaci by vlastně vylučoval jakoukoli volnost v právním překladu. Šarčević (2000: 5) proto implicitně rozlišuje interpretaci právní, vymezenou pouze soudům, a interpretaci významovou, jež tvoří pevnou součást překladového procesu.

Právní texty většinou buď provádějí nějaký právní úkon nebo stanovují právní povinnost, a tudíž mají zvláštní postavení z hlediska funkčního a pragmalingvistického. Právní překlad je problematický právě z toho důvodu, že přeložený text má (nebo by měl mít) stejnou právní závaznost a stejné právní důsledky jako text originálu (Garzone 2000: 4). Pokud bychom měli nějak obecněji určit funkčně-stylistické vlastnosti právního textu, poté právní text jako komunikát může mimo funkce sdělné obsahovat více méně všechny funkce ostatní, tj. funkci odborně sdělnou, operativní, uvědomovací a získávací s tím, že funkce direktivní je v právních textech silně zvýrazněna. Otázkou je, zda může právní text obsahovat i funkci esteticky sdělnou. Ze slohových postupů se mohou v právním textu objevit prakticky všechny, tj. informační, vyprávěcí, popisný, výkladový a úvahový (Čechová 1997: 66). Právní text sdílí mnoho stylistických vlastností s odbornými texty obecně, avšak liší se frekvencí jejich výskytu. Martin (2006: 389-392) popisuje některé z nich ve španělštině, např. potlačení osoby autora, používání pasivních konstrukcí a gerundií, silnou tendenci k nominalizaci atd.

1.1.2 Kulturní vázanost právního textu

Výše uvedené charakteristické mikrostylistické a makrostylistické vlastnosti právního textu však nejsou univerzálně platné. Ve skutečnosti jsou totiž takováto zobecnění v nesouladu s další charakteristikou právního jazyka, totiž s jeho kulturní vázaností. Tomášek (2003: 12) k tomu sám uvádí, že “každý z právních jazyků všech členských zemí Evropské unie a potažmo právní jazyk “komunitární” spočívá na osobitém sociálním a politickém základě, odrážejícím názory, zaměření či zvyklosti každého národa. Tento základ je zřídka srovnatelný se základem v jiné zemi.” Podobně tvrdí Gémár, že

“...právo je společenský fenomén, který v každé společnosti nabývá jedinečný charakter. Proto právní diskurz obsahuje kulturní dimenzi, jenž se odráží nejen v terminologii vlastní každému právnímu systému, ale i ve formě, v níž se vyjadřuje” (Falzoi 2006: 374).

Z toho logicky vyplývá, že skutečně univerzální definice právního textu, jeho povahy a požadavků na něj kladených není možná, jelikož každý právní projev se řídí právním systémem a kulturní tradicí státu, v němž k právnímu projevu dochází.

Je přitom zřejmé, že tyto právní systémy nejsou navzájem kompatibilní (např. Falzoi 2006: 374). Knappová a Švestka (2005: 78 a násl.) dělí tzv. “velké právní systémy” na (i) systém kontinentální, jenž se dále dělí na okruhy práva francouzského, německého, rakouského, švýcarského a italského, na (ii) systém angloamerický a (iii) systém práva islámského. Jak uvádí Harvey, jednou z klíčových epistemologických vlastností práva je neexistence společného vědomostního základu nebo “univerzálních operativních referentů” (2002: 180). Právní diskurz je vždy pevně spojen s místním právním systémem, kulturou, tradicí a institucemi. Právě tato skutečnost představuje největší překážku určení obecné definice právního textu a staví překladatele před celou řadu téměř neřešitelných problémů (podobně i Garzone 2000, Šarčević 1997, 2000, Škrlantová 2006 a další).

Vrátíme-li se tedy zpět k výčtu požadavků kladených na právní jazyk podle Tomáška (2003: 28), je již při letmém pohledu zřejmé, že některé z nich nemají stejnou potenci ve všech právních systémech a kulturách. Požadavek srozumitelnosti je např. více akcentován v systému angloamerickém, jenž je založen na zvykovém právu, než v okruhu práva německého a rakouského, do kterého patří i právní systém České republiky (Švestka 2005: 80). Dokladem může být např. již zmiňovaná anglická kampaň za srozumitelnější oficiální a právní texty “Plain English”, která nemá v českém prostředí prakticky žádný ekvivalent. Stejně tak při srovnání např. španělských a českých právních textů s analogickou funkcí (např. notářské zápisy o založení obchodní společnosti) zjistíme rozdíly v dodržování požadavku stručnosti.

Jak již bylo uvedeno výše, při překladu právního textu tudíž nedochází pouze ke konfrontaci dvou jazyků, nýbrž i ke konfrontaci dvou právních systémů a kultur. Význam právního textu a jeho jednotlivých složek je totiž určen právním řádem, v němž byl text vytvořen (Šarčević 2000). Překladatel právního textu tedy musí oproti překladatelům jiných žánrů překlenout jednu “propast” navíc. Přitom je nutné zdůraznit, že zde nejde primárně o rozdíly jazykové, ale o rozdíly právní. Dokladem jsou například terminologické nesrovnalosti mezi texty vypracovanými podle anglického a amerického práva, příp. podle práva španělského a práva hispanoamerických zemí. Gerard-René de Groot uvádí, že holandština má “pět právních jazyků”, které se používají v Nizozemsku, v Nizozemských Antilách, v Arubě, v Belgii a v Surinamu (1998: 23). Čistě jazykové problémy by se snad mohly vyskytnout v zemích s jedním právním systémem, ale několika úředními jazyky (Švýcarsko, Belgie). Ale příklad Kanady ukazuje, že i jednotlivé termíny jsou pevně spjaty s určitým právním systémem a že např. anglické termíny spojené se zvykovým právem nemusejí nalézat jasné ekvivalenty mezi termíny francouzskými, které vycházejí z práva kontinentálního (viz příklady Šarčević 2000: 5-6).

Pokud tedy překladatel právního textu nepřekládá jen z jednoho jazyka do druhého, ale i z jednoho právního systému do jiného, je nutné si položit otázku, co představuje “věrný” překlad právního textu.

1.1.3 Ekvivalence v právním překladu

Historicky byla věrnost v právním překladu spojována s doslovností (Šarčević 2000: 3, Harvey 2002: 180). Už v souvislosti s prvními překlady Bible se vedla debata, zda je nutné být věrný “slovu” nebo “významu”. Změna přišla až ve dvacátém století, kdy se při překladech legislativy v bilingvních zemích začaly brát více v potaz normy cílového jazyka (Harvey 2002: 180). Přesto diskuze o konceptu věrnosti v právním překladu pokračuje prakticky dodnes a mnoho zastánců má přístup doslovný i volný (Šarčević 2000: 3). V posledních letech se také objevují návrhy prosadit v právním překladu hledisko funkční, kdy se z překladatele místo zprostředkovatele (“mediator”) stává nezávislý textový producent ve smyslu *Skopostheorie* (např. Garzone 2000). Tím by se právní překlad přiblížil překladům ostatních textů, i když “zlaté pravidlo” doslovnosti je obecnou normou i dnes (Harvey 2002: 181).

Ekvivalencí v právním překladu se zabývá celá řada autorů a nabízí se hned několik překladových postupů na lexikální úrovni, jejichž cílem je překlenout kulturní vázanost právních termínů a právního jazyka obecně. Harvey (2000) vymezuje čtyři možné postupy, které se inspiřují taxonomií překladových postupů Petera Newmarka (1987). Prvním postupem je funkční ekvivalence, jež ovšem nevyhnutelně vede ke konotačním a denotačním rozdílům a je kritizována jinými autory, např. Šarčević (2000). Druhým postupem je formální ekvivalence, tj. “doslovný” překlad. Rozdíl mezi těmito dvěma postupy je v určitém smyslu obdobný rozdíl mezi adekvátností a akceptabilitou podle Gideona Touryho (1995: 57) - formální ekvivalence respektuje právní systém a koncepty práva zdrojového textu, zatímco funkční ekvivalent se přiklání k právnímu systému cílové kultury. Třetím postupem je transkripce, výpůjčka termínu ze zdrojového do cílového textu, a čtvrtým postupem je popisný překlad. Harvey nakonec připomíná, že překladatelská rozhodnutí a příklon k jednomu či k jinému postupu závisí na mimojazykových faktorech, zejména na rozhodném právu, jímž se daný dokument řídí (2000: 6). Podobně se o problému ekvivalence rozepisuje i de Groot (1998: 25), jenž také nabízí čtyři možnosti: (i) přímý ekvivalent, (ii) transkripci, (iii) parafrázi, jež popisuje termín v originále a (iv) neologismus. Škrlantová (2006: 7-8) také vychází z Newmarka a nabízí tyto možné postupy: (i) recognized translation, (ii) výpůjčku, jež se dále dělí na

transferenci a transkripci, (iii) throughtranslation, (iv) popisný ekvivalent, (v) neologismus a (vi) translation couplet. Také Wai-Yee (2002: 79-81) popisuje možné postupy jako doslovný překlad, popisný ekvivalent, neologismus a výpůjčku.

Otázkou je, zda je ekvivalence v právním překladu vzhledem ke specifické povaze právních textů také něčím zvláštní. Garzone (2000: 4-5) píše o pojmu “právní ekvivalence”, jenž k ostatním kritériím překladové ekvivalence přidává i ekvivalenci právních důsledků originálu a překladu. V tomto smyslu je tento pojem podobný pojmu funkční ekvivalence, jenž vychází z “dynamické ekvivalence” Eugena Nidy (1964). Podobně i Šarčević (2000: 5) píše, že “od překladatelů není možné očekávat produkci paralelních textů, které mají stejný význam. Od překladatelů se očekává produkce textů, které mají stejné právní důsledky”. Šarčević o pojmu právní ekvivalence píše v souvislosti s překlady paralelních právních textů, které mají stejnou právní závaznost ve zdrojové i cílové kultuře (mezinárodní smlouvy, legislativa EU), avšak do této kategorie zdaleka nespádají všechny právní texty. Proto pojem “právní ekvivalence” není pro právní text univerzálně platný, a to v důsledku další charakteristické vlastnosti právního textu - nesmírné žánrové rozmanitosti (viz níže).

Garzone (2000: 6) z tohoto hlediska rozlišuje tři kategorie textů, a to (i) texty, jež se řídí jediným právním systémem zdrojového textu, (ii) texty vytvořené v bilingvních zemích nebo v zemích s více právními systémy a (iii) “hybridní texty”, texty vytvořené v nadnárodním právním prostředí. Právní ekvivalence se uplatňuje pouze u druhé a třetí kategorie (tedy u “paralelních textů” podle Šarčević 1992: 301) s tím, že praxe často právní ekvivalenci zcela opomíjí. S tím souhlasí Trosborg (1992: 310-311), která připomíná, že dokonce i v rámci komunikativního přístupu je v právním překladu nutné brát řádný ohled na zdrojový text a že při překladu se nepřekládá do cizího právního systému, ale jen do cizího jazyka. Výběr termínů z terminologie cílového právního systému by příjemce pouze zmátnul. Tím však Trosborg částečně pomíjí případ “paralelních textů”. Právní ekvivalencí jako totožností funkce, tedy konkrétně totožností právních důsledků a zejména právního úmyslu textu, se dále zabývají Šarčević (2000: 5) a Way-yee (2002: 88).

1.1.4 Žánrová rozmanitost právního textu

Konstitutivní a charakteristické rysy právních textů jako kulturně a sociálně vázaných projevů tudíž nelze zobecňovat přes hranice kultur a právních systémů, zároveň je však nesporné, že i v rámci jednoho systému se psané právní projevy vyznačují značnou žánrovou rozmanitostí. Existuje hned několik dimenzí, na jejichž základě můžeme “žánr” právního textu rozdělit do mnoha žánrů nižšího řádu. Právní texty se tedy mezi sebou liší např. úrovní standardizace, závazností pro osoby daným dokumentem nějak zasažené, dominantní textovou funkcí, tématem atd.

Žánrovou rozmanitost jako klíčovou charakteristiku právních textů zdůrazňuje např. Bhatia (1997), klasifikací jednotlivých právních textů se zabývá např. Barabino (2006), jež vychází z taxonomie Kathariny Reiss (1996). Barabino sama potvrzuje, že pod hlavičku “právního textu” může spadat nekonečný počet různých textů (2006: 414). Tuto situaci poté řeší tak, že na právní texty aplikuje kombinaci tří druhů textových klasifikací, jmenovitě klasifikaci podle tématické a socioprofesionální oblasti, kam text patří, dále klasifikaci funkční (na základě taxonomie Kathariny Reiss a Vermeera) a klasifikaci žánrovou. Výsledná kombinovaná klasifikace dokazuje neuvěřitelně širokou škálu textů, jež mohou být považovány za texty právní, když jen seznam textů, které se mohou vyskytnout v rámci rozvodového řízení, zabírá celých osm stran (Barabino 2006: 416-423).

Žánrová rozmanitost právních textů vyplývá také z jejich dalšího významného rysu, totiž z jejich interdisciplinárnosti (Martin 2006: 388). Právo prorůstá všemi oblastmi lidského konání a advokátní kanceláře mohou zastupovat malé i velké klienty z různých oborů. I samo právo se dělí na různé právní oblasti, např. právo rodinné, právo nemovitostí, právo duševního vlastnictví, právo bankovní atd. To vše samozřejmě ovlivňuje obsah právních textů, proto se v právních textech často objevují termíny z jiných odborných oblastí. Ve smlouvě o dílo se např. mohou objevit termíny ze stavebnictví, v zákoně o účetnictví se zcela jistě objeví termíny účetní, v příloze smlouvy o prodeji podniku můžeme najít seznam strojních zařízení a v policejním protokolu můžeme objevit prakticky cokoliv.

Interdisciplinárnost je úzce spjata s další specifickou vlastností právních textů, která je odlišuje od jiných odborných textů - s rozmanitostí příjemců. Právní text je totiž často určen jak specialistovi, tj. právníkovi, tak jeho klientovi, jenž není právním odborníkem (Martin 2006: 384). Blanco (2001: 173) přímo rozlišuje mezi právními texty určenými pro právní teorii a pro právní praxi a upozorňuje, že právo je útvarem, který se vyznačuje obrovskou vnitřní variabilitou. Šarčević (2000: 4) rozlišuje mezi přímými a nepřímými příjemci, přičemž přímí příjemci jsou právníci a nepřímí příjemci zahrnují osoby, jichž se daný dokument týká. V případě právních předpisů kategorie nepřímých příjemců zahrnuje i širokou veřejnost. Pro překladatele, který se při překladu potýká s možnou nekompatibilitou dvou právních systémů, je poté někdy téměř nemožné brát presupozice obou tak rozdílných skupin příjemců v potaz.

1.1.5 Prostředí advokátní kanceláře a postavení právníka a překladatele

1.1.5.1 Výkon advokacie v ČR a struktura advokátní kanceláře

Výkon advokacie v ČR se řídí zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění. Jelikož se tato práce zabývá překladatelskou prací zejména v advokátní kanceláři, zaměřím se primárně na ustanovení, která upravují strukturu a chod advokátní kanceláře.

Ustanovení § 11 zákona o advokacii stanoví, že advokát může vykonávat advokacii buď samostatně, společně s jinými advokáty jako účastník sdružení nebo jako společník obchodní společnosti a nově (od roku 2006) i v pracovním poměru. Advokátní kanceláře v České republice fungují buď jako sdružení podle § 14 nebo jako veřejné obchodní společnosti podle § 15 zákona o advokacii. Účastníci sdružení nebo společníci veřejné obchodní společnosti (zákon dovoluje společný výkon advokacie i v komanditní společnosti nebo ve společnosti s ručením omezeným, tyto alternativy však nejsou využívány, jelikož jsou daňově nevýhodné) dále zaměstnávají advokáty (buď v pracovním poměru nebo s nimi spolupracují na základě mandátní smlouvy), advokátní koncipienty a studenty práv, jakož i další zaměstnance (asistentky, účetní, překladatele, personalisty, office manažery atd.). Tímto se vytváří typická struktura advokátní kanceláře:

- (i) partner - člen sdružení nebo společník
- (ii) advokát, a to buď advokát vykonávající advokacii samostatně a spolupracující s AK na základě mandátní smlouvy, nebo nově v pracovním poměru
- (iii) advokátní koncipient, tj. absolvent právnické fakulty před splnění advokátních zkoušek
- (iv) student práv
- (v) “support staff”, tj. administrativní část kanceláře, asistentky, překladatelé atd.

Struktura advokátní kanceláře, tedy přesněji její právní sekce, je poměrně rigidní a jasně stanovená, jelikož každý článek v hierarchii má ze zákona celkem jasně vymezené povinnosti a stanovenou odpovědnost. Postup hierarchií vzhůru je také daný ze zákona a je k němu vždy třeba zdolání nějaké překážky - dokončení studia práv pro studenta, úspěšné splnění advokátní zkoušky pro koncipienta a přijetí ze strany partnerů AK pro advokáta. Právníci a administrativní pracovníci advokátní kanceláře jsou ve struktuře jasně odlišeni, jelikož ustanovení zákona o advokacii se vztahují jen na právníky, pro administrativní pracovníky zase prakticky neexistuje možnost kariérního vzestupu jako u právníka.

1.1.5.2 Postavení překladatele

Postavení překladatele v advokátní kanceláři není zákonem o advokacii ani žádnou jinou právní normou nijak upraveno. Z pohledu klienta je překladatel prakticky neviditelný, jelikož překlady právních textů jsou zpravidla prezentovány jako anonymní cizojazyčné verze originálu, aniž by bylo uvedeno, že jde o překlad (srov. Šarčević 2000: 1). Podstatně jiná je situace v případě soudních tlumočnicků, jejich činnost se řídí zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění zákona č. 322/2006 Sb. Zákon stanoví podmínky jmenování a výkonu činnosti soudního tlumočnicka. Překladatelská činnost soudních tlumočnicků je pro klienta viditelná už jenom z tlumočnické doložky, kterou musí k ověřenému překladu připojit. Také spolupráce mezi advokátní kanceláří a soudním tlumočnickem se liší od obdobného vztahu s “běžným” překladatelem, jelikož činnost soudního tlumočnicka je silně regulována zákonem (který společně s prováděcími předpisy stanoví např. sazbu za ověření, zodpovědnost soudního tlumočnicka a náležitosti

ověřeného překladu). Zároveň snad ani není nutné připomínat, že výše uvedená úprava platí pouze v České republice, jmenování soudních tlumočnicků a výkon jejich funkce je upraven v každé jurisdikci jiným způsobem (příklad Kanady viz Viens 2002: 289-293; případ Španělska viz Capellas 2000).

Postavením překladatele ve velkých firmách se zabývali Hermans a Lambert (1998). Ačkoli jejich výzkum nebyl zaměřen přímo na advokátní kanceláře a právní praxi, předpokládám, že některé závěry o překladatelské praxi ve velkých firmách se dají uplatnit i na advokátní kanceláře a na situaci v České republice. Autoři výzkumu se zaměřili na situaci překladatelů ve velkých firmách v Belgii. V zásadě zjistili, že značná část překladatelů není se svou pozicí spokojena, a to z několika důvodů:

- výkon překladatelství není konkrétně upraven žádným zákonem, není vyžadováno žádné vzdělání,
- překladatelé jsou ve firmách považováni za níže postavené, podřízené pracovníky,
- při plánování projektu není k překladu brán zřetel, termíny pro dokončení překladu jsou šibeniční a náklady na překlad musejí být co nejnižší,
- v některých firmách prakticky neexistuje možnost kontaktu se zadavatelem, komunikace se zadavatelem je jednostranná, překladatelé nedostávají žádnou zpětnou vazbu,
- manažeři vnímají překlad jako mechanický úkol, který by zvládli sami. Překladatel nemá právo stanovit si vlastní normy a instrukce. (1998: 122-125)

Otázku, zda tyto závěry a zejména závěry, které se týkají stanovování a negociace překladových norem, platí i pro postavení překladatele v advokátní kanceláři v České republice, by mohla zodpovědět jen obdobná studie provedená zde, v České republice. Právě takové porovnání je jedním z cílů této práce.

1.2 Překladové normy

1.2.1 Historický přehled pojetí norem v překladu

Ačkoli tato práce vychází z překladových norem zejména tak, jak je definoval Gideon Toury (1995, 1998), normy byly předmětem zájmu translatologů již dříve. Jak uvádí sám Toury (1998: 11), na spojení mezi překladem a normami upozornili již Jiří Levý a James S. Holmes. Jiří Levý (1971) ve svém “generativním modelu” chápe překládání jako rozhodovací proces, v němž se překladatel musí rozhodnout pro jednu z celé řady možností, přičemž každé rozhodnutí ovlivňuje následující rozhodnutí, jež musí překladatel učinit. Tato teorie se vztahuje samozřejmě jenom na ta rozhodnutí, jež může překladatel ovlivnit nebo jež má k dispozici (Hermans 1999: 73). V podobné linii podle Hermanse (ibid.) pokračoval i Anton Popovič (1974), když upozorňoval, že rozhodnutí překladatele se řídí nároky originálu a očekáváními příjemců originálu. Jelikož se tato rozhodnutí přijímají opakovaně, vytvářejí se jisté modely rozhodování a zprostředkovaně normy. Překladatelská rozhodnutí jsou tudíž ovlivněna normami.

Levý i Popovič vycházeli z tradice strukturalismu, zejména z Mukařovského pojetí estetické normy. Strukturalismus v rozporu s klasicismem pojímal estetickou normu ne jako soubor závazných pravidel, ale jako regulativní princip (Grygar 1999: 119). Mukařovský předjímá postoj Touryho, když píše:

“...je lépe ji (normu) definovat jako *regulující energetický princip*. Dává pocítit svou přítomnost jednajícímu individuu jako omezení volnosti jeho akce; pro individuum, které hodnotí, je silou řídící jeho úsudek - záleží ovšem na rozhodnutí individua, podřídí-li svůj soud tomuto nátlaku. Svou podstatou je tedy norma energií spíše než pravidlem, ať je aplikována vědomě či nevědomě” (Grygar 1999: 117)

Strukturalisté spojovali normu s funkcí, jelikož norma estetickou funkci realizuje. Mukařovský přirovnával normu, jež podle sémiotické poetiky spoluvytváří “kód”, k Saussurovu *langue* a jednotlivá díla jako realizaci kódu k *parole* (Chvatík 2001: 180). Mnoho idejí, které se později ujaly v translatologii, našlo svůj první výraz u strukturalistů. Ti například striktně oddělovali normu a kodifikaci, jež se nemusí nutně shodovat s živou

normou. Strukturalisté dále zdůrazňovali dynamický charakter estetické normy a její proměny v čase. Estetická norma narozdíl od ostatních norem nesměruje k určitému cíli, ale přímo k objektu. Dílo je pak realizací postupných etap vývoje norem.

Strukturalisté dále v souvislosti s estetickou normou postulovali její multiplicitu a konkurenci různých norem, přičemž tyto normy se mohou lišit stářím, úrovní závaznosti a aplikací u jednotlivých žánrů a subkultur. Tímto dynamickým přístupem strukturalisté předznamenalí pojetí polysystémové teorie (např. Even-Zohar (1997: 19) vysloveně navazuje na schéma Romana Jakobsona) a také popis norem podle Touryho a Hermanse je silně inspirován Pražskou školou. V neposlední řadě je nutné zmínit, že strukturalisté zdůrazňovali i sociální dimenzi norem.

Na práci Gideona Touryho z poloviny 70. let 20. století navázali další autoři. Významnou osobností se na tomto poli stal Theo Hermans (např. 1999, 2002), jenž se zabývá zejména teorií norem. Dalšími autory, kteří přišli s vlastní taxonomií překladových norem, jsou Andrew Chesterman (1997) a Christiane Nord (1997), ze španělských autorů je nutné zmínit Rosu Rabadán (1991), jež navazuje na Touryho normy. V posledních letech je koncept překladatelských norem obohacován o jiné sociologické přístupy, např. o teoretické koncepty francouzského sociologa Pierra Bourdieu (např. Hermans 1999, Simeoni 1998, Inghilleri 2003). Bohužel je nutné konstatovat, že do dnešního dne i přes značný zájem badatelů nedošlo ke sjednocení terminologie a základních konceptů, které se překladových norem týkají (Snell-Hornby 2006: 78).

1.2.2 Normy podle Touryho a Hermanse

Koncept překladových norem je důkazem interdisciplinární povahy translatologie, jelikož “norma” jako taková je termín používaný zejména v sociologii (Toury 1999: 14). Normy umožňují odchýlit se od preskriptivních postulátů v translatologii a také dovolují badatelům vysvětlit, proč překlady vypadají, jak vypadají (Chesterman 1999: 91).

Podle Touryho vycházejí normy z nutnosti socializace jedinců. V rámci socializace pak jednotliví aktéři uzavírají “dohody o způsobech jednání”, které nejsou nijak dány,

ale neustále vyjednávány. Výsledkem těchto vyjednávání jsou konvence. Tím se snižuje riziko nepředvídatelných událostí (Toury 1999: 15). Konvence jsou poté definovány jako “pravidelnosti v chování, které vznikly jako svévolná, ale efektivní řešení opakujících se problémů meziosobní koordinace” (Hermans 1999: 81). Vyjednávání po vzniku konvence však nekončí. Vyjednávání (“negociace”) norem je neustálá činnost, která drží společnost v chodu (Toury 1999: 15). Zároveň se v procesu vyjednávání uplatňují silové vztahy (mezi držiteli materiálního nebo symbolického kapitálu ve smyslu Bourdieuovy teorie sociálního kapitálu) v daném kulturním (poly)systému a ovlivňují podobu konvence (Hermans 1996: 5, Toury 1999: 18).

Avšak konvence nejsou normy. Někdy jsou označovány za implicitní normy nebo “kvazi-normy”. Podle Touryho nejsou konvence dostatečně konkrétní a závazné a jsou ze své podstaty vágní (1999: 15). Rozdíl mezi konvencí a normou tkví v míře závaznosti a preskriptivnosti. Normy poté můžeme chápat jako silnější, preskriptivnější verze společenských konvencí (Hermans 1999: 81). Toury definuje normu jako

“translation of general values or ideas shared by a group - as to what is conventionally right or wrong, adequate or inadequate - into performance instructions appropriate for and applicable to particular situations, specifying what is prescribed and forbidden, as well as what is tolerated and permitted” (1999: 15).

Hermans poté doplňuje, že i konstrukce toho, co je “správné” nebo “špatné”, je vlastně abstraktní sociální entitou, kterou určuje zejména dominantní sekce dané komunity nebo společnosti (1996: 5). Co do síly sociálně-kulturních tlaků, Toury rozlišuje mezi absolutními pravidly, normami a subjektivními nebo osobními preferencemi (“idiosynchronies”). Pravidla a osobní preference tvoří na ose závaznosti omezení dva krajní póly, normy poté obsazují celou škálu možností mezi nimi. Pravidla i subjektivní preference jsou tedy vlastně normy s vyšším, resp. nižším stupněm závaznosti (1995: 54, 1999: 17).

Normy jsou charakterizovány několika zásadními vlastnostmi. Mezi tyto klíčové vlastnosti patří sociálně-kulturní specifická a nestabilita. Zde se Toury inspiroval polysystémovou teorií Even-Zohara (2005) a již výše zmíněnými strukturalisty. Normy

nemusí být platné pro všechny sektory společnosti, natož pro více kultur najednou. Právě multiplicita norem je podle Hermanse předpokladem pro jejich změnu (1999: 86).

Jak je uvedeno výše, normy také podléhají změnám v čase. Z časového hlediska Toury (1995: 63) dělí normy na “nové”, “předchozí” a “současné” (*new, previous, mainstream*), přičemž z logiky věci vyplývá, že tyto normy existují paralelně v jednom časovém období. Překladaelé přitom nejsou pouze pasivními provozovateli a konzumenty norem, nýbrž se podílejí na jejich tvorbě, a to prostřednictvím kritiky překladu, tvorby překladatelských teorií a samotnou překladatelskou činností. Normy také stanovují vzdělávací instituce, které školí nové překladaele. Je nutné zároveň připomenout, že i toto časové rozdělení norem je nutné kontextualizovat – norma může být progresivní pouze ve světle pozdějších období, kdy se stane všeobecně přijímanou, stejně i zastaralá norma byla jednou normou progresivní.

1.2.3 Touryho překladové normy

Podobně jako Levý, Toury při formulaci překladatelských norem vychází ze skutečnosti, že překládání vždy zahrnuje alespoň dva jazyky a dva kulturní systémy, tj. dvě sady normativních systémů. Výsledný překlad je tedy “hybridním produktem” (Levý 1998: 95), který zaujímá určitou pozici v cílovém systému a zároveň představuje jiný text, jenž byl formulován v jiném jazyce a jenž vznikl v jiné kultuře.

Pokud je tedy překlad rozhodovací proces, poté normy slouží jako omezení, která znemožňují výběr určitých alternativ a voleb. Direktivní nebo normativní síla normy je sociální silou, která stojí na možných sankcích za nesplnění normy a na možných oceněních za její splnění. Normy zároveň nevylučují svobodu myšlení. Normy je možné v závislosti na okolnostech porušit. Zároveň si překladael normy internalizuje formou akulturace. Učení se překládat vlastně představuje proces socializace, konkrétně učení, jak překladové normy aplikovat. Akulturace a plnění normy zároveň posiluje její platnost (Hermans 1999: 82-83).

Toury postuluje tři druhy překladových norem, a to *initial norm*, *preliminary norms* a *operational norms*:

- **Initial norm** řídí rozhodnutí překladatele, které sadě normativních systémů (tj. normám výchozí kultury či kultury cílové) dá přednost. Póly možného výběru představují termíny “adekvátnost” a “přijatelnost” (“adequacy” a “acceptability”). “Adekvátní” překlad definuje Even-Zohar jako “překlad, který realizuje textové vztahy zdrojového textu v cílovém jazyce, aniž by došlo k porušení jeho vlastního (základního) lingvistického systému” (Toury 1995: 57, vlastní překlad). “Přijatelný” překlad se na druhou stranu řídí především normami cílové kultury, dá se tudíž očekávat vyšší míra posunů v překladu. Prvotní norma je podle Touryho nadřazená ostatním překladatelským normám.
- Dvě normy **preliminary norms**:
 1. Norma **translation policy** stanoví pravidla, jež řídí volbu textových typů a textů, které mají být překladem importovány do cílové kultury. Jedna kultura může mít více těchto norem.
 2. Norma **directness of translation** určuje, zda daná komunita toleruje překlady z jazyků, které nejsou jazykem zdrojového textu.
- Dvě normy **operational norms** řídí rozhodnutí přijímaná během procesu překládání, a tudíž řídí vztahy mezi zdrojovým a cílovým textem. Z těchto norem vyplývají překladatelské postupy a strategie.
 1. **Matricial norms** určují existenci materiálu v cílovém jazyce, který nahradí odpovídající text ve zdrojovém jazyce, a tudíž ovlivňují plnost (“fullness”) překladu, distribuci textu a textovou segmentaci. Tyto normy řídí rozhodnutí o tom, zda se bude překládat text celý nebo jen jeho části, dále segmentaci textu do kapitol, jednání, odstavců atd. (Hermans 1999: 79).
 2. **Textual-linguistic norms** pak mají vliv na mikrostilistickou strukturu textu. Některé z těchto překladatelských norem mohou být shodné s normami, jimiž se řídí produkce nepřekladových textů.

Nejdůležitější funkcí překladových norem je, že “určují ekvivalenci (její typ a rozsah) vykazovanou skutečným překladem” (Toury 1995: 61). Je totiž zřejmé, že překladové modely, jež se zakládají na překladových normách, nejsou v souladu se “statickými” koncepty překladové ekvivalence. Právě studium norem je klíčem k identifikaci formy, jíž

došlo k realizaci funkčně-vztahového konceptu ekvivalence. Toury nechce koncept ekvivalence jako takový opustit, nýbrž chce tento tradiční, tj. ahistorický a preskriptivní, pojem ekvivalence historicky, kulturně a sociálně podmínit. Ekvivalence je tudíž jakýkoli vztah mezi originálem a překladem, který na základě pozorování daný překlad za určitých okolností charakterizuje.

1.2.4 Kritika Touryho norem

Pojetí norem podle Touryho a Hermanse nemá jen stoupence, ale i kritiky. Mezi časté výtky patří skutečnost, že Toury a Hermans pouze konstatují existenci norem, jejich vlastností a souvisejících procesů, ale nijak ji nedokazují ani nevysvětlují. Pym (1999) např. kritizuje Touryho a Hermanse za přílišné zaujetí teorií, která je daleko vzdálená praxi, a za jistý pozitivistický přístup k normám. Podle Pyma by Hermans a Toury měli na takto abstraktní úrovni prezentovat pracovní hypotézy a ne komplexní teoretická vyjádření. Pym dále Touryho kritizuje, že přesně neuvádí, kde a kdy dochází k vyjednávání norem a kdo tyto normy vyjednává. Toury tuto otázku nechává zcela otevřenou, avšak postuluje existenci procesu vyjednávání, stejně jako mnoho dalších konceptů, aniž by je vztahoval k “uživatelům” norem, tj. k lidem. Je pravdou, že texty Touryho a Hermanse jsou plné personifikací, ale vůbec se nezmiňují o skutečných překladatelích.

Chesterman (1999) kritizuje Touryho a Hermanse za terminologické a koncepční nepřesnosti. Normy jsou podle Touryho sociální skutečnosti, ale zároveň zahrnují i čistě individuální preference (“idiosynchronies”) (Chesterman 1999: 92). Hermans zase podle Chestermana dává rovnítko mezi normy a pravidelnosti v jednání, zatímco Toury se takové identifikaci vyhýbá. Toury dále normy jednou vnímá jako sociální entity, jindy pouze jako studijní hypotézy (Chesterman 1999: 93). V neposlední řadě Chesterman kritizuje Touryho v souvislosti se stanovenými teoretickými cíli studia norem. Chesterman se obává, že se deskriptivní teorie překladu příliš izoluje od reality a nemá profesionálním překladatelům vlastně co nabídnout (1999: 97).

1.2.5 Normy podle dalších autorů

Normy podle Chestermana (1997) uplatňují “preskriptivní tlaky” formou závazných standardů (Snell-Hornby 2006: 32). Podle typu rozlišuje Chesterman normy sociální, normy etické a normy technické. Sociální normy jsou normy v jejich obecném behaviorálním smyslu. Etické normy jsou paralelou komunikačních maximů Paula Grice (1975: 45-46) a Bartschovy “normy poctivosti” (Chesterman 1997: 58). Technické normy dělí Chesterman na normy “procesní” a “produktové” (“process norms” a “product norms”). Funkcí norem je podle Chestermana především ulehčit lidem život tím, že usnadňují mezilidskou interakci a šetří čas a úsilí (1997: 56). Normy tohoto výsledku dosahují tím, že fungují jako očekávání, která usnadňují předvídat budoucnost, a tudíž jednat racionálně.

Na validaci norem ve společnosti existují podle Chestermana (1997: 57) dva názory. Podle imperativní teorie jsou normy validovány normativní autoritou, tj. shora, zatímco podle jiného názoru jsou normy validovány již jejich samou existencí - pokud se normě přizná existence, automaticky se jí přiznává platnost, proto neexistují neplatné normy, vyjma norem platných v minulosti, které byly nahrazeny jinými. Toury naopak nechává otázku zdrojů překladových norem a jejich validace ve společnosti otevřenou:

„Z toho vyplývají zajímavé otázky jako komu je danou kulturou „umožněno“ uvádět změny (norem) a za jakých okolností je možné předpokládat, že takové změny nastanou a/nebo budou přijaty.“ (1995: 64)

První normou podle Chestermana je **expectancy norm**. Je to produktová norma, jež se zakládá na očekáváních příjemců překladu, jak by překlad měl vypadat. Tato očekávání se formují na základě překladatelské tradice a částečně také formou paralelních textů v cílovém jazyce, ovšem ovlivnit je mohou i ekonomické, ideologické, silové a další faktory (1997: 64). Expectancy norm je vlastně normou konstitutivní, určující “představy o správném překladu”, přičemž tato správnost nevede k existenci jediného správného překladu. V tomto kontextu je vhodnější mluvit o “vhodnosti” a “přijatelnosti” překladu. Expectancy norm tudíž není statická norma, naopak je velice dynamická a citlivá k textovému typu a podléhá změnám v čase (1997: 66).

Expectancy norm je nadřizena druhému typu normy, kterou Chesterman postuluje (1997:67), a to **professional norms**, které regulují překladatelský proces. Chesterman (1997: 68) tyto normy dělí na tři normy, které mohou být postulovány absolutně, avšak jejich současné 100% splnění není zřejmě možné, jelikož překladatelské úkoly často balancují mezi různými prioritami.

Accountability norm: tato norma je v zásadě etická. Překladatel má být loajální k autorovi originálu, k zadavateli překladu, k sobě, k příjemci překladu a k dalším zapojeným stranám. Tento nárok podobně vyjádřila Christiane Nord, jež mluví přímo o loajalitě (1997: 125-128), a Anton Popovič se svým afirmativním překladem (Hermans 1999: 78). Koncept loajality byl výslovně odmítnut Tourym, jelikož není v souladu s jeho základním přesvědčením, že překlad je skutečností pouze jediného, cílového systému (Snell-Hornby 2006: 78).

Communication norm: překladatel by měl jednat tak, aby optimalizoval komunikaci mezi všemi zapojenými stranami dle požadavků situace. Tato norma je v zásadě sociální a zdůrazňuje roli překladatele jako komunikačního experta, jehož cílem je optimalizovat zprostředkovanou komunikaci.

Relation norm: překladatel by měl jednat tak, aby byl mezi zdrojovým a cílovým textem vytvořen a udržen příslušný vztah relevantní podobnosti. Tato norma se vyhýbá termínu ekvivalence jako příliš úzkému konceptu a neurčuje, na jaké úrovni má být “vztah relevantní podobnosti” dosažen. Je úkolem překladatele, aby určil, jaký vztah je v daném případě vhodný vzhledem k textovému typu, přáním zadavatele, intenci autora originálu a k předpokládaným požadavkům příjemců. Každý překladatelský úkol je charakterizován vlastním profilem “ekvivalenčních priorit” a je na překladateli, aby tyto priority zhodnotil. Ekvivalence je pouze jedním z možných vztahů.

TYPOLOGIE PŘEKLADOVÝCH NOREM		
TOURY (1995)	• INITIAL NORM	<ul style="list-style-type: none"> • Adequacy - příklon k normám výchozí kultury • Acceptability - příklon k normám cílové kultury
	• PRELIMINARY NORMS	<ul style="list-style-type: none"> • Translation policy - řídí volbu textu pro import do cílové kultury • Directness of translation - řídí způsob přenosu (přímo nebo přes třetí jazyk)
	• OPERATIONAL NORMS	<ul style="list-style-type: none"> • Matricial norms - určují makrostylistickou strukturu textu překladu • Textual norms - určují mikrostylistickou strukturu textu překladu
CHESTERMAN (1997)	• PROFESSIONAL NORMS	<ul style="list-style-type: none"> • Accountability norm - etická norma • Communication norm - sociální norma • Relation norm - určuje podobu vztahu mezi překladem a originálem
	• EXPECTANCY NORM	- produktová, konstitutivní norma založená na očekáváníích příjemců, jak by měl překlad vypadat
NORD (1997)	• CONSTITUTIVE CONVENTIONS	- obecný koncept, co je nebo co by měl překlad být + vztah mezi originálem a překladem
	• REGULATIVE CONVENTIONS	- normy řídící řešení problémů na úrovních nižších než text
RABADÁN (1991)	• NORMAS DE RECEPCIÓN	- řídí jednání překladatele podle předpokládaných příjemců v cílové kultuře.
MUKAŘOVSKÝ (Grygar 1999, formulováno 1932)	• NORMY V UMĚNÍ	<ul style="list-style-type: none"> • “materiální” normy - např. jazyková norma • technické normy - přežívající návyky a konvence, žánrové normy • praktické normy - etické, politické a sociální normy v protikladu k estetické normě • estetická tradice - systémy estetických norem, které se stávají složkou struktury díla • individuální normy - individuální obměny dobové estetické normy

Tabulka č. 1 - typologie překladových norem

1.3 Metoda výzkumu

1.3.1 Výzkumná otázka

Výzkum se zaměří na procesy stanovování a negociace překladových norem v právní praxi, zejména pak v prostředí advokátní kanceláře. Inspirací výzkumu je zejména kritika teoretických výroků Gideona Touryho a Thea Hermanse ze strany Anthonyho Pyma (1999) a dále příspěvek José Lamberta a Johana Hermanse (1998). Cílem výzkumu je tedy pomocí induktivně-deduktivního postupu zjistit, jak se stanovují překladové normy v právní praxi, jakými objektivními a subjektivními faktory je tato tvorba a negociace norem podmíněna a jak se na těchto postupech podílejí jednotliví aktéři překladového procesu. Výzkum se také zaměří na osobní postoje překladatelů k překladovým normám a vztahy mezi osobami, které jsou do procesů negociace norem zapojeny. V neposlední řadě chce výzkum odpovědět na otázku, zda v právním prostředí existují nějaké obecně přijímané překladové normy.

1.3.2 Stanovení metody

Metodou užitou pro účely výzkumu je sociologický výzkum. V zásadě existují dva druhy sociologického výzkumu, a to výzkum kvantitativní a kvalitativní. Zásadní rozdíl mezi kvantitativní a kvalitativní metodou sociologického výzkumu vyplývá z rozdílů mezi deduktivním a induktivním postupem výzkumné činnosti. Oba postupy se v zásadě doplňují (Disman 2006: 291). Zásadní rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem jsou shrnuty v následující tabulce (Zich 2006: 100).

Kvantitativní výzkum	Kvalitativní výzkum
Omezený rozsah informace o velice mnoha jedincích	Mnoho informací o velmi malém počtu jedinců
Silná redukce počtu pozorovaných proměnných a silná redukce počtu sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými	Silná redukce počtu sledovaných jedinců
Generalizace na populaci je většinou snadná a validita této generalizace je měřitelná	Generalizace na populaci je problematická a někdy i nemožná
Vyžaduje velice silnou standardizaci (předpokládá srovnávání velkého počtu zkoumaných jednotek)	Slabá standardizace (což umožňuje jen omezené srovnávání)

Kvantitativní výzkum	Kvalitativní výzkum
Další rozdíly: Pracuje se s tvrdými daty, výzkum je deduktivní Partikulární (dílčí, zvláštní) Ahistorický (soustřeďuje se na současný stav) Vysvětlující (souvislosti, stav) Zkoumá chování	Pracuje se s měkkými daty, je induktivní Holistický (celkový) Historický (může zohledňovat hist. podmíněnost) Hledající smysl (věci) Zkoumá prožitek, příčinu

Tabulka č. 2 - rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem

Samotnému výzkumu předchází tzv. předvýzkum, jehož cílem je zjistit, zda je vybraná metoda výzkumu vhodná pro stanovený účel studie. Na základě výsledků předvýzkumu (viz oddíl 2.1) a po konzultaci s Doc. PhDr. Jiřím Buriánkem, CSc. jsem se přiklonil ke kvalitativní metodě sociologického výzkumu. Jak ukázaly zejména výsledky předvýzkumu, kvantitativní výzkum není pro účely této práce příliš vhodný, a to z několika důvodů. Populace překladatelů je těžko zjistitelná a výběr náhodného vzorku, jenž by danou populaci řádně reprezentoval, je velice náročný. Dalším důvodem je skutečnost, že dotazník není schopen zachytit celou složitost komunikační situace, v níž se překladové normy v právní praxi stanovují. Dotazník, jenž by se snažil zachytit všechny okolnosti a faktory ovlivňující tvorbu normy, by byl velice rozsáhlý, a předpokládaná návratnost vyplněných dotazníků by tudíž byla poměrně nízká. Posledním, avšak nejdůležitějším důvodem nevhodnosti kvantitativního přístupu je skutečnost, že kvantitativní výzkum vychází z již existující teorie, ovšem jak již bylo uvedeno výše, teoretické poznatky o skutečném stanovování a negociaci překladových norem v reálných podmínkách (nejen) právní praxe se v odborné literatuře prakticky neobjevují.

1.3.3 Kvalitativní výzkum

Existuje několik druhů kvalitativního výzkumu. Hendl (2005: 103) vyjmenovává následující základní přístupy:

Přístup	Zaměření	Výzkumná otázka
Případová studie	Podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů	Jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů?
Etnografický přístup	Popis kultury nějaké skupiny lidí	Jaké jsou kulturní charakteristiky dané skupiny lidí nebo dané kulturní scény?
Zakotvená teorie	Návrh teorie pomocí dat	Jakou teorii nebo vysvětlení lze odvodit analýzou nashromážděných dat o daném fenoménu?
Fenomenologický přístup	Porozumění, jak jedinci vnímají určitou zkušenost	Jaké jsou významy, struktury a esence prožívané zkušenosti jedince nebo skupiny s daným fenoménem?

Tabulka č. 3 - základní přístupy kvalitativního výzkumu

Pro účely této studie se použije metoda “zakotvené teorie” (*grounded theory*). Cílem této metody je návrh teorie pro jevy v určité situaci, přičemž tato teorie je zakotvená v datech získaných během studie. Pozornost se věnuje zvláště “jednání a interakcím sledovaných jedinců a procesům v daném prostředí” (Hendl 2005: 125). Původními proponenty této metody jsou američtí sociologové B. Glaser a A. Strauss. Metoda zakotvené teorie je poměrně podrobně popsána, avšak zároveň se vyznačuje velkou mírou flexibility - jednotliví badatelé mohou během výzkumu jednotlivé kroky modifikovat nebo zcela vypouštět. Pro účely této práce se autor přiklání k pojetí zakotvené teorie Anselma Strausse a Juliet Corbin (1999) a výzkum bude vycházet z dosavadních poznatků translatologie, nebude tedy k sociálnímu problému přistupovat čistě induktivním způsobem, izolovaně od již existujících teoretických poznatků (Kelle 2005).

1.3.3.1 Kroky kvalitativního výzkumu

Nejdůležitějším rysem kvalitativního výzkumu je, že se všechny operace provádějí paralelně (Disman 2006: 299). Glaser a Strauss tento postup označují jako metodu konstantního srovnávání:

“Je-li cílem výzkumníka vytváření teoretických idejí... pak se nemůže omezit na tradiční přístup, nejdříve kódování a pak na analýzu dat. Když výzkumník v procesu vytváření teorie prohlíží svůj materiál, neustále své teoretické koncepty přeskupuje a reintegruje... (Disman 2006: 301).

Metodologie výzkumu tudíž není vytvářena předem, ale až v průběhu sběru dat. Předběžná interpretace může vést k novým otázkám, které výzkumník zahrne do následujícího rozhovoru, popř. může vést ke změně metody.

1.3.3.2 Sběr dat

Zakotvená teorie vyžaduje vstup “do terénu” a sběr dat, často opakovaně (Hendl 2005: 127). Sběr dat bude probíhat dvěma způsoby: (1) rozhovory na bázi konceptu “problem-centered interview” (Witzel 2000) a (2) studiem dokumentů.

1.3.3.2.1 Problem-centered interview

Metodu rozhovorů zaměřených na určitý problém (“problem-centered interview”, dále jen PCI) poprvé formuloval Witzel (2000). Metoda PCI snoubí induktivní a deduktivní postupy v jeden celek a vyznačuje se značnou flexibilitou. Vychází z postupů zakotvené teorie s tím, že se přiklání k pojetí Strausse (zapojení deduktivních prvků). V rámci metody PCI slouží předchozí teoretické znalosti ve fázi sběru dat jako “heuristický a analytický rámec” (Witzel 2000: odst. 3), který pomáhá výzkumníkovi formulovat otázky pro rozhovory.

Metoda PCI se řídí třemi základními principy:

1) *Princip zaměření na problém* (“problem-centered orientation”). V rámci rozhovorů výzkumník využívá předem získané informace o objektivních podmínkách postojů

a jednání respondenta, aby přesně pochopil vysvětlení podaná respondentem a aby se nadále zaměřil výhradně na zkoumaný problém (Witzel 2000: odst. 4).

2) *Princip zaměření na subjekt* ("object-orientation") zdůrazňuje metodickou flexibilitu. Metoda PCI byla navržena jako kombinace různých metod, mezi nimiž je nejdůležitější metodou rozhovor (Witzel 2000: odst. 5). V rámci přípravy na rozhovory je možné uspořádat skupinové diskuze ("focus groups"), které výzkumníkovi naznačí rozsah názorů na dané téma, jež je možné v daném vzorku pozorovat. Rozhovory je také možné kombinovat s dotazníky, které umožní srovnání výsledků dosažených různými postupy.

3) *Princip zaměření na proces* - zde je důležitá zejména spolupráce mezi výzkumníkem a respondentem. Příprava vhodné osnovy rozhovoru pomůže respondentovi otevřít se, jelikož nabude k výzkumníkovi důvěry.

Witzel (2000: odst. 7) vyjmenovává čtyři hlavní nástroje pro výzkum pomocí metody PCI - krátký dotazník, osnova rozhovoru, zvukové nahrávky a tzv. postskriptum. *Krátký dotazník* slouží ke sběru dat o základních sociologických rysech respondenta. Cílem je tedy získat objektivní informace před samotným rozhovorem, jenž je především záznamem subjektivních názorů respondenta na dané téma. Odpovědi na otázky v dotazníku mohou být také vhodné pro zahájení rozhovoru. Klíčovým prvkem PCI je *osnova rozhovoru* (Witzel 2000: odst. 8). V osnově má výzkumník zaznamenána témata, k nimž se má respondent vyjádřit. Osnova představuje jistý tematický rámec, který zaručí srovnatelnost všech rozhovorů, a pomáhá výzkumníkovi ujistit se, že se respondent vyjádřil ke všem otázkám výzkumu. Osnova také může obsahovat jisté předem formulované otázky. *Zvukové nahrávky* rozhovorů představují autentický a zcela přesný záznam komunikačního procesu v rámci rozhovoru. Tyto nahrávky musí být okamžitě převedeny do psané podoby. *Postskriptum* píše výzkumník ihned po skončení rozhovoru, aby doplnil zvukovou nahrávku. Postskriptum obsahuje osnovu všech probraných témat, poznámky k situačním a neverbálním aspektům rozhovoru a další poznámky výzkumníka. V postskriptu může výzkumník zaznamenat rodící se hypotézy a výroky ohledně daných témat a možné způsoby interpretace.

V každém rozhovoru výzkumník používá komunikační strategie, které jsou v zásadě induktivní (strategie rozvíjející vyprávění) a deduktivní (strategie umožňující pochopení). Při navázání kontaktu je výzkumník povinen respondenta ujistit o důvěrnosti přepisu rozhovoru a informovat jej o tom, jak si průběh rozhovoru představuje. Výzkumník musí dále respondenta seznámit s hlavní výzkumnou otázkou studie a jasně respondentovi sdělit, že výzkumníka zajímají spíše než popis pracovních výkonů jeho názory a myšlenky (Witzel 2000, odst. 12). Rozhovory PCI představují “diskursivní dialogické postupy”, v jejichž rámci jsou respondenti považováni za experty ve svém daném oboru. Pokud je s touto skutečností respondent seznámen, měl by nabýt dostatečnou sebedůvěru, jež mu umožní volně vyjádřovat své názory, popř. je vyjasňovat a opravovat (Witzel 2000: odst. 13).

Základem analýzy podle metody PCI jsou “případy”, tj. úplné přepisy rozhovorů (Witzel 2000: odst. 21). Prvním krokem analýzy je “předběžná interpretace”. Výzkumník pročítá celý přepis a označuje text klíčovými slovy z osnovy rozhovoru a kategoriemi, které pasují na témata, o nichž respondent hovoří. Tyto značky mohou také sloužit jako základ pro vytvoření kódovací sítě, jež slouží k výstavbě koncepční databáze pro analytickou dokumentaci. Takto vzniklá databanka se může použít jako elektronický registr, který umožňuje snadnější vyhledávání výroků a témat. Dále si metoda rozhovorů PCI vypůjčuje postupy otevřeného a axiálního kódování od Anselma Strausse a Juliet Corbin (Witzel 2000: odst. 26). Důraz je kladen na systematické porovnávání případů s ohledem na individuální rysy respondentů. Hledají se společné znaky i rozdíly mezi jednotlivými případy. Cílem tohoto postupu je vybudovat “centrální kategorie” pro účely selektivního kódování a následně pro účely formulace hypotéz.

1.3.3.2 Zkoumání dokumentů

Tato metoda je určena jako doplňková, jelikož se dá předpokládat, že mnohé dokumenty a překlady v právním prostředí jsou důvěrné povahy. Studium dokumentů má několik výhod (Hendl 2005: 132). Zaprvé je to jejich rozmanitost, tato vlastnost však nemůže být v této práci plně využita právě v důsledku důvěrné povahy většiny dokumentů. Další výhodou je ta skutečnost, že jde o data “přímá”, tj. neovlivněná postoji

respondenta a zkresleními, k nimž může v rámci rozhovorů s respondenty dojít. “Subjektivita výzkumíka hraje roli při výběru dokumentů, ale ne v informacích, které jsou v dokumentech obsaženy.” (Hendl 2005: 132) Dokumenty odrážejí osobní (ne)vědomé postoje, hodnoty a ideje (ibid). Pro účely této práce se dokumenty rozumí zejména e-mailová korespondence mezi překladateli a zadavateli v advokátní kanceláři. Cílem zkoumání dokumentů je konfrontovat stanoviska respondentů, získat další informace přímo z praxe a potvrdit nebo vyvrátit kategorie rodící se během analýzy a interpretace dat.

1.3.3.3 Analýza dat

Analýza získaných dat se zakládá na kombinaci analýzy podle metody PCI (viz oddíl 1.3.3.2.1) a tzv. trojího kódování využívaného při tvorbě zakotvené teorie (Strauss a Corbin 1999). Jde konkrétně o otevřené, axiální a selektivní kódování. Otevřené kódování slouží k rozebrání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizaci a kategorizaci sebraných dat (Strauss a Corbin 1999: 42). Výsledkem otevřeného kódování jsou kategorie, jakýsi pojmový aparát pro další proces kódování a další sběr dat.

Tyto pojmy, kategorie vzniklé na základě otevřeného kódování jsou poté kódovány axiálně. Během axiálního kódování se hledají vztahy mezi jednotlivými kategoriemi, a to na celé škále jejich možných dimenzí. Axiální kódování se řídí kódovacím paradigmatickým, které zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání, interakce a následky (Strauss a Corbin 1999: 70). V rámci axiálního kódování dochází k neustálému střídání induktivního a deduktivního myšlení - při práci s daty výzkumník neustále navrhuje výroky o vztazích a porovnáváním případů se je snaží buď potvrdit, nebo vyvrátit (Strauss a Corbin 1999: 82).

Posledním typem kódování je kódování selektivní. Jeho cílem je výběr centrální kategorie, k níž budou ostatní kategorie vztaženy. Vytváří se tak “kostra příběhu” (Strauss a Corbin 1999: 86). Cíle těchto postupů shrnují Strauss a Corbin takto:

“Analytické postupy zakotvené teorie jsou navrženy tak, aby:

- (1) spíše vytvářely než pouze ověřovaly teorii.

- (2) dodávaly výzkumnému procesu kritičnost, která je předpokladem “dobré” vědy.
- (3) pomáhaly analytikovi s překonáním jeho předsudků a domněnek, které vnáší do výzkumného procesu a které by se u něj během výzkumu mohly vyvinout.
- (4) zajišťovaly zakotvení a hutnost a rozvíjely citlivost a integraci nutnou pro vytvoření bohaté, úzce provázané, vysvětlující teorie, která těsně aproximuje zobrazovanou realitu.” (1999: 39)

Na základě analýzy prvních rozhovorů bude možné výzkumnou otázku a použité metody sběru a analýzy dat pozměnit či upravit, jelikož sběr, analýza a interpretace dat probíhají v rámci kvalitativního výzkumu zároveň (tzv. metoda konstantního srovnávání, viz Disman 2006: 301). Výzkum je zpravidla ukončen, když je zakotvená teorie vytvořená na základě kvalitativního výzkumu satureována, tj. když nové rozhovory, popř. dokumenty, již nenabízejí nové poznatky (Hendl 2005: 128). Glaser a Strauss popisují teoretickou saturaci takto:

“Saturace znamená, že už nejsou nalézána žádná data, která by mohla být použita pro formulování dalších kategorií. Když výzkumník vidí vynořovat se opět a opět shodné vzorce, začíná být empiricky přesvědčen, že koncept je teoreticky satureován. Nyní se výzkumník snaží rozšířit diverzitu dat tak široce, jak je to jen možné prostě proto, aby se ujistil, že saturace je založena na nejširším možném rozsahu dat...” (Disman 2006: 301)

Výsledkem výzkumu jsou hypotézy - návrh teorie, jenž by měl vnést světlo do mechanismů a procesů, které při stanovování a vyjednávání překladových norem v právním prostředí hrají nějakou roli. Tyto hypotézy poté může ověřit navazující kvantitativní výzkum (Disman 2006: 291). V této souvislosti je nutné připomenout, že cílem této práce není tvorba “grand theories” platných pro překlad obecně, nýbrž konfrontace dosavadních teorií s úzce specifikovanou částí překladatelské praxe.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 Předvýzkum

Předvýzkum byl proveden v lednu a v únoru 2007 a jeho primárním cílem bylo ověření vhodnosti navržené techniky sběru empirických dat, zpřesnění koncepčního rámce výzkumu a formulace nejvhodnější výzkumné otázky. Předvýzkum proto zahrnoval několik činností. V souvislosti s možností kvantitativního výzkumu bylo nutné zjistit co nejvíce informací o populaci překladatelů a o možnostech její redukce, což by samozřejmě mělo vliv na stanovení zkoumaného vzorku. Další činností v rámci předvýzkumu byly rozhovory s vybranými překladateli a právníky, které měly pomoci výzkumníkovi zjistit, které informace je a není možné od respondentů získat. Poslední nutnou činností bylo vypracování a otestování vhodnosti formuláře.

2.1.1 Populace překladatelů

Jedním ze základních požadavků kladených na (kvantitativní) sociologický výzkum je reprezentativnost získaných dat. Jelikož ve většině případů není možné zkoumat všechny relevantní objekty výzkumu, prvním úkolem při výběru objektů zkoumání je stanovení rozsahu nositelů vlastností, které mají být měřeny, tj. stanovení množiny těchto objektů - tzv. základního souboru (Zich 2006: 61) nebo populace (Disman 2006: 93). Poté je nutné vybrat z této množiny (populace) takové objekty, které tuto množinu reprezentují, tj. vzorek (Disman 2006: 93).

Proto bylo úkolem první fáze předvýzkumu stanovení “populace překladatelů právních textů” v České republice, popř. v Praze. Již samotné stanovení této populace bylo značně obtížné, ne-li nemožné. Klíčovou otázkou v této souvislosti je totiž definice “překladaatele právního textu”. Kdo by měl být do studie zahrnut jako objekt zkoumání? Kdo splňuje kritéria překladatele a jaká tato kritéria jsou? Prvním krokem při zkoumání

této problematiky tedy bylo vyhledávání příslušných ustanovení právních předpisů České republiky, která by takovouto definici obsahovala.

Zákonná ustanovení však žádnou explicitní definici “překladaatele”, natož překladaatele právních textů, neobsahují. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, v platném znění, zařazuje překladaatelství mezi živnosti volné. Ustanovení § 25 zákona o živnostenském podnikání stanoví, že “živnosti volné jsou živnosti, pro jejichž provozování tento zákon nevyžaduje prokazování odborné ani jiné způsobilosti”. V praxi to znamená, že výkon překladaatelské činnosti není v České republice podmíněn specifickým překladaatelským vzděláním. Překladaatelé - živnostníci mají pouze povinnost splnit všeobecné podmínky podle § 6 odst. 1 zákona (plnoletost, bezúhonnost, právní způsobilost, u podnikatelů bezdlužnost). V tomto ohledu se situace v České republice podobá situaci v Belgii (Lambert - Hermans 1998). Je však nutné připomenout, že populaci právních překladaatelů není možné omezit pouze na živnostníky, jelikož to by vylučovalo např. všechny překladaatele, kteří jsou zaměstnanci advokátních kanceláří, avšak nemají živnostenský list.

Zákon explicitně upravuje pouze jedinou skupinu překladaatelů právních textů, a to soudní tlumočníky. Konkrétně jde o zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění, a o vyhlášku č. 37/1967 Sb. k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, v platném znění. Definice soudního tlumočnicka je však opět pouze velmi obecná:

“Jmenovat znalcem (tlumočnickem) lze toho, kdo (a) je československým státním občanem, (b) má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru (jazyka), v němž má jako znalec (tlumočnick) působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou (tlumočnickou) činnost, jde-li o jmenování pro obor (jazyk), v němž je taková výuka zavedena, (c) má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou (tlumočnickou) činnost může řádně vykonávat, (d) se jmenováním souhlasí” (§ 4).

Soudní tlumočníci jsou také jedinou skupinou překladaatelů, jež podléhá celkem přesné a veřejně dostupné registraci. Seznamy soudních tlumočnicků vedou krajské soudy, v jejichž obvodu má soudní tlumočnick trvalé bydliště (§ 7 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb.),

a jsou veřejně přístupné mimo jiné na internetovém serveru Ministerstva spravedlnosti ČR (www.justice.cz). Avšak po vyhledání dat o soudních tlumočnících z několika světových jazyků (viz tabulka č. 4) jsem dospěl k závěru, že tato data nebudou příliš důvěryhodná a vypovídají spíše o praktikách jednotlivých krajských soudů, které tlumočníky jmenují. V datech jsou zřejmé regionální nesrovnalosti a navíc podle zákona mohou soudní tlumočníci vykonávat práci mimo svůj kraj, což znamená, že např. soudnímu tlumočnickovi s trvalým bydlištěm v Bruntále nic nebrání pracovat v Praze apod. Data ze seznamu soudních tlumočnicků proto nepodávají věrný obraz situace na trhu, navíc redukce populace překladatelů právních textů pouze na soudní tlumočníky není pro účely této práce vhodná.

Španělský jazyk - kraj	Počet	V důchodovém věku	Pozn.
Praha hl.m.	32	10	
Středočeský	19	2	Praha: 4
Jihočeský	9	3	České Budějovice: 6
Západočeský	11	1	Plzeň: 6
Severočeský	11	5	
Východočeský	8	2	
Jihomoravský	34	5	Brno: 16
Severomoravský	22	7	
	146	35	

Tabulka č. 4 - počet soudních tlumočnicků ze španělského jazyka v ČR

Anglický jazyk - kraj	Počet	V důchodovém věku	Pozn.
Praha hl.m.	94	26	
Středočeský	71	10	Praha: 12
Jihočeský	83	18	České Budějovice: 33
Západočeský	62	11	Plzeň: 26
Severočeský	30	9	Liberec: 6
Východočeský	109	25	Hr. Králové: 29
Jihomoravský	169	37	Brno: 61, Zlín: 15
Severomoravský	76	12	Ostrava: 12
	694		

Tabulka č. 5 - počet soudních tlumočnicků z anglického jazyka v ČR

Jelikož se práce zabývá profesionálními překladateli, jednou z možných cest, jak se dopracovat ke stanovení populace překladatelů, by bylo spočítat počet držitelů živnostenského listu vydaného na živnost překladatelství - tlumočnictví. Na Živnostenském úřadu pro MČ Praha 7 jsem byl informován, že každý živnostenský úřad v ČR je povinen odesílat informace o nově registrovaných držitelích živnostenského listu Českému statistickému úřadu (www.csu.cz), jenž tyto informace statisticky zpracovává. Na základě telefonického kontaktu a e-mailové korespondence jsem od ČSÚ obdržel relevantní data. Pro postavení profesionálních překladatelů ve společnosti je však možná symptomatické, že překladatelé nemají podle nomenklatury ČSÚ svou vlastní kategorii, nýbrž jsou zahrnuti do kategorie "Překladatelské a sekretářské služby" (statistická tabulka a vysvětlivky k ní tvoří přílohy č. 1, 2 a 3 této práce). Do velice přesných statistik s geografickou distribucí na úrovni okresů jsou tudíž zahrnuti i asistenti a sekretářky, které statistiku pro účely této práce znehodnocují. Zároveň je však jasné, že ani tato statistika by nepodala úplnou odpověď o populaci překladatelů právních textů, jelikož mnoho překladatelů - OSVČ se právním překladem nemusí zabývat, naopak do této statistiky nejsou zahrnuti zaměstnanci advokátních kanceláří bez živnostenského listu.

Využívat data zájmových organizací nebo organizací sdružujících překladatele, jak to navrhuje Disman (2006: 113), např. Jednoty tlumočnicků a překladatelů, také není vhodným přístupem - jednoduchým vyhledáním v síti internet (www.jtpunion.org) zjistíme, že např. počet členů JTP překládajících z anglického jazyka dosahuje jen jedné třetiny všech soudních tlumočnicků z anglického jazyka (viz tabulka č. 6), přičemž je zřejmé, že soudní tlumočníci tvoří jen malé procento ze všech aktivních překladatelů na trhu. Velice široká populace překladatelů by se tímto omezila na překladatele s aktivním členstvím v odborné nebo zájmové organizaci. Šlo by o stejné zkreslení, jako bychom do populace všech zaměstnanců zahrnuli jen zaměstnance s aktivní účastí v odborech.

Jazyk	JTP	Soudní tlumočníci
anglický	242	694
německý	181	1257
francouzský	95	241
španělský	31	148

Tabulka č. 6 - srovnání počtu členů JTP a soudních tlumočnicků podle jazyků

Poslední možnou redukcí populace překladatelů právních textů je její omezení na překladatele zaměstnané v advokátních kancelářích ("zaměstnanci" pro účely této práce zahrnují i překladatele, kteří jsou OSVČ a denně docházejí do advokátní kanceláře jako do svého pracoviště, dále jen "in-house překladatelé"). Za účelem zjištění počtu překladatelů splňujících toto kritérium jsem se proto obrátil na sekci "doporučené advokátní kanceláře" právního internetového serveru Legal 500 (www.legal500.com). Doporučené advokátní kanceláře je možné vyhledávat podle jednotlivých států a patří do nich jak nadnárodní advokátní kanceláře s pobočkou v daném státě, tak i velké místní advokátní kanceláře. Vycházel jsem z předpokladu, že překladatelské oddělení nebo stále externí překladatele mají jen větší firmy, jež se zaměřují na zastupování zahraničních klientů, právě ony totiž překlady nutně potřebují. Je zřejmé, že konečný seznam není vyčerpávající, ovšem podle mé vlastní zkušenosti neexistuje mnoho velkých kanceláří, které nejsou v seznamu Legal 500 zapsány. Doporučené kanceláře jsem seřadil do tabulky a poté jsem do jejich poboček zatelefonoval a zeptal se, zda mají překladatelské oddělení, popř. zda navázali stálou spoluprací s nějakým překladatelem. Výsledky jsou uvedeny v následující tabulce.

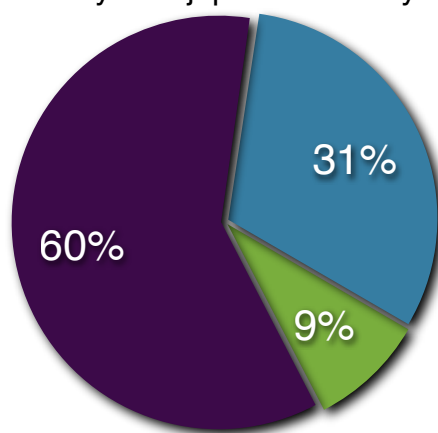
Advokátní kancelář	počet překladatelů	poznámky
Alfery & Partners	0	
Allen & Overy	1	
Ambruž & Dark	1	
Arzinger & Partner	0	
Baker & McKenzie	2	
bnt Pravda & Partner	0	stálá externistka
Brzobohatý, Brož & Honza	2	
CMS Cameron McKenna	2	
Čermák Hořejš Myslíl	1	
Clifford Chance Pünder	2	
DLA Piper	0	
EY Law / Weinhold Legal	1	
Felix a spol.	1	vedoucí je překladatelka
Gide Loyrette Nouel	0	bilingvní zaměstnanci
Glatzová & Co.	1	+ agentura
Gleiss Lutz	2	
Hasch & Partner	0	překládají advokáti
Havel & Holásek	1	
Kocián Šolc Balaštík	4	Karlovy Vary: 0
Konečná & Šafář	1	
Kotrlík Bourgeault Andrusko	1	
Kříž a Bělina	1	
Lawfort	0	
Linklaters	3	
Lovells	0	smlouva s agenturou
Norton Rose	0	agentury
Nörr Stiefenhofer Lutz	3	
Peterka & Partners	3	
Pokorný, Wagner a spol.	0	
Procházka Randl Kubr	0	
Rowan Legal	0	agentury
Rödl & Partners	8	Brno: 0
Salans	3	
Saxinger Chalupsky Weber	0	
Squire Sanders & Dempsey	4	
Sodomka Souček Jindra Mokřý	0	
Traplová Hakr Kubát Law	0	
Valko & Partners	0	
Vejmelka & Wunsch	0	překládají advokáti
Vyskočil, Krosiak a spol.	2	

Advokátní kancelář	počet překladatelů	poznámky
Weil, Gotschalk & Manges	2	
White & Case	6	
Wolf Theiss	1	
Zeinder & Zeiner	0	
bpv Braun Haškovová	2	
Celkem	61	

Tabulka č. 7 - překladatelé v doporučených advokátních kancelářích v ČR podle Legal 500

Níže je uveden graf znázorňující poměr advokátních kanceláří, které zaměstnávají vlastní in-house překladatele. Tento graf vychází z předpokladu, že všech 45 advokátních kanceláří uvedených v seznamu serveru Legal 500 potřebuje ke své činnosti překlady (server Legal 500 je určen zejména pro nadnárodní klienty). 27 advokátních kanceláří z celkového počtu 45 má vlastní překladatelské oddělení nebo zaměstnává in-house překladatele. Pouze 4 advokátní kanceláře nevyužívají překladových služeb vůbec, tj. ani služeb překladatelských agentur. Cizojazyčné texty v těchto kancelářích vypracovávají přímo advokáti. 14 advokátních kanceláří nezaměstnává in-house překladatele, ale úzce spolupracuje buď s překladatelskou agenturou nebo s externisty.

- S in-house překladateli
- Bez in-house překladatelů
- Vůbec nevyužívají překladatelských služeb

Obr. č. 1 - překladatelé v advokátních kancelářích v ČR podle Legal 500

Posledním dostupným zdrojem statistických informací o překladatelích jsou seznamy absolventů oboru překladatelství-tlumočnictví. Jediný přehled o počtu absolventů tohoto oboru jsem získal na sekretariátu ÚTRL FF UK v Praze, jde však pouze o neoficiální seznam a jeho vypovídací hodnota je z hlediska celé populace překladatelů právních textů téměř mizivá. Ostatní vzdělávací centra v ČR tuto statistiku nevedou.

Rok zahájení studia	Počet přijatých studentů	Počet absolventů	Počet studentů v ročníku k 10.1. 2005
1994	50	47	-
1995	32	29	1
1996	35	28	3
1997	77	40	5
1998	42	14	16
1999	35	-	22
2000	45	-	31
2001	64	-	45
2002	71	-	49
2003	55	-	42
2004	127	-	100

Tabulka č. 8 - Neoficiální statistika studentů ÚTRL FF UK

Zdroje statistických dat o překladatelích zrcadlí situaci na trhu. Překladatelé právních textů netvoří žádnou jednolitou masu bez vnitřních diferencí, naopak se tato populace vyznačuje značnou rozmanitostí. Redukce populace podle získaných dat (např. na soudní tlumočníky, na živnostníky, na členy JTP, na absolventy oboru PT) by nebyla reprezentativní. Asi nejvhodnější redukcí by bylo omezení populace na překladatele zaměstnané v advokátních kancelářích. Výše uvedené skutečnosti mají samozřejmě dopad na stanovení vhodného výzkumného vzorku populace.

2.1.2 Skupinové a individuální rozhovory

Téma diplomové práce a zkušenosti s výkonem překladatelské činnosti v prostředí právní praxe jsem probíral v rámci skupinových diskuzí i individuálních rozhovorů. Skupinové diskuze proběhly celkem dvě v rozmezí dvou týdnů, pokaždé s aktivními překladateli zaměstnanými ve velkých pražských advokátních kancelářích. První diskuze se účastnili tři překladatelé (z nichž jedna překladatelka byla zároveň soudní tlumočnicí) včetně výzkumníka a korektor anglického jazyka - rodilý mluvčí, jenž zároveň překládá z češtiny. Druhé diskuze se zúčastnili opět tři překladatelé včetně výzkumníka, bývalí kolegové z jiné advokátní kanceláře. Z diskuzí byl vždy pořízen krátký záznam, který obsahoval zásadní otázky, jež byly v rámci diskuze probírány. Z diskuzí vyplynula tato klíčová témata:

1) ***otázka odpovědnosti za překlad*** - za překlad je vůči klientovi advokátní kanceláře zodpovědný právník. Překladatel se vlastně neúčastní celého překladového procesu, pouze text originálu přeloží a předá jej právníkovi k dalším úpravám. Konečná podoba textu je na právníkovi. Překladatelé, kteří se předvýzkumu zúčastnili, tuto skutečnost nevnímají jako problém, pouze jim vadí některé jazykové změny, které v překladu provádí právník, zvláště když to jsou změny k horšímu, které se někdy později připisují překladateli jako chyby. Situace se výrazně liší u soudních tlumočnicků, jejichž odpovědnost za překlad je dána ze zákona.

2) ***otázka skutečného “klienta” překladatele*** - tato otázka vyplývá z předchozího bodu. Překladatel v advokátní kanceláři překládá pro právníka, i když zároveň ví, že překlad je určen klientovi. Někdy se stává, že z komunikačního hlediska jsou požadavky právníka a předpokládané požadavky klienta v rozporu, zejména to platí u písemně formulovaného právního poradenství, které někdy porušuje Griceovy komunikační maximy (1975: 45-46), zejména pak maxim kvantity a maxim způsobu. Někteří překladatelé se domnívají, že to vyplývá ze snahy právníků účtovat klientovi co nejvíce peněz (tzv. “billing”). Překladatelé pocítují porušení komunikačních maximů jako chybu originálu, řešení se však liší. Anglický rodilý mluvčí vtipně formuloval dva

“maximy” překladatele v advokátní kanceláři, které vyjadřují motivaci porušení komunikačních principů a zároveň požadavek právníka na překlad těchto textů:

“Maxim 1: The translation should be as vague as the original”

Maxim 2: The translation should retain the billing potential of the original”.

3) **jazyková kvalita originálů** - to platí zejména pro překladatele, kteří kontrolují cizojazyčné výstupy českých právníků. V některých advokátních kancelářích tyto texty kontroluje pouze rodilý mluvčí, v jiných kancelářích i český překladatel. Překladatelé si stěžují na zbytečně složitou syntax a na matoucí modalitu výpovědí.

4) **spolupráce s právníky** - překladatelé si stěžují na nedostatečnou spolupráci ze strany právníků. Zadání překladu (ve smyslu “translation brief” - Nord 1997: 30) je často neúplné, právníci mají informace, které by překladateli pomohly, avšak nechávají si je pro sebe. Překladatelé cítí, že nejsou součástí týmu, avšak zároveň jsou spokojeni s jistou autonomií, kterou v prostředí advokátní kanceláře mají, a neumějí si představit, jak by “zapojení do týmu” navrhované Hermansem a Lambertem (1998) mělo vlastně vypadat. S tím souvisí i pocit jistého nedocení, kteří někteří překladatelé v advokátní kanceláři pocítují. Advokátní kancelář je pevně rozdělena na právníky a neprávníky, přičemž právníci jsou nadřizení ostatním zaměstnancům kanceláře. Toto pevné rozdělení berou někteří překladatelé s nelibostí, zvláště v případě hodnocení překladů ze strany právníků. Právníci nejsou podle některých překladatelů oprávněni kritizovat překladatelskou práci, pokud překladateli neposkytnou vhodné podmínky (viz následující bod).

5) **stres** - překladatelé si stěžují na šibeniční termíny pro dokončení některých překladů, přičemž termín dokončení se nedá posunout. Někteří překladatelé to považují za chybu právníka, přesněji za důsledek špatného řízení projektu. Pokud má proběhnout nějaká větší transakce, jež vyžaduje zvýšenou překladovou činnost, překladatelé o ní nejsou informováni v dostatečném předstihu.

6) **formace překladatele právních textů** - překladatelé se vesměs shodují, že pro formování překladatele právních textů je důležitější zkušenost než formální překladatelské vzdělání. Tato “akulturace” má mnoho forem a různou délku trvání.

Akulturace se opakuje, pokud překladatel změní zaměstnavatele - každá advokátní kancelář má nastavené své vlastní postupy a procesy, jakož i překladové normy, proto je dokonce i zkušený překladatel nucen podstoupit částečnou akulturaci znovu.

7) **normy** - na ose volnost-doslovnost vyžadují právníci doslovnost. Mnoho překladatelů vlastně ani nevidí prostor pro volnost, pouze snad u marketingových textů, které se musí upravit, záleží tedy na typu a funkci textu a na jeho právní závaznosti, na rozhodném právu, jímž se dokument řídí, popř. na zadání.

Prakticky stejné otázky se probíraly v rámci individuálních rozhovorů s překladateli. Rozhovorů se zúčastnili dva respondenti, a to vedoucí překladatelského oddělení rychle rostoucí advokátní kanceláře se sídlem v Praze a bývalý překladatel advokátní kanceláře. Z těchto rozhovorů vyplynula zejména skutečnost, že každý překladatel má z hlediska translatologie jiný vzdělanostní základ. Zatímco vedoucí překladatelského oddělení byla částečně poučená o teorii překladu, druhý respondent překládal vlastně intuitivně tak, jak byl zvyklý, popř. jak se to naučil během své praxe, a činilo mu obtíže mluvit o překládání na metajazykové úrovni. Podobné to bylo i během skupinových diskuzí. Proto bylo nutné ptát se překladatele “nepřímo” z hlediska praxe a snažit se formulovat otázky tak, aby jim překladatel rozuměl.

Součástí předvýzkumu byly také rozhovory s právníky, konkrétně s jedním advokátem a se dvěma advokátními koncipienty. Zde jsem se potýkal s největším problémem v rámci předvýzkumu, jelikož bylo velice obtížné přesvědčit advokáty k účasti, a to jak z důvodu nezájmu, tak z důvodu zaneprázdněnosti. Také se jasně ukázalo, že bude téměř nemožné získat vyjádření výše postavených právníků, tj. partnerů advokátních kanceláří a zkušenějších advokátů, jelikož jejich čas je velice drahý a o záležitosti spojené s překladem prakticky nemají zájem. Také tato skutečnost vedla k mému rozhodnutí nezahrnout právníky do vlastního výzkumu. Bylo zcela jasné, že existuje nepřímá úměra mezi postavením advokáta v advokátní kanceláři a jeho ochotou se studie zúčastnit. Rozhovory s méně zkušenými právníky by dle mého názoru nebyly reprezentativní, jelikož to nejsou oni, kdo rozhoduje o chodu kanceláře a překladatelského oddělení.

Přesto rozhovory přinesly velice zajímavé informace o tom, jak právníci vnímají práci a postavení překladatelů ve firmě. Ačkoli jsem očekával, že zkušenost právníků a překladatelů bude v zásadě odlišná, existují mezi oběma skupinami i jisté podobnosti. Právníci například procházejí úplně stejnou akulturací jako překladatelé, i když akulturace právníků je formalizována jasně danou hierarchií, jež vyplývá přímo ze zákona. Studenti právnických fakult a advokátní koncipienti se potýkají se stejným časovým stresem jako překladatelé, ani oni totiž neurčují termín pro dokončení práce, ten je určen klientem advokátní kanceláře. Všechna klíčová rozhodnutí v rámci projektu přijímá vedoucí právního týmu, tj. buď partner nebo výše postavený advokát.

Co se týče požadavků na překlad, právníci, kteří se předvýzkumu zúčastnili, všichni dali na první místo splnění termínu a terminologickou přesnost a ustálenost. Z tohoto požadavku vyplývá i nárok na někdy extrémní doslovnost překladu, právníci naprosto netolerují úpravy ani změny textu v rámci překladu bez ohledu na textový typ. Kritizovány byly terminologické chyby i chyby z nepochopení, avšak tyto chyby jsou tolerovány, právník s nimi do jisté míry počítá, a proto ve většině případů nevidí důvod poskytovat překladateli zpětnou vazbu. Mezi požadavky na překlad nepatří jazyková vytríbenost projevu, jelikož ji právníci zejména v cizím jazyce často nedokáží posoudit, avšak je pravdou, že ani na vlastní produkci v českém jazyce není tento požadavek kladen s nijak zvláštní intenzitou. U překladů si tudíž právník hlídá zejména obsah, ne formu.

Zajímavý byl postřeh jedné advokátky, která se předvýzkumu zúčastnila. Právníci značnou část své práce produkuje v cizím jazyce, nejčastěji v angličtině, jejich výstupy jsou tudíž jakýmsi autopřeklady. Na otázku, zda by právník byl schopen sám přeložit text, odpověděla, že zcela určitě. Následovala tedy otázka, proč se zadávají texty k překladům, když si je mohou přeložit sami právníci. Advokátka odpověděla, že za tím stojí ekonomické důvody - práce právníka je dražší, klient by za překlad advokáta nebyl ochoten platit jeho hodinovou sazbu, proto se překladatelské práce delegují někomu levnějšímu. Tato situace samozřejmě platí jen u překladů z nebo do jazyků, které právník ovládá.

Co se týče postavení překladatele ve firmě, názory překladatelů a právníků se liší. Překladatelům i právníkům jsem položil otázku, k jaké úrovni hierarchie právníků (na škále student - koncipient - advokát - partner) se dá přirovnat postavení překladatele. Zatímco někteří překladatelé se postavením přirovnali buď k advokátům nebo ke koncipientům, právníci se shodli, že překladatelé a právníci představují úplně jiné, vzájemně nekompatibilní kategorie. Právník totiž nese hmotnou odpovědnost a je vázán zákonnými a stavovskými pravidly, navíc je to on, kdo vytváří zisk a hodnotu firmy. Oslovení advokáti přiznali, že mezi některými právníky panuje představa, že právě oni “vydělávají” na celou firmu a překladatelé a další administrativní pracovníci (anglicky “support staff”) jsou zčásti jen nutnou přítěží. Na otázku, zda překlady mohou vytvářet přidanou hodnotu, odpověděli jak překladatelé, tak právníci, že ano, ovšem u právníků toto stanovisko poněkud koliduje s předchozím vyjádřením.

2.1.3 Otestování formuláře a výzkumné otázky

Na základě předchozích zjištění v rámci zkoumání populace překladatelů právních textů a na základě konzultací s Doc. PhDr. Jiřím Buriánkem, CSc., vedoucím Katedry sociologie FF UK, jsem dospěl k rozhodnutí, že pro tuto práci bude vhodnějším postupem kvalitativní sociologický výzkum, a to z několika důvodů. Zaprvé to byly problémy se stanovením populace překladatelů právních textů a následně se vzorkem (viz oddíl 2.1.1), zadruhé to byla zjištění získaná na základě skupinových diskuzí a rozhovorů s překladateli a právníky. Ty jasně ukázaly, že kvantitativní formuláře nemohou postihnout situaci překladatelů v celé její složitosti, zejména pak všechny objektivní i subjektivní faktory stanovování a negociace překladatelských norem.

Dalším problémem, který naznačil nevhodnost kvantitativní metody, bylo stanovení pracovních hypotéz výzkumu. Hypotézu Babbie definuje jako “očekávání o charakteru věci, vyvozené z teorie” (Disman 2006: 78). Ve skutečnosti však mnoho teoretických zjištění o procesech stanovování a negociace překladových norem neexistuje, např. Toury pouze negociaci norem postuluje (Pym 1999), nemluvě o tom, že procesy stanovování a negociace překladových norem v právní praxi byly teorií překladu pomíjeny úplně. V takovéto situaci je vhodnější postup induktivní, charakteristický pro kvalitativní

sociologický výzkum. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl provést výzkum metodou zakotvené teorie. Ke skutečnému vypracování formuláře tedy vzhledem k výše uvedeným skutečnostem nedošlo, avšak v rámci předběžné interpretace (Witzel 2000) jsem provedl analýzu záznamů ze skupinových diskuzí i z individuálních rozhovorů a sestavil jsem seznam kategorií a subkategorií, jenž jsem použil pro vytvoření osnovy následných rozhovorů s vybranými respondenty (viz příloha č. 4). Takto vzniklé kategorie také vedly ke zpřesnění výzkumné otázky.

2.2 Sběr dat

2.2.1 Respondenti

Respondenty jsem pro účast ve studii získával několika způsoby. Prvními respondenty byli mí bývalí kolegové z advokátních kanceláří, v nichž jsem pracoval. Kontakty na další respondenty jsem získával formou tzv. “snowballingu”. Na konci každého rozhovoru jsem se respondentu zeptal, zda nezná někoho, kolegu nebo známého, kdo by se mohl výzkumu zúčastnit. Druhým způsobem získávání respondentů byl přímý kontakt. Na internetovém serveru www.legal500.com jsem si vyhledal kontaktní informace velkých advokátních kanceláří v České republice a kontaktoval jsem překladatele telefonicky. Jelikož jsem tyto respondenty osobně neznal, vždy jsem se představil jako student PT, stručně jsem je seznámil s tématem a s cíli diplomové práce, ujistil jsem je o anonymitě výzkumu a požádal je o účast. Je zajímavé, že jsem se s výjimkou dvou oslovených osob nesetkal s odmítnutím, v několika případech jsem byl vyzván, abych překladatele kontaktoval později, jelikož byl v dané chvíli plně zaměstnán překlady. Ve většině případů jsem si s vybraným respondentem vyměnil e-mailové adresy a následné domlouvání termínu probíhalo elektronickou cestou nebo telefonicky. Vždy jsem se snažil vyjít potenciálnímu respondentovi vstříc časově i jinak, např. tím, že jsem mu nabídl provedení rozhovoru na jeho pracovišti nebo na jiném místě, které mu vyhovovalo.

Celkem jsem tedy mluvil s 10 respondenty. Všichni respondenti za sebou měli zkušenosti s prací v advokátní kanceláři i mimo ni, jedna respondentka byla zároveň soudní tlumočnicí. Podrobné údaje o respondentech jsou uvedeny v tabulce č. 9.

č. resp.	pohlaví	věk	počet AK	vzdělání	jiná praxe	pozn.
1	žena	40-50	1	VŠ překladatelství	OSVČ, zaměstnankyně v průmyslovém podniku	vedoucí př. odd.
2	muž	30-40	1	VŠ filologie	OSVČ, zaměstnanec agentury, banky	vedoucí př. odd. v bance
3	muž	30-40	2	VŠ pedagogika	OSVČ, tlumočení	vedoucí př. odd.
4	žena	30-40	2	VŠ pedagogika	OSVČ	
5	muž	30-40	1	SŠ	OSVČ, technika	
6	žena	40-50	1	VŠ překladatelství	soudní tlumočnice, OSVČ	vedoucí př. odd.
7	muž	30-40	1	VŠ literatura	účetnictví, bankovníctví	editor
8	muž	30-40	4	SŠ	OSVČ, tlumočení	zástupce vedoucího př. odd.
9	žena	30-40	3	VŠ PT, právo nedokončeno	OSVČ	na mateřské dovolené
10	muž	30-40	1	VŠ technická	zaměstnanec banky	jediný překladatel v AK

Tabulka č. 9 - přehled respondentů

Výše uvedení respondenti pracovali celkem v osmi pražských advokátních kancelářích, z nichž čtyři byly české advokátní kanceláře a čtyři byly pražské pobočky zahraniční advokátní kanceláře. Z hlediska kvantitativního vzorku se tedy dá říct, že výzkum pokryl cca. 16 % populace překladatelů zaměstnaných v pražských advokátních kancelářích. Ve výzkumu bylo zastoupeno také téměř 18 % advokátních kanceláří uvedených v seznamu Legal 500. V této práci nebudou vzhledem k důvěrnosti mnoha informací uváděna žádná konkrétní jména osob ani advokátních kanceláří. Níže je uvedeno 10 “postskriptů”, které jednotlivé respondenty a jejich názory stručně popisují.

Respondent č. 1 - Rozhovor trval 46 minut a probíhal v zasedací místnosti advokátní kanceláře, v níž respondentka pracovala. Celková atmosféra byla dobrá zejména díky skutečnosti, že jsem v dané advokátní kanceláři dříve pracoval a že mě respondentka znala z doslechu. Respondentka také studovala PT, což nás spojovalo a vytvořilo atmosféru důvěry. Respondentka svou práci částečně považuje za manažerskou. Klíčovým tématem rozhovoru bylo postavení právníka a překladatele - komunikace s koncipientem je jednodušší, dá se “vychovat”, zatímco partner a advokát překlady a termíny v podstatě nařizují. Přesto si překladatelka dokáže stanovit a prosadit vlastní normu, záleží však na typu a na složitosti textu a na osobě právníka. Někteří právníci omezují komunikaci, a tím také znemožňují spolupráci a prosazení vlastní normy překladatele. Překladatelka má představu o tom, jaké požadavky právníci mají a dokáže se jim přizpůsobit. Existují určité pomůcky k překladu (standardní slovníček), avšak své “know-how” (terminologický glosář) překladatelka považuje za vlastní dílo a není ochotná se o něj s právníky dělit. Za největší problém ve vlastní práci považuje pracovní podmínky, tj. časový stres a objem práce. Překladatelka si někdy protiřečí, např. mluví o standardizaci procesu a o stanovení pravidel pro zadávání překladu, na druhou stranu přiznává, že výše postaveným právníkům se nedá odporovat. Důležitá je pro překladatelku předchozí zkušenost, která jí umožňuje nastavit určité překladové procesy. Právníci sice reagují na připomínky k překladům, jazykové normy ale mají vlastní a nemění je. Zapojení do týmu chápe jako “výchovu” zadavatele.

Respondent č. 2 - Rozhovor probíhal v prostorech advokátní kanceláře. Respondent se vyjadřoval velice jasně a ačkoli v advokátní kanceláři nyní nepracuje, má bohaté zkušenosti. Zná se s respondentem č. 3 a s respondentem č. 8. Překladatelské oddělení v jeho bývalém působišti bylo jasně odděleno od zbytku kanceláře, překladatelé dokonce sídlili v jiné části Prahy než ústředí kanceláře. Klíčovým tématem je pro respondenta postavení překladatele v advokátní kanceláři, považoval se za nedoceneného, částečně asi také proto, že neměl prakticky žádné rozhodovací pravomoci. Nyní pracuje pro banku, jeho pozice však byla zrušena a nyní s bankou spolupracuje externě, podle vlastních slov raději pracuje v kanceláři.

Respondent č. 3 - Rozhovor trval 90 minut a proběhl v zasedací místnosti advokátní kanceláře. S respondentem jsem asi před 10 lety pracoval v advokátní kanceláři, nyní vede překladatelské oddělení v jedné z největších advokátních kanceláří na světě. Respondent má na překládání celkem jasný názor, v práci je spokojen. Chápe pozici právníka a podřizuje se jeho normě. Důležité je pro respondenta splnit požadavek právníka - zadavatele. V překladatelském oddělení

pracuje on, ještě jedna překladatelka (respondent č. 4) a korektor anglického jazyka - rodilý mluvčí. Zároveň kancelář spolupracuje s dvěma externími překladateli. Pokud je kapacita překladatelů naplněna, překlady se zadávají i agenturám, ovšem toto zadávání mají na starosti asistentky právníků, kteří překlad potřebují.

Respondent č. 4 - Rozhovor probíhal v zasedací místnosti advokátní kanceláře, trval asi 45 minut. Respondentka je poměrně nezkušená, její celková praxe nedosahuje ani dvou let. Je podřízenou respondenta č. 3. Zdá se mi, že si doposud na některé aspekty práce překladatele v advokátní kanceláři nevytvořila vlastní názor. Částečně to může být způsobeno tím, že začala překládat až v advokátní kanceláři a nemá srovnání s jiným prostředím. V první kanceláři byla jedinou překladatelkou, stěžovala si na obrovský objem práce a na časovou tíseň. V současném působišti je spokojenější, práce se rozloží mezi více překladatelů, navíc je podle vlastních slov společenská, a proto jí vyhovuje zapojení do týmu překladatelů.

Respondent č. 5 - Rozhovor probíhal v prostorách advokátní kanceláře, kde respondent pracuje. Respondent má předchozí praxi překladatele v průmyslové firmě, poté dlouho pracoval jako OSVČ. Do advokátní kanceláře se dostal na inzerát, předtím v žádné jiné kanceláři nepracoval. Zdá se, že procesy nejsou v jeho kanceláři příliš standardizovány s výjimkou zadání překladu, to je však dáno administrativními důvody. Ani komunikace v rámci překladatelského oddělení není nijak významná, zdá se, že překladatel má s výjimkou terminologie poměrně velkou volnost. Od právníků je překladatel oddělen, veškerý kontakt s právníky má na starosti vedoucí překladatelského oddělení.

Respondent č. 6 - Rozhovor probíhal v kanceláři respondentky, vedoucí překladatelského oddělení, která je zároveň soudní tlumočnicí. Respondentka vystudovala překladatelství, má bohatou zkušenost mimo právní prostředí, pracovala sice jen v jedné advokátní kanceláři, avšak velmi dlouho, přes deset let. Překladový proces v advokátní kanceláři je poměrně vysoce standardizován, to je však dáno zejména dodatečnými administrativními povinnostmi vedoucí, která musí všechny překladové práce účtovat klientům. Zajímavým tématem byl rozdíl mezi mírou spolupráce ze strany právníků v případě běžných překladů a v případě překladů, které mají být ověřeny. Právníci spolupracují daleko více, pokud jde o ověřený překlad, jelikož zde zodpovědnost přebírá soudní tlumočnice a právníci vlastně s textem po ověření nemohou dále pracovat. Respondentka má vlastní normu na úrovni terminologie, o vyšších úrovních moc nepřemýšlí a pokud ano, tak preskriptivním způsobem. Rozhovor neprobíhal moc dobře, respondentka často nerozuměla otázce

nebo odpovídala na něco jiného, než na co jsem se ptal. Respondentka mi ale umožnila přístup k dokumentům. Respondentka je nadřizovanou respondentka č. 5.

Respondent č. 7 - Rozhovor trval 30 minut a probíhal v poměrně hlučné kavárně, respondent přišel přímo z práce. Prioritou pro respondentu bylo zachování anonymity, což několikrát zopakoval, zároveň se ale o toto téma podle vlastních slov zajímá - po ukončení rozhovoru se mě zeptal na pracovní podmínky v mém pracovišti. Klíčovým tématem rozhovoru byla otázka odpovědnosti, respondent se k ní neustále vracel. Z předchozí praxe měl špatné zkušenosti v tom smyslu, že byl obviňován za změny v dokumentech, které v procesu produkce textů ve skutečnosti prováděl někdo jiný. Podle respondenta je překladatel (nebo korektor) odpovědný pouze za jazykovou stránku překladu, na vyšších úrovních je však odpovědnost na advokátovi. Respondent si je vědom značné informační asymetrie mezi právníkem a překladatelem - expertem v advokátní kanceláři je advokát, překladatel pouze advokátovi poskytuje podpůrnou službu. Pokud si stanoví vlastní normu, může ji v překladu použít, avšak je na advokátovi, zda tuto normu přijme, nebo zda použije normu vlastní. Respondent zároveň uvádí, že ve velké advokátní kanceláři je téměř nemožné stanovit jednotnou normu - advokáti jsou na kanceláři částečně nezávislí a kladou na překlad své vlastní požadavky. Při korektuře textů je korektor loajální spíše ke klientovi advokátní kanceláře, někdy provádí v textu změny, aby mu vyšel vstříc, avšak tyto změny jsou pouze návrhy, které advokát může, ale nemusí přijmout, jelikož je to advokát, kdo je ve vztahu ke klientovi zodpovědnou osobou. Komunikace v kanceláři prakticky neexistuje, respondent ani neví, zda jsou jeho návrhy přijímány, či zamítány, zpětnou vazbu nedostává. Korektor si je vědom vlastní normy, dokonce si vyrábí vlastní pomůcky, ovšem výsledná pravidla s nikým nesdílí, částečně kvůli přesvědčení, že právníci o ně nemají zájem, částečně vzhledem k předchozím neúspěšným pokusům zavést v kanceláři jednotnou normu. Zodpovědnost za text je podle korektora jasně rozdělená - expertem je právník, překladatel není oprávněn text měnit a je odsunut do pozice "kopírky". Jelikož veškerý kontakt s klientem má na starosti právník, překladatel se opravdu stará pouze o přenos na úrovni lexika. Pragmatiké a komunikační stránky překladu jsou na právníkovi, který zná situaci a může tak na rozdíl od překladatele uplatnit znalosti presupozic klienta. V překladatelském oddělení jsou dva stálí překladatelé, je zde určitá hierarchie. Vedoucí překladatelského oddělení jedná se zadavateli, avšak v případě nedostatečné kapacity překlady mimo kancelář zadávají asistentky právníků. Překladatelé v oddělení konzultují pouze terminologii, korektor rozezná překlady jednotlivých překladatelů.

Respondent č. 8 - Rozhovor proběhl v prostorech advokátní kanceláře, kde respondent pracuje. Přestože je respondent ze všech nejmladší, má jedny z nejbohatších zkušeností, pracoval již pro několik advokátních kanceláří jako in-house překladatel i jako externí spolupracovník. O svůj obor se zajímá, hledá cesty, jak zlepšit a standardizovat překladatelské procesy v advokátní kanceláři, což je dáno mimo jiné tím, že je z práce pro advokátní kancelář lehce frustrován. Má velice špatnou zkušenost z předchozího působiště, kde nezvládal objem práce a stres a podal výpověď. Ve stávajícím působišti mu vyhovuje skutečnost, že je součástí překladatelského oddělení a nenese plnou zodpovědnost, s právníky se prakticky nestýká, to má na starosti vedoucí oddělení. Normu si plně uvědomuje, ale částečně s ní nesouhlasí, ze své podstaty je volným překladatelem, ovšem v advokátní kanceláři pro volnost není moc místa. Vadí mu kvalita originálů, má tendenci přeformulovávat, na úrovni terminologie se však vždy řídí rozhodným právem daného dokumentu, terminologicky překlad neadaptuje na právní systém předpokládaného příjemce. Při překladu klientských dopisů má tendenci být loajální ke klientovi. U respondenta se projevuje určitý rozpor: zatímco se považuje za odborníka na svůj obor a umí si stanovit vlastní normu (i v rámci překladatelského oddělení), zodpovědnosti za překlad se vyhýbá. Na konci rozhovoru jsem zjistil, že kvůli technické chybě se nahrávka nezdařila, opakování rozhovoru podle mého názoru nemělo smysl, proto jsem si ihned po skončení rozhovoru zaznamenal klíčové názory respondenta a témata, která jsem s ním rozebíral.

Respondent č. 9 - Rozhovor proběhl ve venkovních prostorech na břehu Vltavy v místě bydliště respondentky a trval 55 minut. Respondentka má bohatou praxi, překládala ve třech advokátních kancelářích a začínala ještě jako studentka překladatelství (školu nedokončila) v roce 1992. V současné době je na mateřské dovolené a pracuje jako OSVČ pro překladatelské agentury, stále se specializuje na právo. Mimo studia překladatelství studovala také práva, školu ale nedokončila kvůli práci v advokátní kanceláři. První kontakt s právním překladem získala prací pro Parlament ČSFR, kde překládala novelu obchodního zákoníku do anglického jazyka. Akulturace byla velice obtížná zejména vzhledem k transformaci právního systému v ČR po převratu a vzhledem k chybějícím pomůckám (slovníky). Navíc v této době neexistovaly žádné kurzy a celková úroveň právního povědomí mezi překladateli byla poměrně nízká. Překladatel si tehdy stanovoval vlastní normu, obecná norma, jak se mají právní texty překládat, v podstatě mezi překladateli v okruhu respondentky neexistovala, což potvrzuje i zkušenost z výběrového řízení do advokátní kanceláře, kde i přes poměrně malé zkušenosti respondentka z 30 uchazečů uspěla. Respondentka se domnívá, že právníci vyžadují od překladatele mechanický převod

na úrovni lexika a upozadění vlastních norem a invence. Tento názor dokládá tím, že právníci nevyčleňují na překlad dostatečný čas a že se o otázky překladu prakticky nezajímají. Zároveň ale právníci mají jasnou představu, jak by měl překlad vypadat - měl by být doslovný a přesný, na jazykové kvalitě překladu nezáleží. Pokud má navíc právník jazykovou kompetenci, může splnění své vlastní normy ze strany překladatele zkontrolovat. Podle respondentky není právník schopen překládat a pokud ano, tak nekvalitně a pomalu. Spolupráci s překladateli hodnotí jako špatnou - zpětnou vazbu dostává překladatel pouze na začátku, po osvojení normy aktivní spolupráce ze strany právníka ustává. Standardizace zpočátku nebyla možná, každý právník má svou vlastní představu a postupy. Norma se projednává pouze na úrovni terminologie, prvotní pokusy o normu na vyšší (pragmatické) úrovni selhaly. Celkově je z rozhovoru cítit jistá frustrace z práce v AK, jež je důsledkem téměř nulové komunikace a nemožnosti nastavit si vlastní normu na úrovni Touryho “translation policy”.

Respondent č. 10 - Rozhovor trval necelých 50 minut a probíhal v hlučné kavárně. Respondent měl z rozhovoru obavy, podle vlastních slov si připadal jako na pracovním pohovoru, ovšem je zřejmé, že si na práci v advokátní kanceláři vybudoval vlastní názor. Navíc se respondent zajímal o pracovní podmínky v jiných advokátních kancelářích, jako jediný překladatel ve své první advokátní kanceláři nemá s čím srovnávat. Zdá se, že pracovní procesy v kanceláři, kde pracuje, jsou silně standardizovány a ustáleny, advokátní kancelář má vlastní firemní styl, který se snaží uplatňovat jak u překladů, tak u tvorby originálů. Respondent tedy přišel do již silně normalizovaného pracovního prostředí, sám nemusel žádné vlastní procesy zavádět. To je možná dáno tím, že pražská pobočka této advokátní kanceláře přebírá know-how od ostatních kanceláří, nejnověji např. pro překladatele nainstalovala software Trados na základě zkušeností pobočky v Německu.

2.2.2 Rozhovory

Všechny rozhovory se odehrávaly “mezi čtyřma očima” buď v prostorech AK Squire, Sanders & Dempsey nebo na místě, které si vybral respondent (ve 4 případech). Na začátku jsem se představil, předložil jsem respondentovi kopii zadání diplomového úkolu a krátce mu popsal téma diplomové práce a cíle sociologického výzkumu. Poté jsem respondenta informoval, že rozhovor bude nahráván a že z nahrávky bude proveden přepis, který bude následně kódován a případně použit k extrakci citací. Dále jsem

respondenta ujistil, že data získaná z rozhovoru budou využita výhradně pro účely diplomové práce a nebudou nijak zneužita za jiným účelem. Respondenty jsem také informoval o opatřeních, která byla přijata za účelem zachování jeho anonymity. Poté jsem se respondenta zeptal, zda s těmito podmínkami souhlasí a zda je ochoten v rozhovoru pokračovat, tj. zda mi v této situaci a za stanovených okolností udělí informovaný souhlas. Pokud ano, přistoupil jsem k vlastnímu rozhovoru.¹

Před samotným kladením otázek jsem každému respondentovi předložil krátký kvantitativní dotazník s několika otázkami, jejichž cílem bylo zjistit základní sociologická data o respondentovi, zachytit relevantní proměnné a data důležitá pro daný výzkum. V případě nejasností jsem respondentovi s vyplnění dotazníku pomohl. Dotazník také sloužil k otevření diskuze, avšak hlavní funkcí dotazníku bylo vytvořit pomocný materiál pro analýzu rozhovorů a pro jejich kódování (viz příloha č. 5).

Rozhovor byl nahráván dvěma přístroji, konkrétně vestavěným mikrofonom přenosného počítače Apple MacBook (<http://www.apple.com/macbook/macbook.html>) do aplikace GarageBand (<http://www.apple.com/ilife>) a přenosným přehrávačem iPod s mikrofonom firmy XtremeMac (<http://www.xtrememac.com>). V aplikaci Amadeus Pro (<http://www.hairersoft.com/AmadeusPro>) jsem poté technicky lepší z obou nahrávek upravil, aby byla vhodná pro provedení přepisu (převodl jsem nahrávku do formátu .wav, .wma nebo .mp3, upravil jsem hlasitost, popř. ekvalizaci nahrávky, aby byla řeč srozumitelnější). Poté jsem nahrávku přepsal osobně nebo jsem zadal přepis agentuře za úplatu. Výsledný přepis jsem poté zanesl do aplikace Journler (<http://journler.com>). Přepis jsem označil kódem respondenta a tzv. “značkami” (“tags”), tj. kódy z dotazníku, které představovaly odpovědi respondenta na otázky v něm obsažené. Aplikace Journler poté automaticky provedla indexaci slov v přepisu, takže bylo možné vyhledávat konkrétní slova v přepisech a filtrovat výsledky hledání pomocí “tags”, tedy pomocí odpovědí respondentů na úvodní dotazník. Tím jsem si vytvořil zjednodušenou textovou databázi pro analýzu rozhovorů (Kuehn - Witzel 2000).

¹ Dotazník, nahrávka rozhovoru a transkripce rozhovoru byly uloženy pod předem připraveným kódem, ne pod jménem respondenta. Pokud respondent v rozhovoru zmínil nějakou konkrétní osobu nebo společnost, byly tyto odkazy během transkripce odstraněny, popř. zobecněny tak, aby nebylo možné zjistit, o kom nebo o které společnosti respondent hovořil. Anonymita respondenta má být zachována i po vypracování diplomové práce, např. veškeré nahrávky a transkripce budou z počítače vymazány.

Během rozhovoru jsem používal předem připravenou osnovu (viz příloha č. 6). Prvním respondentům jsem předložil k vyplnění graf distribuce sociálního kapitálu (Bourdieu 1998: 15 - příloha č. 7) upravený na prostředí advokátní kanceláře a požádal jsem je, aby do něj vyznačili postavení překladatele a právníků, popř. jiných zaměstnanců advokátní kanceláře. Po čtyřech rozhovorech jsem se rozhodl dalším respondentům tento graf nepředkládat, jelikož informace získané touto formou bylo možné získat i verbálně, kladením otázek. Rozhovory trvaly různě dlouhou dobu, nejkratší rozhovor trval cca. 30 minut, nejdelší 90 minut. V průběhu rozhovoru jsem sledoval čas a několikrát jsem respondenta informoval, jak dlouho už rozhovor trvá a jak daleko jsme v rozhovoru pokročili. Při vyčerpání tématu z osnovy jsem dané téma vyškrtнул a přesunul se k tématu dalšímu buď v návaznosti na nějaké předchozí vyjádření, nebo formou otázky ad hoc.

Po skončení rozhovoru jsem respondentovi poděkoval, zeptal se, zda si myslí, že jsme vyčerpali všechny relevantní otázky a zda by chtěl něco dodat, popř. jsem se zeptal na respondentovy pocity z celého rozhovoru. Následně jsem v aplikaci Journler sepsal postskriptum a zařadil jsem jej do složky daného respondenta společně s naskenovaným vyplněným dotazníkem a grafem distribuce sociálního kapitálu.

2.2.3 Dokumenty

Většina respondentů i přes mé naléhání odmítla pro účely výzkumu poskytnout jakékoli dokumenty, a to z důvodu jejich důvěrnosti. Přesto jsem získal přístup k e-mailové komunikaci mezi překladateli a právníky z pražské pobočky velké zahraniční advokátní kanceláře. Jelikož jsem neměl přístup k vlastním překladům, a tudíž jsem v nich nemohl sledovat otisky “opakujících se modelů jednání”, jež by se daly připsat vlivu překladových norem, soustředil jsem se pouze na procesy stanovování nových a přehodnocování již existujících norem.

2.3 Analýza sebraných dat

2.3.1 Kódování a kategorie

Metoda zakotvené teorie předpokládá, že proces sběru dat, analýzy těchto dat a formulace metody probíhá zároveň. Po provedení přepisu prvních dvou rozhovorů (viz přílohy č. 8 a 9) jsem tedy přistoupil ke kódování s cílem vytvořit základní pojmové kategorie, které by společně s nehierarchizovanými kategoriemi z předvýzkumu vedly k upřesnění strategie pro další rozhovory. Kategorie, k nimž jsem analýzou formou otevřeného kódování dospěl, jsou uvedeny v následující tabulce:

Kategorie	Subkategorie
formace právního překladatele	<ul style="list-style-type: none">• vzdělání• předchozí zkušenost• přístup překladatele• první kontakty s právem• motivace• vstup do AK• zdroje informací / norem• rychlost akulturace• pomůcky při akulturaci
prostředí AK	<ul style="list-style-type: none">• pracovní podmínky• nároky• procesy• standardizace procesů• stres
postoj překladatele	<ul style="list-style-type: none">• vnímání vlastního postavení• vnímání postavení právníka• frustrace v práci• vnímání překladu jako mechanické činnosti
strategie	<ul style="list-style-type: none">• aktivní přístup k překladu• pasivní přístup k překladu• vzdání se zodpovědnosti• standardizace postupů• strategie právníka a překladatele
vztahy právník - překladatel	<ul style="list-style-type: none">• spolupráce• formální vztah (pracovněprávní vztah)• mocenské vztahy• blízkost a vzdálenost

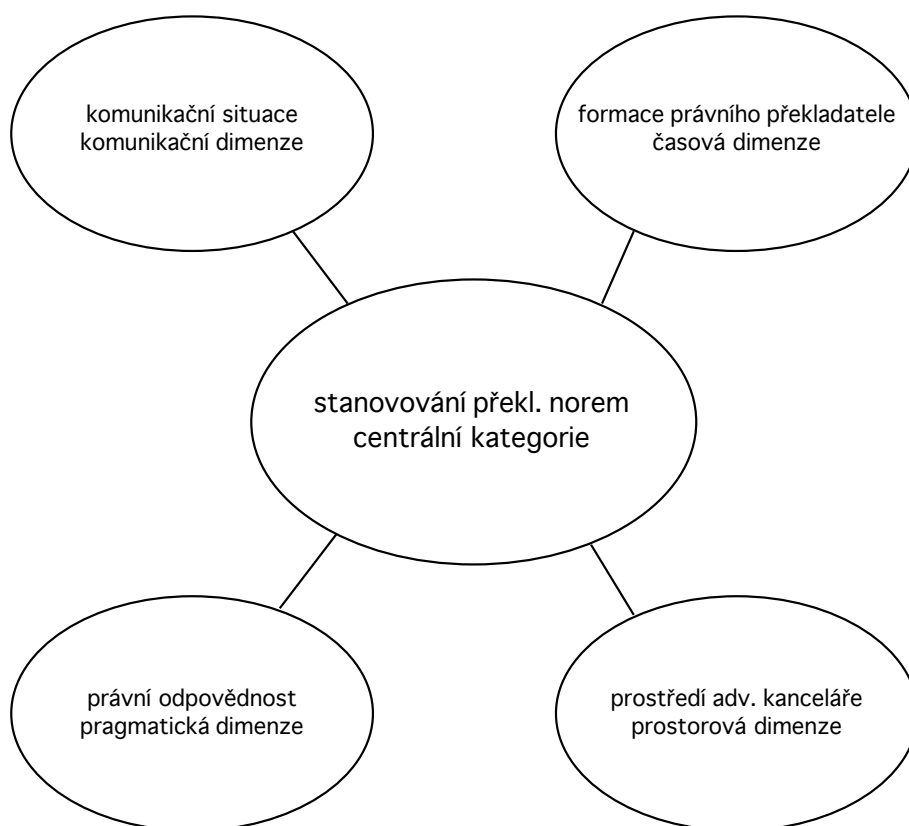
aktivity	<ul style="list-style-type: none"> • překládání • korektury textů • administrativní povinnosti • tvorba nástrojů
normy	<ul style="list-style-type: none"> • na ose volnost - doslovnost • “translation policy” • “plnost” překladu • komunikace norem • stanovení pravidel zadávání • normativní chování aktérů v překladovém procesu
odpovědnost	<ul style="list-style-type: none"> • odpovědnost za finální text překladu • odpovědnost za překlad pro právníka • odpovědnost za termín a pracovní podmínky

Tabulka č. 10 - pojmové kategorie na základě kódování

Výsledky kódování mi umožnily vytvořit si jistou “kódovací síť”. Ke kategoriím jsem pak přiřadil výskyty v obou rozhovorech, a tak jsem získal databázi výroků respondentů k jednotlivým kategoriím. Zaznamenal jsem souhlasné názory, v případě názorů, které se lišily, jsem se snažil pomocí axiálního kódování nalézt možné důvody. Do kódování jsem samozřejmě zahrnul i podmiňující objektivní a subjektivní vlivy. Následně jsem upravil osnovu rozhovoru a pokračoval jsem s dalším respondentem. Tento proces se opakoval po každém rozhovoru. Po 10 rozhovorech jsem dospěl k závěru, že jsem pro účely této práce získal dostatečné informace.

2.4 Výsledky analýzy

Výsledky analýzy jsou rozděleny podle klíčových kategorií, které jsem ze sebraných dat získal na základě otevřeného kódování. Na základě axiálního kódování jsem poté provedl hierarchizaci těchto kategorií (viz tabulka č. 10) a hledal jsem mezi nimi příslušné vztahy. Selektivním kódováním jsem poté stanovil centrální kategorii, tj. kostru příběhu. Touto centrální kategorií je “stanovování a negociace překladových norem”. Všechny ostatní kategorie byly poté k této centrální kategorii vztaženy jako její dimenze. Např., formace právního překladatele představuje časovou dimenzi, prostředí advokátní kanceláře zase dimenzi prostorovu atd.

Obr. č. 2 - grafické znázornění centrální kategorie a podkategorií

2.4.1 Formace právního překladatele

Pojem “formace právního překladatele” pro účely této práce znamená osvojování potřebných kompetencí, norem a modelů překladatelem, jenž se začíná zabývat právním překladem. Tento pojem vychází z předpokladu, že překlad právních textů je specifickou činností, jež se řídí specifickými normami. Pojmem “formace právního překladatele” se tedy rozumí akulturace, nabývání příslušného chování, které je danou komunitou akceptováno jako správné, v rámci socializace začínajícího překladatele. Na téma formace právního překladatele se soustředila první část rozhovorů, respondenti byli požádáni, aby popsali své první překladatelské pokusy a první kontakt s právním textem.

Respondent 5: A k těm právním textům to tak nějak vyplynulo, tím že jsem nebyl, neměl de facto nějakou konkrétní znalost z nějakej... , nebyl jsem technik, nebyl jsem lékař, nebo něco takovýho, tak nebo právník teda taky ne, tak ty právní texty mně připadli nejjednodušší.

Tazatel: Nejjednodušší?

Respondent 5: ... možná jako že ne úplně nej, zároveň nejjednodušší a zároveň nejpoužitelnější, spousta těch překladů, právě spousta právních překladů byla požadovaná, čili takže ...

Tazatel: Jo, a v čem byla ta, v čem je to teda jiný? ...

Respondent 5: Tak možná proto, že nejsem technik, tak nevím, nevím... možná.

Tazatel: Takže částečně to bylo i tím, tou poptávkou na trhu?

Respondent 5: Určitě, hm.

Respondent č. 5 popisuje prvotní motivaci překladatele věnovat se překládání právních textů. Všichni respondenti (s výjimkou respondentky č. 4) měli alespoň nějakou předchozí zkušenost s překlady, právní texty začali překládat až později. Respondent č. 5 zmiňuje jednu z možných motivací překladatele, jež stála za rozhodnutím věnovat se právnímu textu - vysokou poptávku pro právních překladech, která v 90. letech minulého století v České republice vznikla. Tato motivace je tedy čistě praktická, překladatel právních textů měl zajištěnou práci.

Respondentka č. 1 naopak začala překládat právní texty v rámci svého zaměstnání pro průmyslovou firmu:

Respondentka 1: Tam jsem byla krátce do mateřské dovolené, pak se tak nějak stalo, že jsme se přestěhovali zpátky na Moravu, odkud pocházím, a jelikož tam ty možnosti té práce, překládání, nebyly, spíš příležitostně, tak jsem učila angličtinu, ale pořád jsem směřovala k tomu překladu, chtěla jsem se tím zabývat, prostě ty příležitosti jsem hledala, takže jsem se nakonec dostala do pivovaru Radegast, tenkrát, kde jsem nastoupila jako překladatelka / tlumočnice. Tam vznikla ta potřeba v souvislosti s tím, jak to koupila Nomura, spojilo se to s Plzeňským prazdrojem, že jo, a vedení bylo vlastně smíšené, takže potřebovali překlady a tlumočení, no a pak vlastně celá ta společnost byla řízená z Plzně a z Prahy, takže jsem se nějak přesunula zase sem. Takže jsem působila sedm let v těch pivovarech a... mezitím jsem se začala vzdělávat v tom právním překladu, protože i tam velkou část těch překladů v posledních tak čtyřech letech dělaly právě ty překlady právního typu, případy materiálů na valné hromady, smlouvy, spousta smluv se uzavírala na projekty atd. prostě tyhle věci.

K překladu právních textů se podobně dostal i respondent č. 10, který pracoval v bance a v auditorské společnosti. Respondentka č. 4 je výjimečná tím, že neměla prakticky žádnou předchozí překladatelskou zkušenost:

Respondentka 4: Proč právo? Právo proto, že jsem měla zkušenosti s advokátní kanceláře, protože jsem tam byla na brigádě jako sekretářka, takže se mi trošku dostali do ruky ty právní texty, tak jsem si říkala aspoň nějaká zkušenost v oboru lepší než žádná a já jsem neměla v žádných těch ostatních oborech a můj brácha je právník, tak jsem si říkala, že kdyby něco, tak aspoň mám koho otravovat.

Tazatel: Jo, jasně a jak jste začínala s tím právním překladem, kde? ... Jakoby sama, pro agenturu nebo pro nějaký advokátní kanceláře?

Respondentka 4: Začínala jsem právě, právě vlastně na té brigádě, že když někdo něco potřeboval, bylo to lehký a bylo toho málo, tak mi řekli ať to napíšu, protože věděli, že anglicky to bude dobře a byli ochotní opravovat věci v té právníčině.

Stejně jako respondentka se k právním textům dostal i respondent č. 8, který působil v advokátní kanceláři jako pomocná administrativní síla a vzhledem ke skutečnosti, že strávil jeden rok studia v USA, mu poté byla nabídnuta možnost překládat.

Dá se tedy říci, že existují tři možné modely, jak se překladatel stane překladatelem právních textů:

- (i) překladatel v pozici OSVČ se začne z vlastní vůle zajímat o právní překlad buď vzhledem k poptávce na trhu nebo z vlastního zájmu,
- (ii) překladatel je zaměstnán ve firmě, která začne vyžadovat i překlady právních textů, nebo
- (iii) právní texty začne překládat osoba zaměstnaná v advokátní kanceláři na jiné než překladatelské pozici.

Toto rozdělení není uvedeno náhodně, má totiž dopad na již zmíněnou akulturaci překladatele. Způsob, délka a zdroje akulturace se totiž u výše uvedených modelů značně liší. Překladatel, který pracuje “na volné noze” (model č. 1) a nemá příslušný (právní) vzdělanostní základ, není totiž vzhledem k nulové zpětné vazbě od zadavatele konfrontován s již existující normou, a proto si vlastně zároveň s příslušnou kompetencí vytváří i vlastní normu.²

Tazatel: Jak jste vůbec vybírali ty termíny anglický?

Respondent 9: Strašně špatně. My jsme měli, já vůbec už nevím, z čeho jsme to tenkrát dělali. To byla hrozná náhoda, to bylo fakt střílení od boku. (...) A tak jsme to s ním tak nějak jakoby patlali dohromady. Šlo to strašně špatně a strašně pomalu.

Tazatel: Nebo když jste dostal první smlouvu, tak jste střílel od boku?

Respondent 10: No, když jsem dostal první smlouvu tak jsem to střelil od boku si myslím..

Pokud takovýto překladatel nedostává od překladatelské agentury žádnou zpětnou vazbu, jeho norma je vlastně implicitně validována, zejména v případě, když od stejného zadavatele (agentury) dostane další zakázky. Tato situace trvá, dokud nedojde ke konfrontaci s jinou normou, např. formou kritiky ze strany klienta nebo při vstupu do advokátní kanceláře. Zdá se však, že frekvence kritiky a zpětné vazby je zvláště u překladatelských agentur obecně nízká, překladateli tedy nic nebrání v rozvoji jeho vlastní normy.

² Pro účely této práce se “kompetencí” rozumí jazykové znalosti a znalosti v příslušném oboru, které vytváří ve smyslu generativního modelu Jiřího Levého jakýsi repertoár možných překladatelských řešení, zatímco “normou” se rozumí intersubjektivní faktor, který překladateli pomáhá přijímat “správná”, tj. obecně přijímaná rozhodnutí.

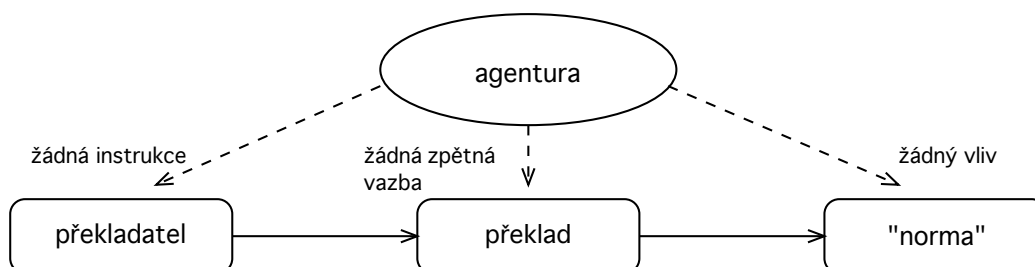
Tazatel: Když ty překládáš pro agenturu, liší se to tam nějak?

Respondent 9: No, tam se to liší tak, že tam já absolutně nemám žádnou zpětnou vazbu.

Tazatel: A liší se ta možnost, třeba konzultovat, nebo možnost odevzdávat ten neúplnej překlad ... liší se to mezi advokátní kanceláří a těch pracovišť třeba pro agenturu nebo pro ty externisty na tu advokátní kancelář?

Respondent 5: ... u těch agentur si myslím, že je celkově nižší i ta kvalita těch překladů, takže si myslím, že tam to taky určitě šlo vyznačit, ale spíš bych řekl, že se tím až na vyjíměčný případy nikdo nikdy nezabýval ...

Model č. 1 - překladatel na volné noze

Obr. č. 3 - grafické znázornění modelu akulturace č. 1

Podmínky akulturace jsou samozřejmě jiné u třetího modelu. Zaměstnanec advokátní kanceláře má přístup ke zdrojům informací a ke zdrojům akulturace, může konzultovat s právníky a překladateli, v advokátní kanceláři má přístup k literatuře atd.

Tazatel: Jo, jasně a jak jste začínala s tím právním překladem, kde? ... Jakoby sama, pro agenturu nebo pro nějaký advokátní kanceláře?

Respondent 4: Začínala jsem právě, právě vlastně na té brigádě (v advokátní kanceláři), že když někdo něco potřeboval, bylo to lehký a bylo toho málo, tak mi řekli ať to napíšu, protože věděli, že anglicky to bude dobře a byli ochotný opravovat věci v té právníčině.

Obr. č. 4 - grafické znázornění modelu akulturace č. 3

Rozdíl mezi prvním a třetím modelem formace právního překladatele spočívá v míře vyžadované osobní angažovanosti. Zatímco zaměstnanec advokátní kanceláře může k akulturaci přijmout pasivní přístup a nechat se “vyučit”, u překladatele, který pracuje na volné noze, se očekává aktivní přístup. Jedinou normativní autoritou je pro takového překladatele jeho zadavatel (nejčastěji agentura), jenž ovšem jen málokdy stanoví vlastní normu, které by se překladatel musel podrobit, nedává překladateli žádnou vazbu, a na tvořící se normu nemá s výjimkou jejího implicitního potvrzení v podstatě žádný vliv. Otázkou zůstává, jak na takovéto překlady reaguje klient agentury.

Překladatel na volné noze je tedy vůči zaměstnanci advokátní kanceláře v jisté nevýhodě a musí z hlediska stanovování norem zaujmout aktivnější postoj. Tento postoj se realizuje několika způsoby, dnes zejména pomocí vyhledávání informací v síti internet.

Tazatel: A jak si, ... jak Ti to šlo na začátku, nebo jak jsi začínal vlastně?

Respondent 5: ... sehnal jsem si z internetu, jsem si stáhnul spoustu materiálu, jako co jsem našel dvojjazyčný smlouvy, jak v češtině, tak v angličtině a jiný dokumenty a začal jsem se to z toho učit.

Jednou z realizací tohoto aktivního postoje je snaha vzdělávat se. Zde několik respondentů konkrétně zmínilo kurzy právního překladu profesorky Chromé na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je příznačné, že jde o respondenty, kteří jsou reprezentanty prvních dvou modelů akulturace uvedených výše, konkrétně o respondentku č. 1 a respondenta č. 10. Zdá se, že překladatelé v advokátní kanceláři nemají žádnou motivaci takovýto kurz absolvovat, jelikož kompetenci nabývají a normu si

osvojují přímo na svém pracovišti. Respondentka č. 1 byla zaměstnána v průmyslové firmě, respondent č. 10 v bance:

Respondent 1: ...Takže jsem působila sedm let v těch pivovarech a... mezitím jsem se začala vzdělávat v tom právním překladu, protože i tam velkou část těch překladů v posledních tak čtyřech letech dělaly právě ty překlady právního typu, případy materiálů na valné hromady, smlouvy, spousta smluv se uzavírala na projekty atd. prostě tyhle věci. Tak jsem navštěvovala ten kurz na právech u pí Chromé, potom ještě nějaké další dva kurzy, které nebyly přímo pro tlumočníky, ale spíše pro právníky, a to vedla pí Hubáčková taky na právnické fakultě. No a pak už jsem nějak cítila potřebu změny, tak jsem nastoupila zde (v advokátní kanceláři).

(...)

Tazatel: A vy jste říkala, že jste se vzdělávala v právním překladu. Myslíte, že vám to pomohlo?

Respondent 1: Hodně.

Respondent 10: (...) Myslím si, že mi ale nejvíce pomohl ten kurz. Myslím si doteď, že mi nejvíce pomohl ten kurz i možná při skládání té zkoušky nebo i v těch vstupních testech, co oni mi tam dali.

Takovéto kurzy vytvářejí především kompetenci a normu až sekundárně. Normy by teoreticky bylo možné získat na státem uznaných "normativních autoritách" podle Andrewa Chestermana (1997), tj. studiem překladatelství a absolvováním překladatelských kurzů na VŠ, avšak respondenti nehodnotí přínos tohoto studia příliš kladně, na právní překlad se tyto kurzy nespecializují. Respondent č. 3 si přímo stěžuje na odtržení překladatelských kurzů od každodenní reality:

Tazatel: Takže ty jsi chodila na školu.

Respondentka 9: Já jsem chodila na školu na překladatelství.

Tazatel: A myslíš, že ti to pomohlo v tom právním překladu, tahle škola?

Respondentka 9: Myslím, že... asi moc ne.

...

Tazatel: Byly tady vůbec nějaký lidi na právní překlad v té době?

Respondentka 9: Já vůbec nevím, jako. Jediný, co já jsem tenkrát registrovala, tak vlastně byl Nemejovský s jeho seminářem odborného překladu. A tam se dělali občas takový nějaký věci, který trošičku zaváněly. Tam, když se objevil termín akciová společnost, tak už to bylo považovaný za super odborný text. Jinak nevím.

Respondent 3: Ne, překladatelství jsem nestudoval. Já jsem studoval pedagogickou fakultu, tu jsem vystudoval vlastně s tím, že můžu vyučovat na prvním stupni na střední škole, a ten obor byl anglický jazyk a anglická, americká literatura.

Tazatel: A vy jste tam měli třeba nějaký překladatelský kurzy?

Respondent 3: Překladačské kurzy jsme měli, to jsme tam měli, ale to byly takové kurzy, který... jako samozřejmě já jsem na ně chodil, protože vlastně v té době už jsem trochu překládal s tetou, ale prostě od toho, co jsem já dělal, a toho, co nám tam přednášeli, tak to bylo hrozně vzdálený, protože, že jo, já jsem dělal takový jako technický věci a dost často to byly manuály a tam nám vyprávěli, jako nějaký rozdíly v překladu, kde se překládaly sonety od Shakespeara, takže ne, že by to nebylo zajímavý, jenom pro mě to bylo trochu odtržený od toho, co jsem dělal.

Tazatel: A myslíš, že ti to chybí (studium na ÚTRL)?

Respondent 2: Ne ne ne ne ne. Možná ta formalizace, papír možná ano, jak je vidět v té Radě (Evropy – tazatel neúspěšně kandidoval, místo dostal absolvent ÚTRL). Jako co se týče kompetencí ne s jedinou malou výjimkou, a to že tam se učí ty různé strojové překlady, workbenche, to já neznám, musel bych se to naučit. Ale jinak mi to neschází, skutečně. Nemyslím si, že se to můžeš naučit stoprocentně, můžou ti samozřejmě pomoci, podobně jako čistá filologie z tebe neudělá filologa.

Překladatel na volné noze musí nabýt jistý “normativní repertoár”³ ještě předtím, než je přijat do advokátní kanceláře. Advokátní kanceláře od kandidátů na pozici překladatele vždy vyžadují především předchozí zkušenost, jež je zárukou nabytí určité kompetence a osvojení základních normativních modelů. Překladatele bez zkušenosti v advokátní kanceláři (modely formace právního překladatele 1 a 2) tato skutečnost opět znevýhodňuje, jelikož musí splnit jistá očekávání advokátní kanceláře, avšak normu si často vzhledem k nulové zpětné vazbě od předchozích zadavatelů formuloval sám.

Tazatel: Takže vlastně jak probíhalo, jako on tě nějak zkoušel, nebo jak probíhalo to přijetí? Vlastně to bylo na základě nějakého kamarádství, nebo?

Respondent 3: Ne, prosím tě, my jsme si zavolali, on mi řekl, abych přišel a myslím, že první překlad jsem dělal s Karlem nebo s Magdou a hned jsem začal pracovat. To nebylo o tom, že by si mě zkoušeli.

Tazatel: Takže vůbec se tě nikdo na nic neptal?

Respondent 3: On se mě ptal na zkušenosti. Já jsem mu říkal, že nějaký zkušenosti mám, a vlastně to bylo dostačující k tomu, aby vlastně, abych tam začal docházet.

Tazatel: Proč vás vzali, na základě čeho myslíte, že posuzovali.

Respondent 10: (...) No a nevím naskakovala mi ta práce, pak si myslím, že i ta bankovní praxe ta byla docela dobrá ale myslím si, že i díky té praxi a různých oborů, které v té firmě, které oni potřebují. Tak se to zrovna tak dobře krylo – audit a telekomunikace, bankovníctví, finance...

³ Pojem “normativního repertoáru” vychází z předpokladu, že se právní text vyznačuje vysokou mírou žánrové rozmanitosti a že různé žánry vyžadují aplikaci různých norem.

Domnívám se, že tento model kopíruje model profesního růstu advokáta - student práv je přijat do advokátní kanceláře a jsou mu přidělovány pouze ty nejjednodušší práce. Stejně tak advokátní koncipient nepřebírá zodpovědnost do té doby, než uběhne určitá lhůta, během níž sbírá zkušenosti, a než splní advokátní zkoušky. Proto je pro advokáta při výběru překladatele důležitější předchozí zkušenost překladatele s překlady právních textů než formální vzdělání. Překladatelé právních textů tuto optiku přejímají také, jak je ostatně vidět z jejich hodnocení přínosu studia překladatelství a překladatelských kurzů na filologických oborech FF UK.

Tazatel: Protože já jsem se ptal spíš třeba, jestli je pro to, aby někdo překládal právo, důležitější, že už v tom je zběhlej, že má nějakou praxi, nebo že má nějaký formální vzdělání.

Respondent 3: Ta praxe, ta je jednoznačná. To je jednoznačný plus, protože prostě, já nevím, protože jsem překladatelství nestudoval, ale myslím, že takovýhle prostě kurzy, který se mně dostaly v advokátní kanceláři od (jméno překladatele), tak myslím, že to nikdo jiný nevyučuje.

Praxe advokátní kanceláře vyvíjí na nově příchozího překladatele tlak směrem ke změně jeho “zažitých” norem, avšak úprava jednání překladatele není vzhledem k nedostatečné zpětné vazbě od zadavatele - právníka v advokátní kanceláři všeobjímající. Většinou se jedná pouze o úpravu zažité terminologie. Každá advokátní kancelář má vlastní “terminologickou banku” specifickou pouze pro ni, nějaká obecně přijímaná terminologie v cizích jazycích společná pro všechny advokátní kanceláře vlastně neexistuje. Proto se překladatel i s bohatou praxí musí vždy při přechodu na nové pracoviště částečně “přeučit” překládat a přizpůsobit se terminologické normě, která je v dané advokátní kanceláři dominantní.

Respondent 5: Určitě, to byla zase jiná terminologie a některý ty termíny jsem měl zaběhlý a prostě nemohl jsem se jich za nic zbavit že jo a naučit se právě tyhle naučit.

Tazatel: Takže myslíš si, že ta právní terminologie jakoby není ustálená?

Respondent 5: Jenom minimum.

Respondent č. 8 zase tvrdí, že ze své zkušenosti zná celkem čtyři anglické ekvivalenty pro výraz “vločka” (vločka obchodního rejstříku), přičemž v každé společnosti se používalo jiné (*folio*, *file*, *insert*, *rider*). Některé termíny byly navíc specifické pro daného klienta, proto se v advokátní kanceláři někdy používalo více ekvivalentů pro jeden jediný výraz.

Závěrem tedy lze shrnout, že cesty k právnímu překladu jsou různé. Prvotní motivací překladatele k výběru právní specializace může být buď poptávka trhu, vlastní zájem atd. Zdroje akulturace se také různí. Pokud překladatel působí sám na volné noze, musí si vybudovat příslušnou kompetenci a nabýt příslušné normy aktivním způsobem, např. pomocí slovníků a vyhledáváním překladových vzorů v síti internet, kontaktováním zkušenějších kolegů, účastí v překladových kurzech atd. Zdá se, že překladové agentury hrají ve formaci právního překladatele roli pouze v tom smyslu, že implicitně potvrzují jeho subjektivní řešení a tím spoluvytvářejí jeho normu. Tato norma je konfrontována a prochází “korekcí” až v advokátní kanceláři. Každá advokátní kancelář má však na úrovni terminologie svou vlastní normu a dokonce i několik “klientských” norem, a proto překladatel při změně působiště (při přechodu z jedné advokátní kanceláře do jiné) prochází částečnou akulturací znovu.

2.4.2 Prostředí advokátní kanceláře

Jak již bylo uvedeno výše (oddíl 1.1.5), advokátní kancelář tvoří velice specifickou komunitu nebo “pole” ve smyslu Bourdieovy teorie sociálního kapitálu. Pojem “advokátní kancelář” pro účely této práce znamená kancelář s více než 50 zaměstnanci. Všichni respondenti v dotaznících uvedli, že kanceláře, v nichž pracují, mají více než 60 zaměstnanců. Tato práce se zaměřuje právě na tyto velké české kanceláře a pražské pobočky zahraničních advokátních kanceláří. Toto zaměření vychází z předpokladu, že právě tyto velké kanceláře, které zastupují především zahraniční klienty, vykazují největší potřebu překladů, a tudíž jsou největšími zaměstnavateli právních překladatelů.

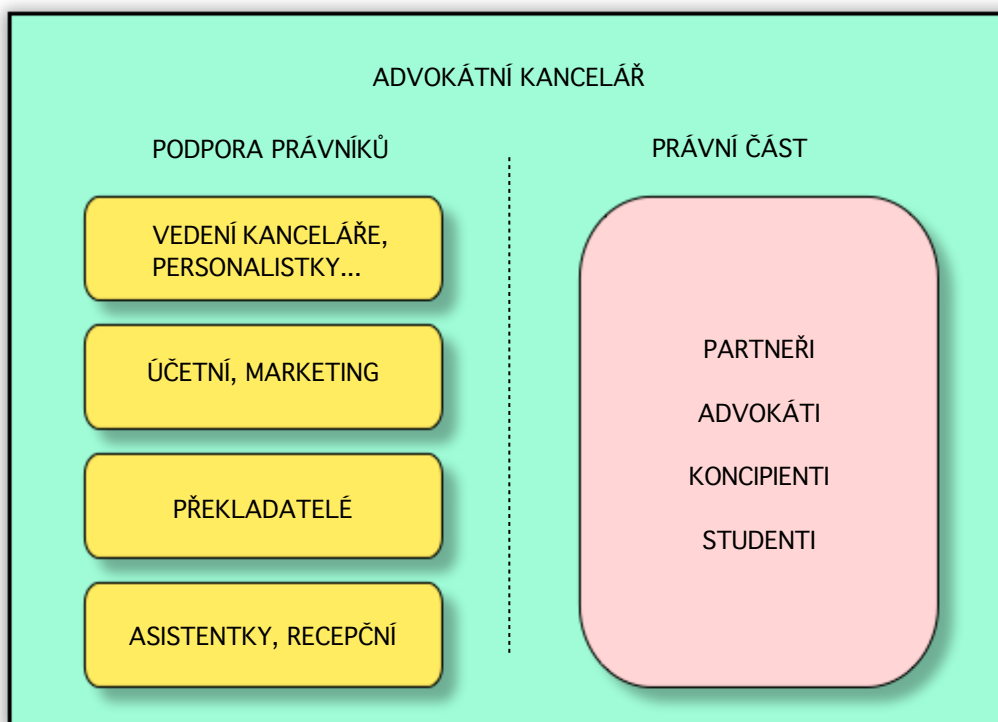
Kancelář je pevně rozdělena na právní část a na část administrativní nebo “podpůrnou” (angl. “support staff”). Toto rozdělení je z části praktické, z části symbolické. Již v rámci předvýzkumu vyšlo najevo, že mnozí právníci považují právní oddělení kanceláře za jedinou sekci, která “vydělává”, přičemž ostatní oddělení pouze poskytují právníkům službu, aby se mohli soustředit na hlavní činnost kanceláře, tj. na právní poradenství, popř. právní zastupování. Tuto optiku přijímají i někteří překladatelé:

Tazatel: Do you think that lawyers could proofread, too?

Respondent 7: I don't think they should. I think that is just a waste of their time, and the client's as well. So... whatever the firm, between translation and proofreading, the documents should already be at a certain level, so that the lawyers do not have to deal on the level of proofreading. They are looking at the level of what the client wants, what the request is, the information there, is it accurate? and what they want to say. I absolutely think it is a waste of the attorney's time to proofread.

Právní sekce advokátní kanceláře je ovšem také hierarchizována (viz oddíl 1.1.5.1).

Struktura advokátní kanceláře proto může být znázorněna takto:

Obr. č. 5 - struktura advokátní kanceláře

Toto rozdělení je důležité pro proces stanovování a negociace norem. Překladatel totiž není v kanceláři odborníkem, tím je právník. Tato informační asymetrie⁴ má důsledky na chování jednotlivých aktérů překladového procesu včetně překladatelských strategií překladatele. Respondentka č. 1 například mění svou překladatelskou strategii podle složitosti textu - v případě, že textu nerozumí, nezbývá jí nic jiného, než zvolit doslovný přístup:

Respondent 1: Ale snažím se si ten svůj styl prosazovat než se přizpůsobovat, už proto, že ono to tak snadno nejde. A snažím se taky o takovou tu jazykovou čistotu, aby to opravdu jazykově bylo správně, když cítím, že můžu. Když ten text je napsaný tak... prostě některé ty texty už jsou napsané česky špatně, jo, a ten smysl není úplně zřejmý, nedá se v tom manévrovat, no tak prostě to přeložím tak, jak to je.

Tazatel: Takže jestli to chápu dobře, tak to někdy také závisí na textu? Že když tomu rozumím, tak si s tím můžu víc hrát?

Respondent 1:: Určitě.

Tazatel: A když tomu nerozumím, tak jedu slovo po slově.

Respondent 1: Ano, protože pak mi nic jiného nezbývá.

Respondent 6: Já si dokonce myslím, že právní překlady moc prostoru pro volnost neposkytnou. Většinou jsou tak zahuštěný. A často je to výčet, že ta volnost se tam nemá kde uplatnit.

Dá se tedy říct, že jedním ze zdrojů akulturace a nositelem normy v advokátní kanceláři je text samotný. Právní text je text ze své podstaty odborný a odráží “poetiku” autora - právníka, jenž je zároveň zadavatelem překladu. Tuto poetiku poté v případě obtížného textu musí přijmout i překladatel, jelikož jeho vlastní odbornost mu nedává předpoklady k prosazení vlastní normy, vlastní poetiky. Zároveň je jasné, že právník jako zadavatel od překladatele nechce, aby při překladu aplikoval svou vlastní normu. Na otázku, zda by se překladatel jako jazykový a kulturní expert měl podílet na tvorbě originálu, jak to navrhuji Lambert a Hermans (1998), respondenti vesměs shodně odpovídají, že by to bylo vhodné, ovšem jak uvádí respondentka č. 9, právníci o to nemají zájem:

⁴ Termín “informační asymetrie” si pro účely této práce vypůjčuji z ekonomické teorie Josepha E. Stiglitze. Zatímco Stiglitz používal tento termín pro popis situace, kdy je jeden z partnerů transakce znevýhodněn tím, že má méně informací než jeho protistrana, v této práci pojem “informační asymetrie” popisuje situaci, kdy zadavatel je odborníkem v určitém jasně profilovaném oboru, zatímco překladatel takovým odborníkem není. Tento komunikační rys sdílí překlad právních textů s odborným překladem obecně.

Respondent 2: My jsme tam měli speciálního proofreadera, jestli si dobře vzpomínám, tak to bylo spíš výjimečně, proofreading po advokátech, ne po překladatelích, to jsme nedělali, ale po advokátech, když ti něco napsali, když stvořili nějaké jednodušší memorandum, tak to jsem dělal...

Tazatel: A to bylo v angličtině nebo v češtině?

Respondent 2: V angličtině. V češtině, bohudíky (smích) nebo bohužel ne.

Tazatel: A ty si myslíš, že by jim to prospělo?

Respondent 2: No bůže (smích). Jestli jsem si něčím jistý v tomto rozhovoru, tak častokrát ta úroveň byla ostudná.

Respondent 9: Zase to dělaj většinou ty zodpovědný lidi a nestává se to často. Je to třeba 1:10 ve prospěch angličtiny. Aby ti Čech dal zkontrolovat svůj český text, to se fakt stává maličko, ale stalo se mi to.

Tazatel: Myslíš si, že by to bylo potřeba?

Respondent 9: Já si myslím, jako, z hlediska třeba češtiny nebo nějakýho boje za kulturu jazyka, by to asi potřeba bylo, ale mezi těma právníkama si myslím, že by to bylo zbytečný, protože oni tady tou svojí hantýrkou mluvěj všichni a rozumějí si při tom.

Nucené přijetí normy se odráží i v tom, jak právníci jako zadavatelé chápou překlad a co od překladatele chtějí. Všichni respondenti se více méně shodují v tom, že překlad není mechanickou prací, avšak právníci překlad takto vnímají, což dle mého názoru mimo jiné znamená, že zpochybňují odbornost překladatelů jako “jazykových a kulturních expertů” a odbornost překladu jako činnosti. Překladatelé jsou si této skutečnosti velmi dobře vědomi:

Tazatel: Mě totiž zajímalo, co jako právník vyžaduje od toho překladatele, co by měl mít nebo jaký požadavky by měl splňovat nebo jakou klasifikaci by měl mít?

Respondent 9: To já si tak jako představuju, že právník po překladateli chce, aby to byl jako stroj. Pokud možno co nejmenší invence a co nejmenší prostor pro vlastní myšlení a zařazování vlastního názoru do překladu. To prostě musí být všechno takový hodně, hodně precizní a v podstatě je úplně jedno, že to je nesrozumitelný.

Tazatel: Jo, takže kdyby, jo,takovej robot?

Respondent 9: Takovej robot, myslím.

Tazatel: Myslíš si, že si oni myslejí, že je to mechanická práce?

Respondent 9: Určitě.

Názor, že překládání je mechanickou prací, při níž překladatel pouze přepisuje text do cizího jazyka, je symptomem nerovného postavení právníka a překladatele v advokátní kanceláři - jak bylo uvedeno výše, právník vytváří hodnotu, právník je odborník, zatímco překladatel, asistentky a sekretářky pouze poskytují podpůrnou službu. Advokátní

kancelář je advokátní, ne překladatelská. Toto rozložení sil a představa překladu jako mechanické činnosti má pro překladatele vážné důsledky z hlediska pracovních podmínek, které jsou mu v advokátní kanceláři vytvořeny. Překladatelé, kteří nastupují do své první advokátní kanceláře, jsou většinou zaskočeni objemem práce a termíny, v nichž mají práci provést.

Tazatel: A jsou tu nějaký rozdíly, na které jste si musela třeba zvykat, oproti předchozím zaměstnáním?

Respondent 1: No jako zpočátku tady byl rozhodně mnohem větší nápor, že jo, protože jsem tu byla sama, takže to bylo mnohem intenzivnější, člověk toho za ten den musel stihnout mnohem víc a když to mám říct upřímně tak jsem dřív měla více času na kontrolu těch překladů, což mě překvapilo, tady jsem čekala, že to bude naopak, ale spíše tady jde o to vyprodukovat to kvantum, jo.

Respondent 4: ...Řekla jsem si, že to dělat nebudu, protože jsem společenská, že prostě nebudu sedět celej den s počítačem, nadřená, tak jsem to prostě to odvrhla a pak když jsem viděla ty možnosti, tak jsem si říkala postupem času člověk jako vyspěje a už kolikrát ty lidi jsou, si spíš říkaj, že by bylo lepší, aby je neviděl, tak jsem si říkala, že by to mohla bejt i výhoda a takže jsem vlastně jak jsem říkala, že to zkusím, ale tohle to bylo přesně takový ty moje nejhorší obavy, jako že opravdu, ráno mi došel e-mail, tam bylo 20 stran, nebo já nevím kolik, já jsem to prostě naplácala, večer jsem to odeslala, za celej den jsem nikoho neviděla a přišla jsem vyplivnutá domů a takhle to šlo furt a říkala jsem si, tohle je fakt blbý, tohle, takhle si svůj život nepředstavuju.

Z odpovědí respondentů je patrné, že se v překladatelském oddělení advokátní kanceláře vytváří jakýsi bludný kruh - právníci se domnívají, že překlad je mechanická činnost, a proto pro překládání nevytvářejí ideální podmínky, objem práce je značný a termíny jsou nedostačující. Překladateli poté vlastně nezbývá nic jiného, než originál pod tlakem časové tísně skutečně mechanicky přeložit a nehledět na kvalitu. Pohled na takovýto překlad musí právníka opět nutně potvrdit v jeho přesvědčení a překladu jako mechanické činnosti. Tímto způsobem tedy právníci vlastně vnucují svůj pohled na věc překladatelům. Dá se říci, že překlad v advokátní kanceláři je často kompromisem mezi kvalitou a splněním termínu. Tento závěr neplatí pouze pro překladatele v advokátních kancelářích, ale pro právní překlad obecně:

Respondent 9: Ne, já si nemyslím, že je to mechanická práce. Tak jako trochu, jo, třeba půl napůl. Ale když to děláš mechanicky tak vždycky někde narazíš, protože se to 200x někde opakuje a po

201-ní je to něco jinýho. Ale mě se to potvrdilo nedávno, jak oni (právníci) si představují překlad. Prostě advokátní kancelář nejmenovaná, dva měsíce vypracovávala nějakou zprávu o kontrole plnění závazků při privatizaci (vynecháno jméno společnosti) nebo čeho a napsali o tom 380 stránek za ty dva měsíce a potom to chtěli mít od pátku do pondělka přeložený. Protože si prostě myslej, že ten překlad je jako když to prostě rychle opisuješ. Že k tomu není potřeba žádněj čas na přemýšlení, nebo konzultaci pramenů nebo takovýhle věci, že si myslej opravdu, že to je mechanická práce. To je stejně jako sekretářka, když přepisuje text, tak něco takovýho.

Na základě výsledků předvýzkumu a na základě odpovědí respondentů jsem došel k závěru, že tato mezi právníky převládající představa o překladu jako mechanické činnosti vychází částečně z jejich vlastní překladové činnosti. Právníci ve velkých advokátních kancelářích často produkují cizojazyčné texty, vlastně autopřeklady, zejména v anglickém jazyce. Právník, který neumí alespoň jeden cizí jazyk, je ve velké advokátní kanceláři výjimkou. Takový právník má poté (jako ostatně většina populace) tendenci “vulgarizovat” (slovy respondenta č. 10) schopnost překládat na pouhou jazykovou kompetenci. Zadávání překladů je poté motivováno čistě ekonomickými důvody - klient by nebyl ochoten platit vysokou sazbu právníka, proto je tato práce delegována někomu levnějšími, tj. překladateli, popř. jinému zaměstnanci (jak se mi v krátkém neformální rozhovoru svěřila studentka práv zaměstnaná v advokátní kanceláři, pokud jsou překladatelé vytížení, je také nucena překládat).⁵ Je zvláštní, že v názoru na to, zda by právníci byli schopni překládat, se sami překladatelé liší:

Tazatel: Myslíš si, že právníci by byli schopní překládat, jakoby prostě dělat tu práci, co děláte vy?

Respondent 3: No, to jo.

Tazatel: A jako stejně dobře, hůř nebo líp?

Respondent 3: Ono záleží na okolnostech....ale myslím si, že to dokážou udělat, hlavně že jejich práce je na 95% je práce s textem.

Tazatel: Myslíte si, že by právníci byli schopní překládat?

Respondent 4: Jazykově nadaný, určitě.

Tazatel: Myslíš si, že by právníci byli schopni překládat?

Respondent 5: Někteří z nich určitě.... Obecně jim to teda úplně nejde, ale myslím si, že mezi nima jsou naopak i Ti, kterým to docela dobře jde.

⁵ Z dokumentů, které jsem měl k dispozici (viz příloha č. 8.), vyplývá, že sazba překladatele činí jednu polovinu až jednu desetinu sazby advokáta (v závislosti na tom, zda sazbu překladatele poměrujeme se sazbou koncipienta nebo se sazbou partnera kanceláře).

Tazatel: Jo, hele a protože když jsou právníci, kterejm to teda jde, proč vlastně zadávaj ty překlady, nám.

Respondent 5: Tak určitě je to z ekonomického hlediska, že jo, ... ta hodina práce právníka a hodina práce překladatele, ty sazby jsou někde jinde, takže.... ten právník si vždycky najde jinou práci, v které se může věnovat v tom čase, kdy teda ušetří za to, že ten případu za něj dělá překladatel.

Tazatel: Myslíš si, že by oni byli schopni překládat?

Respondent 9: Myslím si a docela to i vím, že ne. A vědí to asi i oni. Spousta z nich mi řekla, že by to nedokázali. A u spousty z nich sem to i viděla, když třeba se pokusili něco přeložit, jako že jim to trvá hrozně dlouho, je to daleko míň přesný než můj překlad, kterej označej za nepřesnej a mají s tím spoustu práce.

Čím jsou tyto rozdíly způsobeny? Pravděpodobně rozdílnou zkušeností respondentů. Zřejmě nebude náhodou, že respondenti č. 3 a 4 spolu dlouho pracovali v jedné advokátní kanceláři, stejně jako respondenti č. 9 a č. 8 (jenž je také názoru, že právníci nemohou překládat). Je také velice pravděpodobné, že jazykové kompetence jednotlivých právníků se mezi sebou skutečně výrazně liší, navíc výhoda odbornosti na straně právníků je neoddiskutovatelná. Dalším možným vysvětlením tohoto nesouladu může být rozdíl v míře přijetí právníkovy normy překladatelem a v míře přijetí překladatelovy podřízené pozice. Pokud totiž překladatel připustí, že překládat může i zadavatel, ztrácí výhodu své odbornosti, a tím také část svého postavení vůči právníkovi, které je důležité v okamžiku, kdy dochází k negociaci překladové normy.

Pokud je tedy právník jako zadavatel schopen překládat, otázkou zůstává, jak vypadají normy, podle nichž se jeho překladatelská činnost řídí, a co sám očekává od překladu jako zadavatel, tj. jaká je jeho norma ve smyslu Chestermanových *expectancy norms*. Jelikož je právník postaven výše než překladatel, tato norma je z hlediska překladu velice důležitá.

2.4.3 Překladové normy právníka

Všichni respondenti mají vcelku jasnou představu o tom, co právník od překladu očekává. Na ose doslovnost - volnost právník očekává doslovnost. Normou je tedy doslovný překlad, tedy překlad na lexikální rovině, jenž jen málo přesahuje rámec výměny textového materiálu na úrovni terminologie.

Respondent 3: Jeden právník, můj známý, co má advokátní kancelář, mi řekl, a to je hezký postřeh, že vyžaduje jako fašistickou věrnost... v těch slovech, jo takže takhle to asi má být.

Tazatel: A na ose třeba doslovnost volnost, co myslíte, že chtějí právníci?

Respondent 10: Doslovnost.

Otázkou je, co toto očekávání právníka motivuje. Podle respondenta č. 3 za tím stojí obava právníka, že pokud dojde ke zpětnému překladu, nemusí se výsledný termín shodovat s termínem původním.

Respondent 3: Jenom tam zase z pohledu toho právníka, ten právník prostě, právníci jsou alibisti, že jo, a on si potřebuje, kdykoliv si musí bejt stoprocentně, že když se to náhodou bude překládat z té angličtiny do té češtiny, tak že to bude prostě, že to nebude znít dvojznačně a že to v té češtině bude znít tak, jak on víceméně potřebuje...A tady tím, že jsme v tom prostředí té češtiny a obvykle v tom, že ty věci se překládají na rejstřík a jsou to jakoby právnícky dokumenty a ten právník prostě potřebuje mít co největší jistotu, že tam nedojde k žádnému posunu, tak je to prostě taková trochu „Czenglish“.

Formulace právního textu totiž často není prací jednoho člověka, nýbrž výsledek dohody. Například znění smlouvy obvykle formuluje jedna strana, avšak následně je text odeslán protistraně, jež může do textu navrhnout své vlastní úpravy a změny. Pokud je jednou stranou např. Čech a druhou stranou Angličan, nutně dochází k překladům z češtiny do angličtiny a naopak. Doslovnost by poté měla zaručit, že nedojde ke změně termínů a že si obě strany rozumí. Tím se právník zároveň chrání před odpovědností za škodu, jež by mohla klientovi v důsledku nedorozumění vzniknout. Důsledkem však někdy bývá nižší kvalita překladu a snížená srozumitelnost překladového textu pro rodilého mluvčího, jde-li o překlad českého originálu do cizího jazyka. Toto snížení kvality je ale ze strany právníka tolerováno.

Tazatel: Takže to si myslí, že taková ta „Czenglish“ v tom právním prostředí víceméně je akceptovaná, nebo standard?

Respondent 3: Prosím tě, myslím si, že je akceptovaná tady z tohohle důvodu, že ten právník, prostě on potřebuje mít jistotu, protože klient... žejo, on má zadání od klienta – ‘chci udělat tohle a tohle a od tebe potřebuju vědět, jestli se to dá udělat a jestli mi nevzniknou dodatečný náklady’. A prostě jde s hlavou na špalek, protože klient mu potom řekne jednak – ‘ty jsi říkal, že to jde a že nevzniknou dodatečné náklady. Jak to, že to nejde, jak to, že já musím zaplatit peníze?’. A samozřejmě, že když to potom vidí rodilý mluvčí, tak má problém, protože, jak oni často říkají – vidím prostě shluk frází.

Tazatel: Jo. To říkají - 'vidím to jako frázi'?

Respondent 3: Občas.

Tazatel: Klienti?

Respondent 3: Hmm. No, no.

Dá se tedy říci, že nejdůležitějším očekáváním právníka od překladu je terminologická správnost a ustálenost. Tato norma však není čistě překladová, vztahuje se i na tvorbu prototextů. Stylistická hodnota textu je pro právníka jako zadavatele překladu až na posledním místě. Toto očekávání je možné považovat za obecně platné pro všechny právníky, i když existují výjimky.

Respondent 3: Já si myslím, jako, z hlediska třeba češtiny nebo nějakýho boje za kulturu jazyka, by to asi potřeba bylo, ale mezi téma právníkama si myslím, že by to bylo zbytečný, protože oni tady tou svojí hantýrkou mluvěj všichni a rozumějí si při tom.

Stejným způsobem to vnímají i respondenti. Jsou si vědomi toho, že právník vyžaduje především terminologickou správnost a konzistentnost, velice důležité je také splnění termínu. Jazykovou "čistotu" a vytríbený styl kladou respondenti mezi nároky právníka až na poslední místo.

Respondent 1: Co se týče té čtivosti, já nevím, protože mnohdy ty texty jakoby trpí, oni moc čtivé nejsou ty právní překlady, co si budu říkat, takové ty dlouhé odstavce atd. V tom nemám moc jasno, no, jestli čekají to... myslím si, že nečekají, že by to člověk nějak vycizeloval, to ne. Spíš čekají, aby to odpovídalo tomu originálu. A samozřejmě splnění toho termínu, o tom si myslím se ani nediskutuje. Prostě jak se ten termín nastaví, tak to musí být.

Tazatel: Takže z hlediska, kdyby já byl jako právník a z hlediska mých požadavků na překlad, jeden z nich je třeba splnění termínu, další je nějaká terminologická přesnost nebo nějaká konzistentnost v té terminologii, další je, třetí je hezkej jazyk, tak jak bys to hierarchizovala, co je nejdůležitější a co je nejmíň důležité.

Respondent 9: No, myslím, že hezkej jazyk by vždy byl na posledním místě. Možná nějaká gramatická správnost by se tam dostala nad to, ale prvotní jsou terminologická přesnost a časový termín. Vždycky.

Respondent 10: Termín a přesnost na prvních dvou místech. Ten styl určitě je posunut na vedlejší kolej.

Pro právníka je tedy standardem překlad, který je hlavně terminologicky přesný a ustálený, avšak nemusí být stylisticky kvalitní. Toto pojetí standardní kvality překladu potvrzují i sami právníci, když dávají instrukci překladateli. Někdy je možné se setkat se

zvláštní instrukcí ohledně kvality překladu na vyšších úrovních než na úrovni terminologické. V takovém případě překladatel dostává částečnou volnost k úpravě stylistických hodnot originálu, úkolem je text “vyčistit”. Domnívám se, že instrukce, které explicitně požadují vysokou stylovou kvalitu překladu, vlastně potvrzují standardní implicitně vyjádřené zadání, kde není na stylovou kvalitu kladen až tak vysoký důraz.

Tazatel: Dostal jste někdy jako takovou instrukci jako ve stylu, tohle není nutné takhle hodně dobře překládat nebo naopak tohle potřebuji fakt hezky přeložit, jakoby prostě takovou instrukci na kvalitu?

Respondent 10: Dostal jsem instrukci, potřebuji to hezky anglicky napsat třeba nebo tak...

Tazatel: Takže myslíte si, že ty překladatelé jsou jakoby si uvědomují, že jsou na nějaké (standardní) úrovni.

Respondent 10: Určitě.

Právníci jsou si tedy vědomi stylistických nedostatků, které právní texty charakterizují, a někdy předají překladateli instrukci, aby text originálu v rámci překladu upravil. Tyto dvě normy však v některých případech kolidují. Níže uvádím dokument s kritikou překladu od právníka a s následným komentářem překladatelů (obr. č. 6). Právník očekával od překladatele práci se syntaxí, ovšem v instrukci to nijak neuvedl, navíc nedal překladatelům na překlad dostatečný čas. Překladatelé argumentují, že v takovém časovém rámci není možné vyrobit stylisticky kvalitní text. Domnívám se, že i tento příklad potvrzuje standardní normu vyžadovanou od právníka a její přijetí od překladatelů - překladatelé se brání, že není jejich běžným úkolem upravovat kvalitu textů a že nemají na takový postup dostatek času.⁶

V této souvislosti je nutné upozornit, že ačkoli je zde zmiňována určitá “standardní” norma, tj. jistá “standardní” očekávání právníků, jak bude překlad vypadat, tento standard není všeobecně platný. Tato skutečnost je podle mého názoru dána procesem akulturace, kterým prochází jak překladatel, tak v tomto kontextu zejména právník. Právníci si budují svou kompetenci a normy získáváním zkušeností v advokátních kancelářích a pokud změní pracoviště, musí se částečně podrobit opětovné akulturaci stejně jako překladatel.

⁶ Jde o e-mailovou komunikaci, proto je první příspěvek v diskuzi dole, poslední příspěvek od překladatele je nahoře. Všechna důvěrná data byla v dokumentu rozmazána.

From: [REDACTED]
Sent: Monday, October 07, 2002 3:07 PM
To: [REDACTED]
Subject: FW: Damage connected to [REDACTED] - preklad

Dear colleagues,

Just to let you know that, in my humble opinion, [REDACTED] is talking nonsense. Give or take a few phrasing/vocabulary changes, the document was perfectly intelligible - as intelligible as the original, that is. What few errors I found were clearly a natural result of translating eighteen standard pages of wooden prose under time pressure, and given that Nad'a even informed him that it is a purely draft translation, I can't see what he's complaining about. Yes, if we had had a free week to sit around constructing belles-lettres from this raw material, I'm sure it would have been great fun to "break the compound sentences into smaller units, and replace the nouns with infinitives and vice-versa.." as Peter suggests with such brilliant linguistic acumen, but sadly it seems this time was not made available to us. Under the conditions we are working in, I would say this text got as much as, and better than, it deserved.

[REDACTED]

-----Original Message-----

From: [REDACTED]
Sent: Friday, October 04, 2002 9:16 PM
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: RE: Damage connected to [REDACTED] - preklad

[REDACTED]

rekne, ze tento preklad je skutecne hodne pracovni. V pripade [REDACTED] je to vsak docela problem, protoze klient za moji hloubkovou revizi, ktera vsak ani tak v tomto pripade zrejme nebude dostatecna, aby byl text pro [REDACTED] srozumitelny, nezaplati ani korunu. Tudiz bych byl propiste rad, kdybych dostal konecnou verzi prekladu, nebo mi alespon bylo nabidnuto, ze hned muzu mit verzi pracovni a v pondeli verzi konecnou, at si vyberu. Podle okolnosti bych si pak i vybral.

K samotnému prekladu:

2) uznavam, ze moje syntax neni z nejjednodussich, nicmene vysledkem prekladu by asi nemelo byt neco, cemu sotva muze kdo porozumet. Moje souveti rozbijete na kratši, podstatna jmena nahrazujte infinitivy a naopak, kazdy jazyk si zada neco jineho. Pri cteni tohoto prekladu jsem mel nekdy pocit, ze pro [REDACTED], ktera se uci cesky, bude velice instruktivni, protoze slovosled a stavba souveti je proste ceska. To vsak neni jeho cilem.

4) Udelal jsem nejake opravy, ktere zapracuje [REDACTED] nebo [REDACTED] pres vikend. Prosim, dej takto upraveny preklad jeste v pondeli projit [REDACTED] a potom dej vedet [REDACTED] (ja budu na dovolene - coz ponekud prispiva k me frustraci). Te dam instrukce, jak s nim dale naložit.

Dekuji

[REDACTED]

-----Original Message-----

From: [REDACTED]
Sent: Friday, October 04, 2002 4:26 PM
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: Damage connected to [REDACTED] - preklad

[REDACTED]

prekladala jsem to s kolegou [REDACTED]. [REDACTED] tady neni, aby to po nas precetl. Posilam Vam to, abychom nepretahli termin o vic nez je treba. Dokument vsak urcite potrebuje jeste precist. Je to v podstate pracovni verze prekladu.
Najdete ji pod c. 28113.

Obr. č. 6 - e-mailová komunikace mezi právníkem a překladateli

V důsledku to znamená, že při poměrně vysoké fluktuaci právníků mezi advokátními kancelářemi si každý právník přenáší kompetence a očekávání přejatá v předchozích působištích. Pro překladatele to znamená, že v jedné advokátní kanceláři

nemusí existovat jediná norma, jediný druh *expectancy norm* platný pro všechny právníky jako zadavatele překladu.

Respondent 1: Já si myslím, že čekají už vysokou míru té terminologické správnosti, že čekají od toho překladatele již prakticky hotový právní text, jak v té češtině, tak v té angličtině. Potom i čekají to, aby to splňovalo jejich zažitý úzus, protože jsou někdy možné různé možnosti, dají se použít různé výrazy, takže člověk se musí trefit i jako do individuálních priorit nebo preferencí těch lidí, musí je poznat.

Respondent 3: ...ale jako měl jsem čtyři typy angličtiny, kde prostě lidi chtěli tyhlety spojení a chtěli jako tyhlety výrazy.

...

Respondent 9: A potom postupně, jak se to rozrůstalo, tak naopak, každej ten právník, začal mít svoje vlastní představy o tom, jak se to dělá. Takže se sice používali vzory, ale musel si použít vzor z toho konkrétního oddělení...

Respondent 7: I think it is difficult to codify this. Every lawyer has his own particular way, they are quite independent, I think. It is a loose...

Pro překladatele advokátní kanceláře nebo obecně pro překladatele právních textů je velice důležité umět se orientovat v rozdílných "úzech" a očekáváních jednotlivých zadavatelů - právníků. Rozdíly mezi těmito úzy jsou však ve skutečnosti rozdíly na úrovni terminologie, jak je možné vydedukovat z výše uvedených citací.

Závěrem této části lze tudíž říci, že právníci obecně mají vlastní konstitutivní i regulativní překladové normy, ačkoli mezi nimi samozřejmě existují rozdíly. Použijí-li Touryho model překladových norem, mohou se normy a očekávání právníků jako zadavatelů textu vyjádřit takto:

- **initial norm** - právníci tuto normu obecně s překladateli neřeší. Záleží na dalších faktorech, např. na přání nebo na situaci klienta advokátní kanceláře, a zejména na rozhodném právu, kterým se daný dokument řídí. Vyjdeme-li z předpokladu, že většina dokumentů se řídí právním řádem České republiky, poté bude podoba *initial norm* záviset na směru překladu - při překladu do cizího jazyku bude normou adekvátnost ("adequacy"), při překladu do českého jazyka bude normou přijatelnost ("acceptability"),

- **preliminary norms** - normu *translation policy* určuje výhradně právník, často na základě instrukce klienta. Překladatel nemůže tuto normu sám stanovit, což někdy vede k frustracím:

Respondent 9: Mě nejvíc vadilo ... že člověk přišel ráno do práce a nevěděl, co bude ten den dělat. A nevěděl, že jestli tam bude do tří nebo do deseti.

Tazatel: Takže překladatel nemá vůbec právo rozhodnout, co se bude dělat, co se bude překládat.

Respondent 9: No, to nemá. S tím se ale počítá a to mi vadilo, že se to bere jako normální.

Tazatel: A myslíš, že to není normální.

Respondent 9: Myslím, že ne. Tohle vlastně nikde nemáš, kromě nějakýho doktora na záchrance

Normy *directness of translation* právníci také neřeší, dá se však předpokládat, že podoba normy bude opět vyplývat z právního systému, jímž se daný překladový text řídí.

- **operational norms** - normou na této úrovni je doslovnost. Překladatel nesmí měnit strukturu ani distribuci textu. Překladatel vždy překládá celý text, nesmí měnit kapitoly, záhlaví ani odstavce. Na úrovni lexika opět platí velice striktní požadavek doslovnosti, někdy až otrockého přístupu - makrostylistické ani mikrostylistické prvky textu nesmí být překladatelem měněny, což vede k četným interferencním na úrovni slova, kolokace a fráze (viz komentář respondenta č. 3 o tzv. "Czenglish").

2.4.4 Komunikace a prosazování norem

V předchozích kapitolách byly popsány překladatelské normy právníků a procesy formování právního překladatele, tj. procesy, jimiž si překladatel vytváří vlastní překladatelské normy, popř. si osvojuje normy právníka nebo jiných překladatelů. V souvislosti z hypotézou, že překladatel "na volné noze" si vytváří vlastní normu, jež je konfrontována až s jeho příchodem do advokátní kanceláře, je nutné si položit otázku, jak takováto konfrontace vypadá. Jde o tzv. "negociaci" normy, o níž píše Toury (1999). Z rozhovorů vyplývá, že nejdůležitějším způsobem akulturace a komunikace norem v advokátní kanceláři je zpětná vazba.

Zpětná vazba je důležitá proto, že je v ní implicitně nebo přímo explicitně vyjádřena norma a očekávání zadavatele, tj. právníka, advokátní kanceláře nebo i překladatelské agentury. Zpětná vazba obsahuje korektivní složku, jež spočívá v tom, že upozorňuje

na jednání překladatele, které je vnímáno jako správné nebo nesprávné, a tím reguluje jeho další jednání. Překladatelé si jsou vědomi důležitosti zpětné vazby jako nositele normy, ovšem od právníků se jí dočkávají jen zřídka.

Tazatel: Dostáváte třeba taky někdy nějakou zpětnou vazbu?

Respondent 1: To je věc, kterou lehce postrádám. Občas si o ni řeknu, uvítala bych to, na druhou stranu na to není většinou čas, že jo.

Respondent 7: I don't receive any feedback on my work, at least not yet.

Respondent 10: No zpětná vazba, na druhou stranu jí moc nebylo ze začátku, tak jsem si říkal, že to odesílám a z druhé strany se nic neozývalo. Tak jsem si říkal, dobrý, dobrý...

Podávání zpětné vazby má jistou časovou dimenzi. Někteří respondenti si vzpomínají, že na začátku jejich práce v advokátní kanceláři dostávali zpětné vazby víc. Dle mého názoru je to dáno tím, že právě při příchodu nového zaměstnance je potřeba jeho akulturace nejmarkantnější, a proto advokátní kancelář vyvíjí vyšší snahu regulovat jednání překladatele do podoby, jež je vnímána jako správná. Zpětnou vazbu novému překladateli dávají jak právníci, tak zkušenější překladatelé nebo vedoucí překladatelských oddělení. Poté, co překladatel projde základní akulturací a jeho jednání je považováno za správné, objem zpětné vazby klesá.

Tazatel: To kritizoval kdo? Ti překladatelé nebo ti (právníci)?

Respondent 9: Po mě to vždycky četl ten druhý překladatel, co tam byl jakoby senior, potom se to dostalo ještě k těm právníkům, který někteří mi dávali tu zpětnou vazbu. Prostě přišli a měli tam úplně totálně přeškrtný 2 stránky, se kterejma si dali tu práci, pak to vyfakturovali, ale mě to tenkrát docela hodně pomohlo.

Tazatel: A potom, když ses tam zapracovala, ta zpětná vazba byla i potom dál?

Respondent 9: Potom už ne.

Tazatel: Takže to bylo na začátku takový zaučení, že ti dávali.

Respondent 9: To bylo jenom na začátku, třeba půl roku, což byla ta doba, kterou já jsem potřebovala, abych zjistila, co po mě vlastně chtějí. A potom jsem to začala dělat, tak jak to chtěli, i když mi to někdy přišlo jakoby ne úplně košer, ne úplně tak, jak bych to napsala, ale věděla jsem, co mám napsat, aby byli spokojení, tak jsem to napsala a oni pak už ty dokumenty jenom posílali dál.

Mezi další nositele norem a tudíž zdroje akulturace patří pozorování jednání zkušenějších překladatelů a v některých kancelářích i pomůcky jako např. terminologické glosáře, slovníky a vzorové překlady. Respondent č. 3 popisuje, jak se učil překládat ve své první advokátní kanceláři přímým pozorováním zkušenějšího překladatele, a připojuje své hodnocení tohoto přístupu. Respondent č. 5 zase popisuje svůj vstup do překladatelského oddělení advokátní kanceláře a vzpomíná na zdroje vlastní akulturace.

Tazatel: Jak to probíhalo, to učení? Jako dostával jsi nějakou zpětnou vazbu, nebo jsi třeba nějaký vzorový dokumenty dostával, nebo já nevím. Učil ses třeba od Karla (pozn: zkušenějšího překladatele)?

Respondent 3: Prosím tě, víceméně tak ono to bylo dobře zorganizovaný v té kanceláři, vlastně ty překlady se dělaly ve dvojicích, jo, což bylo pro mě jako pro člověka, kterej se to učil, to bylo prostě úplně to nejlepší, co se mohlo zadařit, protože jsme vlastně na tom spolupracovali. Víceméně já jsem nějakou dobu sloužil Karlovi jako písař a Karel měl před sebou český text a ten mi diktoval vlastně v té angličtině. Takže když se zadařilo, že jsem měl ten text v elektronický podobě, tak já jsem před sebou viděl tu českou větu a vlastně jsem slyšel, jak se z toho tvoří ta angličtina, což bylo vynikající. To bylo jako fakt super.

Respondent 5: Jo, jasně. Takže, no tak já jsem třeba tím že jsem přišel do toho oddělení, že jo vlastně, tak jsem už, tak zjišťuju, jak to dělají kolegové, který u toho oddělení dělali už před tím, že jo a člověk se tomu snaží přizpůsobit, tím že ta zpětná vazba není až tak velká třeba od těch právníků, tak prostě ... když jo, tak se ty mantinely dají jako zúžit, že jo, ale jinak to prostě člověk dělat tak nějak defakto podle sebe, no. Nebo podle toho jak ví, že se to dělá na tom oddělení.

Tazatel: Probíhá nějaká kritika v rámci toho oddělení? Třeba že by, jak se říká té koordinátorce, že by Ti něco řekla nebo nějak Tě opravila, na začátku asi typuju, že jo, že tam něco proběhlo takovýhleho, ale jak to vypadá?

Respondent 5: Tak na začátku určitě, to bylo že jo, to bylo než jsem si zvykl, postupem, no čas od času nějaký upozornění přijde.

Tazatel: Jo a jakoby se to týká čeho?

Respondent 5: ... většinou je to buďto nějaký ... požadavek na to překládat nějaký termín jinak, že jo.

Tazatel: Takže terminologie je to většinou. Jo. A existují v tom překladatelským oddělení nějaký jakoby, nějaká standartizace? Prostě nějaký vzory, nějaký slovníky nebo něco takovýho, co by prostě standartizovalo ten výkon?

Respondent 5: Tak ty vzory tam nějaký jsou, slovníček, si vzpomínám pár slovníčku v nějakým konkrétním projektu, jako že by byl nějaký úplně komplexní slovník česko-anglický, kterým se bude to oddělení řídit, tak jako tak daleko ne.

Výše uvedené citace také částečně popisují, jaká norma bývá ve zpětné vazbě nejvíce obsažena, a tudíž jaká norma je považována právníky a zkušenějšími překladateli považována za nejdůležitější. Zdá se, že nejdůležitější je norma na úrovni lexikologie, tj. norma terminologická (tato norma může podle modelu Gideona Touryho zahrnovat jednak normy typu *textual-linguistic*, jednak normy typu *initial norm*, vycházíme-li z předpokladu, že význam právních termínů je pevně spojen s právním systémem). To by odráželo výše zmíněnou představu právníků, že překlad právních textů je mechanickou činností, která se zabývá pouze povrchovou strukturou textu. Norma na vyšší úrovni se většinou ve zpětné vazbě nevyskytuje, u angličtiny se podle respondentů preferuje buď anglická nebo americká angličtina, ovšem domnívám se, že ve většině případů jde pouze o nastavení příslušného slovníku ve funkci kontroly pravopisu textového editoru.

Při kódování přepisů rozhovorů jsem nabyl dojmu, že v některých kancelářích se od překladatele vyžaduje pouze splnění právě terminologické normy a že na vyšších úrovních textu je překladateli více méně ponechána jistá volnost. V takovém případě si překladatel opět vytváří vlastní normy, které jsou implicitně validovány chybějící zpětnou vazbou a komunikací mezi překladatelem a právníkem obecně. Z tohoto hlediska je důležitá nejen komunikace mezi právníkem a překladatelem, ale i komunikace v rámci překladatelského oddělení. Během analýzy byly rozeznatelné dva možné modely - v kancelářích, kde komunikace norem probíhala pouze na úrovni terminologie, nedošlo k úplné standardizaci překladatelských strategií a překlady jednotlivých překladatelů se od sebe někdy i výrazně lišily. Níže uvádím dva příklady:

Tazatel: Do you talk about translation and proofreading in your department?

Respondent 7: Yeah, we do.

Tazatel: Is it on the level of terminology, or is it on a higher level. e.g. style or...

Respondent 7: We don't discuss style. I tried when I first came there. But I have just heard stories about previous attempts and it seems there had been some attempts in the past before I arrived to create a coherent style, it just hasn't worked out for whatever reason. So... there's that experience....

Translator: Do you proofread translations?

Respondent 7: Yeah.

Tazatel: Have you noticed a "style" of the translators? If you have two translators, does each of them have his own style?

Respondent 7: Yes, very much.

V překladatelském oddělení kanceláře, v níž je respondent č. 7 zaměstnán, prakticky neexistuje komunikace o normách na vyšší úrovni než na úrovni terminologie, dokonce by se dalo říci, že sdílení normy v kanceláři neexistuje vůbec. Domnívám se, že to, co respondent č. 7 popisuje, je sdílení kompetence (pokud si někdo nevzpomene na určitý ekvivalent, zeptá se kolegy). Důsledkem poté je, že korektor při kontrole překlady jednotlivých překladatelů mezi sebou rozezná. To může být problémem v případě, že si překladatelé mezi sebe rozdělí jeden větší text - terminologie sice může být stejná, překladatelské strategie se však mohou zásadně lišit.

Tazatel: A mě by, tohleto mě teda zajímá, protože vlastně, co když je to podle českého práva. Tak a Ty to jakoby upravuješ na právní systém toho příjemce?

Respondent 5: Tady potom hraje roli věc, pro koho je to určený, že jo. Pokud je to určeno pro ... tzn. text který je překládán z češtiny podle českého práva do angličtiny, tak se tam asi přizpůsobuje tomu právnímu systému toho příjemce.

Respondent č. 8 se domnívá, že při překladu by terminologie měla odrážet právní systém, jímž se dokument řídí. Pokud se tedy český dokument řídí právem České republiky, anglické termíny by se neměly přizpůsobovat např. anglickému klientovi, jelikož text odráží právní realie České republiky, proto je někdy nutné i kalkování, ovšem nikdy ne překlad pomocí kulturního ekvivalentu.

Názory respondentů č. 5 a č. 8 jsou v zásadě opačné, což by samo o sobě nebylo ani tak zvláštní. Ve skutečnosti jsou však respondenti č. 5 a č. 8 kolegové z jedné advokátní kanceláře, kteří spolu již přes dva roky pracují v jedné místnosti. Podle mého názoru tento případ ilustruje, co nastává v případě nedostatečné komunikace a negociace norem. Je jasné, že pokud se dva překladatelé pracující pro jednu advokátní kancelář neshodnou na normě typu *initial norm* podle Gideona Touryho, jejich překlady musí vykazovat značné rozdílnosti i v použité terminologii. Skutečnost, že nedošlo ke korekci této rozdílnosti během dvou let, co spolu pracují, je jen důkazem nedostatečné zpětné vazby od právníků a od vedoucí překladatelského oddělení, kteří by si této neshody během tak dlouhého časového období měli všimnout. Jiným vysvětlením tohoto případu je, že stanovení normy typu *initial norm* není v prostředí advokátní kanceláře prioritou a překladatelé mají v řešení této roviny překladu relativní volnost.

V některých jiných advokátních kancelářích je vidět větší snaha o standardizaci procesů a o stanovení pevné normy, jež by zúžila mantinely možných řešení jednotlivých překladatelů. Takovýto postoj vyžaduje aktivitu především ze strany překladatelského oddělení, respondenti však vyjadřují skepsi ohledně možné normativní aktivity ze strany právníků. Z hlediska norem jsou právníci hodně konzervativní a o stanovení jednotné stylové normy prakticky nemají zájem, prosazení normy vycházející z překladatelského oddělení je velice obtížné, ne-li nemožné. Domnívám se, že je to opět dané akulturací právníka a rigiditou právního prostředí i jazyka.

Respondent 9: S tím sem se nesetkala nikdy, teda vlastně jednou, ale to byl takovej zvláštní pokus. To bylo, když se tam jednou objevila editorka, která byla Američanka českého původu, to znamená v podstatě bilingvní a měla vystudovanou práva v Americe. A začala v tom Linklaters takovej zvláštní pokus, jakože vnést jazykovou kulturu do advokátní kanceláře. A to pojala tak, že začala právě s tady těma věcmi, ale začala už u těch právníků, ne až u překladu. Že jim chyběla nějaká struktura, logická vazba a tady ty věci v těch textech právních a chtěla, aby oni to psali tak, aby se to potom i líp překládalo i tady s tím. Ale to neuspěla vůbec.

Tazatel: Neuspěla. Proč si myslíš, že to neuspělo?

Respondent 9: Protože si myslím, že ti právníci měli svoje zavedené postupy a odmítali používat cokoliv jiného.

Respondent 7: But I have just heard stories about previous attempts and it seems there had been some attempts in the past before I arrived to create a coherent style, it just hasn't worked out for whatever reason. So... there's that experience.

Respondent 1: Zpočátku trochu (jsem se pokoušela stanovit jazykovou normu), ale rezignovala jsem na to, protože oni mají, ti právníci, takové svoje velmi jasně nastavené představy a s tím se asi celkem nedá hnout. Ale na druhou stranu, jak říkám, zpočátku té práce bylo víc, než jsem dokázala zvládnout, takže ...

Pokud překladatelé v advokátní kanceláři přece jen začnou komunikovat mezi sebou a stanovovat si vlastní normy, výsledkem může být jednotná norma alespoň na straně překladatelů, a tudíž konzistentnější výstupy a přiblížení se jednotnému stylu.

Tazatel: Bavili jste se v rámci překladatelů, když bylo takový oddělení, o překladech nebo jste to moc neřešili?

Respondent 9: To jo, třeba s tím Borisem (vedoucím překladatelského oddělení) se to řešilo hodně, protože on byl teoretik překladech. A on to celkem žral, takže měl pořád takový nějaký pokusy, že potřebujeme se přiblížit nějakému stylu a musíme to dělat všichni stejně, což si myslím, že bylo nakonec výhodný. Že jsme všichni postupovali jednotným způsobem, když tam jeden

nebyl a druhý dostal jeho text, třeba potom k nějakým následním revizím, tak aby se člověk do toho snadno dostal, aby to na tom textu nebylo poznat, že to vlastně dělali dva lidi.

Tazatel: To je zvláštní, co ty říkáš, protože mě přijde, že já si poznám vlastní překlady.

Respondent 9: To já bych si asi nepoznala.

Otázkou zůstává, zda právníci takovýto postup vůbec ocení. Z výše uvedených citací by se zdálo, že spíše ne, což vede k jistým frustracím (slovy respondentky č. 1 k “rezignaci”) na straně překladatelů. Jak již bylo uvedeno výše, právníci nevnímají překladové normy jako prioritu, jelikož se často domnívají, že překlad je mechanickou činností, která nevytváří žádnou přidanou hodnotu. Z rozhovorů zároveň jasně vyplývá, že překladatelé jsou si tohoto postoje vědomi.

Tato skutečnost také může vysvětlit, proč se někteří překladatelé ke stanovování norem stavějí aktivně, zatímco jiní jsou v tomto směru poměrně pasivní. Analýzou rozhovorů jsem došel k závěru, že existuje jistá korelace mezi normativní činností překladatelů v advokátní kanceláři a otevřeností právní sekce kanceláře k této činnosti. Je to vlastně logické - pokud právník necítí překlad jako problém “mezosobní koordinace” (slovy Thea Hermanse), poté ani necítí potřebu stanovovat normu. Pokud tedy právník skutečně chápe překlad jako mechanickou, strojovou činnost, nestanoví normu na vyšší úrovni než na úrovni terminologie. Na druhou stranu pokud právník chápe význam překladu a tvorby textů obecně v advokátní praxi, je otevřenější možnosti stanovení normy, nestanoví-li ji sám. Důkazem je např. situace respondenta č. 10, který sice nedostává příliš zpětné vazby, ovšem má možnost otevřeně konzultovat s právníky, využívat výhod jednotného stylu (tzv. “house style”) a používat překladatelský software, o jehož zakoupení ani sám nepožádal.

Tazatel: A vy tam máte firemní styl?

Respondent 10: Máme, no. Když jste byl u toho hodnocení tak se hájili za to, že máme styly podle potřeby.

Tazatel: A co to je jako? To je jako někde napsaný, ten house style, to jsou jako nějaká pravidla?

Respondent 10: No (oni používají) termín know-how, to je jako rozsáhlá databáze dokumentů a předpisů, jak psát některé texty, šablon.

Tazatel: A třeba i na cizí jazyky nebo jen na češtinu?

Respondent 10: I na češtinu.

(...)

Tazatel: Mě by zajímal ten trados, to bylo vaše rozhodnutí nebo to bylo rozhodnutí z hora?

Respondent 10: No to bylo spíš z hora nám to nabídli. Ve firmě tedy komunikovali jenom s náma jako s překladatelema, nás do toho zaangažovali.

Podle mého názoru je v tomto kontextu důležité, zda jsou procesy stanovování, negociace a komunikace norem považovány oběma aktéry překladového procesu v advokátní kanceláři, tj. překladatelem a právníkem, za efektivní. Vytváří překlad pro právníka opravdu takovou přidanou hodnotu, aby právníkovi vynahradila úsilí vynaložené na standardizaci a kodifikaci překladových norem v advokátní kanceláři?

Respondent 9: ...A to je vlastně zajímavý, že ti právníci, kteří tady ty informace nedávali, tak většinou posílali ty sekretářky a ti, kteří jakoby komunikovali, tak většinou přišli sami. A potom chodili ještě několikrát zpátky a měli právě ty zpětný vazby. To byl prostě člověk, kterému si vodnes ten text hotovej a on strávil třeba celý další den tím, že to procházel a potom za tebou přišel a nejenom s tím, aby ti řekl, co si tam měl špatně, ale třeba i s otázkama. Ptal se, jestli se dá použít tenhle termín nebo by bylo lepší použít jinej termín nebo jestli jsou nějaký jiný možnosti a jak to vlastně funguje a nebo ti vysvětlil, jak vypadá ta situace v českém právu, jak vypadá v jiném právu. Například co je to to promlčení a jestli opravdu, tady to, jak ty si to tam pojal, je ta nejlepší možná věc. Ale to bych teda řekla, že to byly bílý vrány, to si pamatuju teďka jednoho, dva, který to opravdu důsledně dělali a který si na to nechávali i tu časovou mezeru, aby se to takhle mohlo ještě jednou celé projít. S tím, že on je ten odborník, kterej zná to právnícký prostředí a ty si ten odborník, kterej zná ten jazyk.

Tazatel: A co je lepší? Co ti vyhovovalo víc? Když ti nechali, aby sis to udělala jak chceš nebo když ti takhle?

Respondent 9: Jako mě docela vyhovovalo tady to, protože já jsem se tím učila, ale bylo to zdlouhavější a náročnější. A potom, když člověk věděl, že ten právník to po něm bude takhle pečlivě číst, tak si musel dávat daleko větší pozor i na takový banality, jako jsou předložky, o kterých normálně nepřemejšlíš. A bylo to jakoby těžší, ale bylo to, určitě mi to vyhovovalo víc.

Respondentka č. 9 vnímá spolupráci s právníkem na překladu a zpětnou vazbu pozitivním způsobem, zároveň však přiznává, že takováto práce je daleko náročnější. Je nutné si uvědomit, že právník ve velké advokátní kanceláři je většinou zavalen prací a jen výjimečně má čas věnovat překladu takovou péči jako právník ve výše uvedené citaci. Navíc takováto komunikace a stanovování normy představuje zvýšené úsilí i ze strany překladatele. Pokud je právník stylově konzervativní, nenechá si vnutit stylovou ani jazykovou normu od překladatele, toleruje překlady, které nejsou jazykově vytríbené,

a nedává překladateli žádnou zpětnou vazbu, která by jeho chování regulovala, co nutí překladatele, aby se osobně angažoval, stanovoval pro sebe a své kolegy jednotné postupy a nutil právníka ke komunikaci? Zdá se, že nic. Výsledkem je pasivní postoj překladatele a rezignace. Tento pasivní postoj je dán ještě jedním klíčovým rysem překládání v advokátní kanceláři - prakticky nulovou odpovědností za překlad a absencí kontroly nad celým překladovým procesem.

2.4.5 Odpovědnost

Otázka odpovědnosti je pro advokátní kanceláře a pro advokáty nejen v České republice velice důležitá. Pokud totiž právní poradenství poškodí klienta kanceláře, je za to kancelář nebo advokát odpovědný a klient má v takovém případě nárok na odškodnění. Odpovědnost advokáta za škodu je upravena zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění. § 24 odst. 1 zákona o advokacii stanoví, že:

(1) Advokát odpovídá klientovi za škodu, kterou mu způsobil v souvislosti s výkonem advokacie; za škodu takto způsobenou zaměstnaným advokátem odpovídá klientovi zaměstnavatel advokáta, a to i v případě uvedeném v § 15b. Advokát odpovídá za škodu způsobenou klientovi i tehdy, byla-li způsobena v souvislosti s výkonem advokacie jeho zástupcem nebo jiným zaměstnancem než zaměstnaným advokátem; odpovědnost těchto osob za škodu způsobenou zaměstnavateli podle zvláštních právních předpisů tím není dotčena.

Advokát je proti odpovědnosti za škodu způsobenou klientovi povinně pojištěn. V případě, že klient utrpí škodu, vyplácí se její náhrada právě z povinného pojištění advokáta. Pojištění advokáta kryje i odpovědnost advokátního koncipienta, studentů práv a dalších zaměstnanců advokáta. § 24a odst. 1 zákona o advokacii stanoví, že:

(1) Advokát, který vykonává advokacii samostatně nebo ve sdružení, musí být pojištěn pro případ odpovědnosti za škodu, za kterou klientovi odpovídá podle § 24 odst. 1, jakož i pro případ vzniku závazku k náhradě škody, k jehož splnění je advokát vykonávající advokacii ve sdružení podle zvláštních právních předpisů povinen z důvodu solidární odpovědnosti. Advokát, který vykonává advokacii ve veřejné obchodní společnosti nebo jako komplementář komanditní společnosti, musí být pojištěn pro případ vzniku závazku k náhradě škody, za kterou odpovídá podle § 24

odst. 2 tato společnost, a advokát je podle zvláštních právních předpisů povinen k jeho splnění z důvodu ručení jako její společník.

Otázka odpovědnosti za právní službu a právní poradenství je klíčová pro stanovování překladových norem, pro komunikační situaci překladu a pro definici mocenského postavení jednotlivých aktérů překladového procesu v advokátní kanceláři. Narozdíl od situace, kdy překladatel překládá přímo pro klienta jako konečného uživatele překladového textu, totiž překladatel v advokátní kanceláři nenese za finální překlad, jenž je součástí právní služby, prakticky žádnou odpovědnost. Odpovědnost za překlad vůči klientovi kanceláře nese vždy advokát, který přebírá odpovědnost od překladatele.

Tazatel: Totiž, mě by zajímalo, jestli je tam nějaký rozdíl, kdo byl v bance a v advokátní kanceláři zodpovědný za překlad? Ten finální produkt, kterej se dal klientovi?

Respondent 2: Tak určitě v advokátní kanceláři je to advokát, který to prezentuje jako cizojazyčnou podobu své práce. U nás (v bance) ta agenda je velmi velká, ale řekněme pokud je něco namířeno na klienty, také jsou tam zodpovědní lidé, ale jsou to třeba lidé z marketingu, když je to marketingový dopis, nebo jsou to lidé z hypotečního... ale cítím tam velkou spoluzodpovědnost, třeba já tam vytvářím webovou stránku, tak 80% materiálů ještě s editorem, tak cítím tam, i když primárně by padlo kladivo na toho, kdo to vytváří, tak já tam cítím velkou zodpovědnost, to je velmi až tíživé někdy (...) mě se líbí, že (nesrozumitelné) je mi tam dána samostatnost taková, že třeba tisková mluvčí po mě nekontroluje své zprávy, což kdybych tam udělal nějakou chybu, tak to může mít velké reputační dopady...

Tazatel: A myslíš, že v advokátní kanceláři takováhle zodpovědnost nebyla? Takhle velká?

Respondent 2: Tak jednou jsme byli pokutováni za zaměnění těch smluvních stran, že jo, ale je to potom ten advokát, který to nese tomu klientovi a sedí s ním v takovéto zasedací místnosti a ... myslím, že asi ten klient by nebral tu výmluvu na to, že máme špatné překladaatele, protože by to ukazovalo na nekompetenci těch koncipientů, advokátů, což se předpokládá, že ti lidé v dobrém mluví, aspoň anglicky, že po tobě dělaj proofreading ještě jako věcný, takže padlo by to na ně, myslím. Takže asi tam ta výmluva "máme špatné překladaatele, který měl chřipku", asi když billuješ x set dolarů, tak to asi... to asi ne. ... ale v zásadě, v advokátní kanceláři si to musí pohlídat advokát, koncipient, kdežto tady (v bance) asi spíš překladatel má větší odpovědnost.

Respondent 3: Jako ať to zní, jak to zní, on (advokát) je ten, kdo za to nese hmotnou zodpovědnost.

Tazatel: Todle je zajímavý, jo, protože – kdo je zodpovědný za překlad v advokátní kanceláři?

Respondent 3: Za překlad... záleží, k čemu ten překlad je určený. Pokud je to překlad mailu, tak je za to... tak za to odpovídá překladatel, popřípadě právník, když to potom upravuje. A pokud se jedná o smlouvu, tak jednoznačně právník.

Tazatel: Kdo je zodpovědný za překlad, když se dává klientovi, je to právník, nebo překladatel?

Respondent 4: Právník.

Tazatel: Je za něco zodpovědný překladatel?

Respondent 4: Myslím, že právní, vlastně jo, sám jo, že jo, když je OSVČ, tak to by měl mít pojistku, ale v rámci zaměstnaneckého poměru si myslím, že tu zodpovědnost za něj přejímá ta kancelář. A rozhodně právník je zodpovědný za tu smlouvu.

Tazatel: Mě by zajímalo v tomhle jakoby kontextu, kdo je vlastně zodpovědný za ten finální překlad, když se to předá klientovi, jestli je to právník nebo je to překladatel?

Respondent 9: Měl by to být ten právník, měl by to být ten člověk, který se pod to podepíše.

Tazatel: Jasně. Takže překladatel je tam vlastně anonymní.

Respondent 9: Určitě a právě jako nástroj, že jo. A možná proto se k němu tak chovaj, že je to v podstatě jako písarka.

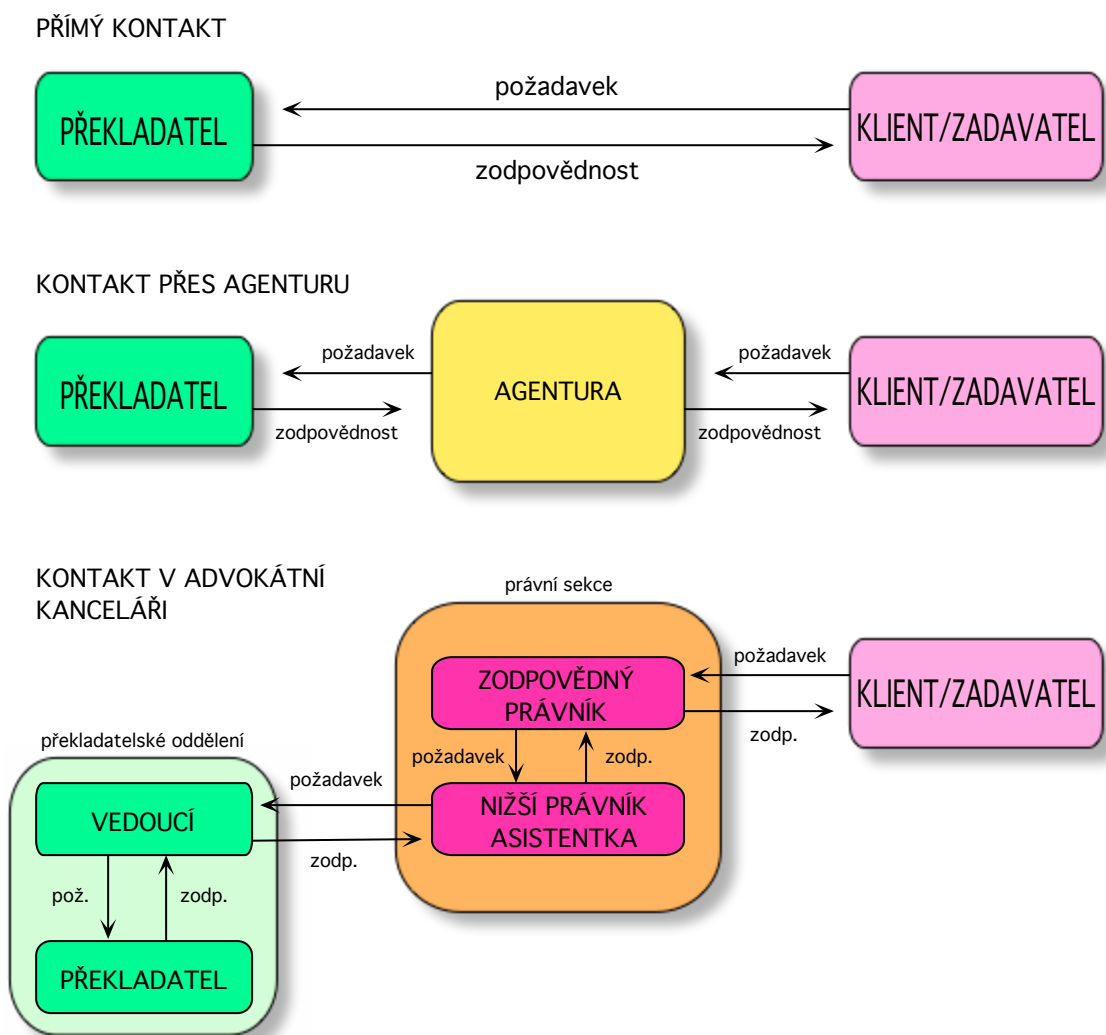
Tazatel: Jo, že vlastně nenese žádnou zodpovědnost, tak proto.

Respondent 9: Jo. Právě proto nemají překladatelé ani pojištění. Pojištění odpovědnosti má vždycky právník.

Respondenti jsou si této skutečnosti velmi dobře vědomi a sami necítí osobní odpovědnost za překlad jako finální produkt, který právník předává klientovi. Za překlad je zkrátka odpovědný právník, který je také pojištěn, popř. je pojištěna celá advokátní kancelář. Dle mého názoru existuje jistá korelace mezi pocitem odpovědnosti za práci překladatele a aktivním přístupem ke stanovování a prosazování překladových norem v advokátní kanceláři. Za situace, kdy překladatel vlastně není za finální překlad odpovědný, totiž nemá žádnou motivaci účastnit se na překladovém procesu více, než je potřeba. A to, co je v prostředí advokátní kanceláře většinou potřeba, je skutečně jen mechanický překlad na povrchové struktuře textu.

Odpovědnost v advokátní kanceláři vytváří velice komplikovanou komunikační situaci mezi aktéry překladového procesu. Překladatel není v kontaktu s klientem jako s konečným uživatelem překladového textu a nenese vůči němu za text překladu žádnou odpovědnost. Pokud je překladatel někomu odpovědný, je to právník. Vytváří se tím jakýsi řetězec zprostředkované odpovědnosti, jenž je často velmi komplikovaný v důsledku komplikované hierarchie advokátní kanceláře. Tato hierarchie je také ovlivněna odpovědností. Porovnání komunikační situace mezi přímým kontaktem překladatele a klienta, kontaktem přes překladatelskou agenturu a kontaktem v prostředí advokátní kanceláře je znázorněn níže (obr. č. 7).

KOMUNIKAČNÍ SITUACE V PŘEKLADU

Obr. č. 7 - komunikační situace v právním překladu

V advokátní kanceláři je komunikační situace nejsložitější a kontakt s klientem kanceláře jako s konečným uživatelem textu je prakticky nulový a je zprostředkován hned v několika stupních. Pokud advokátní kancelář zaměstnává více překladatelů, kteří tvoří překladačské oddělení, s právníky obvykle komunikuje pouze vedoucí oddělení, ostatní překladatelé posílají překlady jemu a do kontaktu s právníky se dostanou pouze v jeho nepřítomnosti. Zadávatel překladu může být student práv nebo advokátní koncipient, popř. asistentka, jež však pouze plní zadání nadřízeného advokáta, který vede projekt příslušného klienta. Teprve tento advokát nebo partner má plnou rozhodovací pravomoc, nese za překlad jako součást právní služby hmotnou odpovědnost a je v přímém kontaktu

s klientem kanceláře jako s konečným uživatelem překladového textu. V takové situaci je odpovědnost za překlad rozdělená:

Tazatel: The question is who is really responsible for the text when it is delivered to the client. Is it the translator/proofreader or is it the lawyer?

Respondent 7: I think.. like I just said, we can break it down here. Translator - it is translation of terms, precise terms, sometimes they are expected to translate very technical things that they may or may not have background in, but ultimately, the lawyer is responsible, because the translator and the proofreader should be their support, it's like a copy machine or whatever, you know, but the lawyer has to take control, ultimately, of the client relationship. All we're doing is just trying to add value to it. ... and minimize mistakes...

Za takovýchto okolností dává představa právního překladu jako mechanické činnosti smysl. Překladatel je odpovědný jen vůči právníkovi jako zadavateli a jeho úkolem je převést povrchovou strukturu textu z jednoho jazyka do druhého. Na cestě mezi překladatelem a právníkem tedy překlad není konečným produktem, nýbrž jakýmsi polotovarem, který je dále upraven právníkem. Překladový proces je vlastně rozdělen do dvou fází (viz obr. č. 8). V první fázi dochází k doslovnému překladu (na škále překladových metod podle Newmarka (1987) by se tato metoda pohybovala od “doslovného překladu” k “sémantickému překladu”) překladatelem, který poté výsledný text odešle právníkovi. Právník je poté odpovědný za komunikační a pragmatickou stránku překladu, text překladu upraví a odešle klientovi.

Respondent 3: Potom se to odešle právníkovi. My to posíláme právníkům.

Tazatel: Takže a tím vlastně ta práce překladatele na tom překladu vlastně končí.

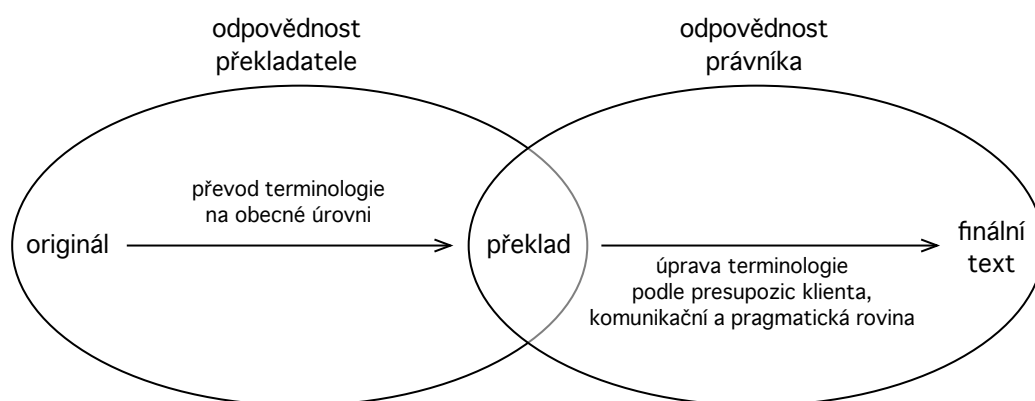
Respondent 3: S tím překladem jako takovým končí, jenom si to potom zapíše do nějakýho toho... do té aplikace. Jakoby do výkazu práce, kde to tomu klientovi vykážeš a tím to končí.

Tazatel: A co se s tím překladem děje pak ještě, u toho právníka?

Respondent 3: S tím překladem? Ten právník si to přečte a upraví. Nebo to prochází ještě jedním kolem, kdy to prvně vidí koncipient, ten to upraví, udělá se druhá verze, koncipient z toho udělá druhou verzi. Potom to jde ještě jakoby k seniornímu právníkovi a ten si to ještě jednou zkontroluje a upraví.

Tazatel: Takže vlastně vy děláte... ten překladatel dělá finální produkt, nebo dělá meziprodukt?

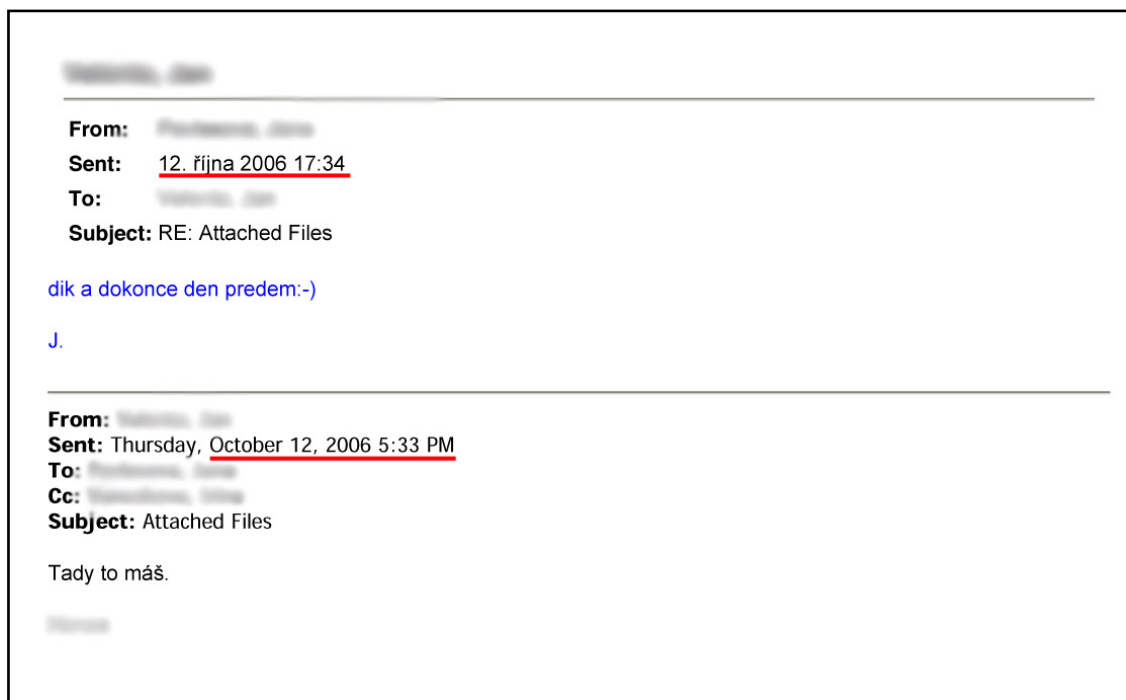
Respondent 3: Meziprodukt.

Obr. č. 8 - rozdělená odpovědnost za překlad

Pokud je tedy překladatel odpovědný pouze za výměnu textového materiálu, za výměnu lexika z jednoho jazyka do druhého, je jasné, že to omezuje jeho možnost stanovovat a prosazovat překladové normy na vyšších úrovních textu. Dá se říci, že překladatel nemůže vůči klientovi advokátní kanceláře uplatnit žádnou normu příjemce (“*normas de recepción*”) podle Rosy Rabadán. Tuto normu stanovuje a uplatňuje pouze advokát jako osoba odpovědná za konečnou podobu právní služby nebo poradenství, jehož je překlad součástí. Překladatel normu příjemce uplatňuje pouze vůči právníkovi.

Za takových okolností je překladatel skutečně pouze strojem, který prakticky nerozhoduje o komunikační strategii a pragmatické stránce překladu. Na úrovni Chestermanovy *communication norm* má překladatel téměř nulovou rozhodovací pravomoc, tu přebírá právník, který rozhoduje, jak bude komunikace s klientem vypadat. Zároveň to také znamená, že je překladatel zcela odříznut od poslední fáze produkce překladového textu a nemá na ni naprosto žádný vliv. Důkazem může být standardní e-mailová komunikace mezi překladatelem a právníkem (viz obr. č. 9).

Obr. č. 9 - potvrzení příjmu překladu ze strany právníka

Překladač odesílá text překladu právníkovi, který obratem (během jedné minuty) potvrzuje příjem, a tím pro překladače práce na překladu vlastně končí. Zároveň je jasné, že právník ještě bude s překladem pracovat, avšak už neposkytne překladači žádnou zpětnou vazbu, protože komunikace byla potvrzením příjmu prakticky ukončena, aniž by si právník text překladu přečetl. Takový způsob komunikace opravdu klade důraz zejména na splnění termínu, ne na kvalitu překladu. To je však dáno tím, že za kvalitu finálního překladu vůči klientovi ve skutečnosti neodpovídá překladač, nýbrž právník.

Tazatel: No a potom to odešlete a co se děje?

Respondent 10: Většinou to končí v tomhle stupni.

Tazatel: No a co si myslíte, že se děje dál s tím překladem? Děje se s tím něco?

Tazatel 10: No většinou jo, pak si to asi přečte. Může probíhat ještě několik..... Může to číst třeba, když mu to zadám. Tak může ještě po mě číst koncipient a po něm to prostě může číst ještě další.....

Tazatel: Jo, ale to už vy se nedozvíte, v tom už vy nejste nějak...

Respondent 10: To už se většinou nedozvím.

Výše uvedené rozdělení odpovědnosti má samozřejmě vliv na podobu Chestermanovy *accountability norm*, tedy na etickou překladovou normu, popř. na předmět loajality podle Christiane Nord. Otázkou je, kdo je vlastně klientem překladatele, zda-li je to právník jako zadavatel a v jistém smyslu i uživatel textu, nebo zda-li to není klient advokátní kanceláře jako konečný uživatel finální verze překladu. Vzhledem ke složitosti komunikační situace se respondenti shodují, že klientem překladatele je vždy právník, jelikož na klienta advokátní kanceláře (a klienta právníka) nemají absolutně žádný kontakt, navíc klient často nehodnotí překlad překladatele, ale překlad upravený právníkem.

Tazatel: S tím souvisí teda podle mě otázka, kdo je vlastně klient toho překladatele.

Respondent 3: No, samozřejmě, že ti klienti jsou vnitřní a vnější. Že máš toho právníka, pro kterýho to děláš, a potom toho externího klienta, že jo. Protože pokud se to tomu právníkovi líbí, než by se to dostalo ještě k tomu klientovi, tak to má význam, protože ten člověk ti důvěřuje a ten člověk prostě ti ...jako s tebou prostě rád spolupracuje, dává to najevo. Jednak tak, že ti zadává další překlady, nebo to dává taky najevo tak, že tě pomlouvá, že seš trouba, že blbě překládáš. Takže potom, žejo, je důležitý zas vlastně... protože když jemu se to nelíbí, tak on to vlastně musí předělat, aby prostě s tím byl spokojenej klient, žejo. Takže ta spokojenost toho klienta vlastně je filtrovaná ještě očima toho právníka, že jo. Potom taky on jde s kůží na trh, protože on je ten, kdo... jako koho klient vidí. On nevidí tebe.

Tazatel: No kdo je potom v takovýto případě, když je ta komunikace jakoby jiná, kdo je vlastně klient toho překladatele? Jestli je to právník nebo ten klient advokátní kanceláře?

Respondent 9: Určitě ten právník, ten, s kým přímo komunikuji.

Tazatel: Jo.

Respondent 9: Protože, kdybych měla možnost nějakým způsobem zjistit, co ten klient chce, kdybych se s ním nějakým způsobem spojila a jako pokusila se s ním komunikovat, tak by to byl on, kdo je můj klient, ale takhle, když k němu nemám absolutně žádný přístup, tak ho nemůžu považovat za svého klienta.

Překladatel tedy musí být loajální zejména k právníkovi jako k zadavateli překladu a až v druhém řádu ke klientovi. Respondenti samozřejmě cítí, že překlad nakonec bude používat někdo jiný než právník, ale nemají dostatečnou pravomoc svou loajalitu ke klientovi kanceláře vyjádřit přímo nějakou překladovou strategií v textu, jelikož za komunikaci s klientem je odpovědný právník. Respondent č. 7 tuto situaci popisuje tak, že může provádět změny v textu, které podle něj přispívají k úspěšné komunikaci, musí však tyto změny v textu vyznačit a právník se poté rozhodne, zda navrhované změny

přijme, či ne. Typické je, že o tom, zda právník změny přijal, či nikoli, se už překladatel ani editor nedozví.

Tazatel: So do you change the text?

Respondent 7: Sometimes, yeah. And they can choose to either accept or reject it.

Tazatel: And do you know whether they accept the change or keep to their style?

Respondent 7: I don't know. Because ultimately it is about their relationship they want to keep with the client, so I can try to add value, but if they choose not to accept it, it is beyond me.

Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá důležitá korelace mezi odpovědností za překlad jako finální produkt předávaný klientovi a jazykovou kompetencí. Dá se předpokládat, že právník může za překlad převzít odpovědnost, jen pokud je schopen s překladem dále pracovat. Pokud nemá příslušnou jazykovou kompetenci, je sice dále ze zákona za překlad odpovědný, ovšem míra spoluzodpovědnosti překladatele prudce stoupá. V takovém případě se dá od právníka očekávat vyšší míra spolupráce, jež mu zaručí alespoň částečnou a nepřímou kontrolu nad tím, jak bude výsledné znění překladu vypadat (např. formou konzultací s překladatelem).

Tuto domněnku podle mého názoru potvrzuje i zkušenost respondentky č. 6, jež je vedoucí překladatelského oddělení v advokátní kanceláři a zároveň vykonává funkci soudní tlumočnice. Míra spolupráce ze strany právníků se v obou případech diametrálně liší, jelikož zatímco s neověřeným překladem může právník dále pracovat, u ověřeného překladu tuto možnost nemá. Proto se soudní tlumočnicí, jež přebírá zákonnou odpovědnost za překlad, právník spolupracuje daleko větší míře. Tato skutečnost mimo jiné potvrzuje rozdělení překladového procesu v advokátní kanceláři - neověřený překlad v advokátní kanceláři je vlastně jakýmsi polotovarem, jehož konečnou podobu určí až právník, zatímco u ověřeného překladu musí právník, chce-li mít nad konečným zněním překladu nějakou kontrolu, zasáhnout ještě ve fázi, kdy se text originálu nachází v rukou překladatele.

Respondent 6: ... Nebo, když to má být na nějaký konkrétní právní krok, tak oni mi většinou napíšu jak se to píše... já nevím, teď mě nic nenapadá... návrh na zápis čehosi, tak mi to napíšu aby to tam bylo tak správně... A pak už ten prostor pro tu kritiku moc není...

Tazatel: Takže se dá říct, že ta spolupráce s tím právníkem je lepší, když jde o překlad s razítkem?

Respondent 6: Jo. Protože oni tomu taky věnujou, jako by té přípravě větší péči, protože kdyby se do těch dokumentů dostalo špatné slovo, špatný termín, což se jako může stát, já mám třeba výběr (...) a nevím o co jim de, a neřeknou mi to. Tak to znamená práci navíc pro všechny, protože on když to zjistí, tak to většinou zjistí v době, kdy už to má být hotový. Musí mi to vrátit, já to musím předělat a já s tím mám práci navíc a on běží čas.

Tazatel: Jasně. A není to stejný jako u překladů normálních bez razítka?

Respondent 6: Ne, není. Protože tam si to oni můžou upravit v počítači a udělají si to jak chtěj, už za mnou nemusí chodit. Já nemusím nic rozeštvat, sešívát, opravovat...

Určitě zajímavým tématem by byly strategie překladatele v situaci, kdy považuje očekávání právníka jako zadavatele a klienta advokátní kanceláře jako konečného uživatele textu za vzájemně nekompatibilní. Tato situace může nastat v případě, kdy originál nesplňuje určitá překladatelova měřítká kvality, např. porušuje Griceovy komunikační maximy. V takovém případě se vlastně jedná o stanovení norem, které Chesterman nazývá *communication norm* a *accountability norm*. Jednou možností by bylo plně se podřídit očekáváním právníka, opačnou možností by bylo překládat s ohledem na předpokládané presupozice a očekávání klienta kanceláře. Jde tedy o prioritní rozdělení loajality překladatele. Zdá se, že skutečná norma překladatele osciluje někde mezi oběma póly a závisí např. na předpokládané funkci textu nebo na mimotextových faktorech. Uplatnění této normy v překladu však vždy podléhá kontrole právníka a text, který je nositelem takové překladové normy, může být později upraven tak, aby odpovídal dominující komunikační normě právníka.

Tazatel: Že jako, tam jsou dva odstavce roztažený do 10 stránek. Podle některých překladových teorií by ten překladatel měl mít právo to osekát. Protože ten originál nesplňuje základní komunikační požadavky. Tak mě by zajímalo, jestli, prostě, jaký, co může ten překladatel dělat v takovýhle pozici?

Respondent 9: Hrozně maličko. S tím jsem se setkala taky. Chudák Boris on to bral všechno hrozně poctivě a opravdu se tady o to snažil, že vždycky hledal jenom klíčovou informaci a na tý chtěl stavět. A párkrát to vypadalo, že by musel ze 2 stran udělat 2 odstavce, ale nikdy, nikdy mu to neprošlo. Boris, to byl překladatel v (advokátní kancelář), který tam byl jakoby šéf. A nikdy mu to neprošlo, ani když to byla jenom interní komunikace v kanceláři, natož pak když to směřovalo ven ke klientovi. Protože ti právníci si na tom hrozně zakládají, když sploděj takovýhle elaborát, kterej jim musel dát strašně práce a stál je strašně času, takže si myslím, že oni tě ani nenechají, aby si jim to nějak

osekal, i kdyby to bylo třeba pro dobro věci, že by to ten text vyjasnilo.

Respondent 1: Ten špatný text člověka jakoby sváže, protože s tím se nedá pracovat. Ale bohužel v tom je docela rozdíl, když srovnám právníky a pivovarníky, třeba. Protože ti byli víc ovlivnitelní, tam se s tím dalo pracovat, tam se jim dalo říct, „nemáš to dobře napsané“, protože ti lidi si byli vědomi toho, že holt nejsou spisovatelé. Kdežto tady to je o něčem jiném. Já jako nejsem moc v pozici říct: „hele, podívej se jako, zamysli se nad tím, jako to máš fakt blbě napsané (smích). To ne.

Je zřejmé, že právě tato situace, nemožnost prosadit vlastní normu oproti normě právníka, jež překladatel dost často považuje za jazykově méněcennou, vede k frustraci některých překladatelů. Tato situace je totiž odrazem celkového mocenského postavení překladatelů a právníků nebo distribuce sociálního kapitálu ve smyslu Bourdieuovy teorie silových polí. Jak už bylo uvedeno výše, překladatel je pouze pomocníkem právníka, písářskou, strojem atd. a i když zaujme aktivní postoj a stanoví vlastní normu, kterou považuje za jazykově a komunikačně lepší než normu právníka, je to vždy nakonec právník, kdo rozhodne, jak bude překlad vypadat. Z hlediska právníka je tento konflikt otázkou právní odpovědnosti, někteří překladatelé však nesou podřízenou pozici v oboru, který podle jejich názoru spadá do oblasti jejich odbornosti, s velkou nelibostí.

Tazatel: Čím je jako ten právní text, nebo ten překlad právních textů specifickéj?

Respondent 9: No. Jakože právě, že tam ani tak nezáleží na správnosti toho překladu, jako na spokojenost toho zadavatele. A jako, že musíš docela hodně plnit jeho požadavky nebo očekávání i třeba ve chvílích, kdy si nemyslíš, že překladatelsky je to to správný.

Tazatel: Jasný. Jo, super.

Respondent 9: Prostě jsou to debilové! (smích)

2.4.6 Shrnutí a připomínky

Výše uvedená analýza rozhodně není vyčerpávající a zaměřuje se jen na ty nejmarkantnější styčné body mezi všemi popsány případy, popř. se snaží vysvětlit rozdíly mezi nimi. Cílem této práce je alespoň zčásti přispět ke studiu procesů, které vedou ke stanovování norem nebo k jejich přehodnocení, avšak sebraná data obsahují zajímavé případy z praxe, které nemusí souviset přímo s překladovými normami. Určitě by bylo přínosné výzkum rozšířit i na právníky a dozvědět se tak něco víc o jejich

očekáváníích, strategiích a motivacích jejich jednání, avšak jak jsem již uvedl výše, získal jejich účast na studii tak, aby byl vzorek reprezentativní, bude velice obtížné. Zajímavá by jistě byla i studie skutečných překladů s praxe, např. srovnání překladů a jejich následných úprav ze strany právníka. Neměli bychom zapomenout ani na klienty advokátních kanceláří a bylo by jistě velmi poučné vyslechnout si jejich názor na kvalitu překladů a dozvědět se něco o tom, co od překladu sami očekávají.

Zaměření na právníky by nebylo tak zcela od věci, jelikož jak výsledky analýzy ukázaly, jsou velice často spoluautory překladů a jsou za jejich výslednou podobu odpovědní. Bylo by zajímavé dozvědět se něco více o jejich očekáváníích, jejich jazykových normách a osobních preferencích, hledat mezi nimi společné rysy a rozdíly a snažit se zjistit, jak se tyto hodnoty přenášejí nejen v rámci advokátních kanceláří, ale mezi právníky v České republice obecně. Bez zajímavosti by také nebylo zopakování této studie u jiných specifických oborů překladové činnosti.

Výše uvedené výsledky výzkumu platí pouze pro studovanou populaci, tj. pouze pro překladatele právních textů, kteří jsou nebo byli zaměstnání v advokátní kanceláři. Generalizace hypotéz formulovaných na základě tohoto výzkumu není vzhledem k mnoha specifickým rysům překládání v právním prostředí možná. Mezi tato specifika patří mimo jiné složitá komunikační situace v překladovém procesu, mnoho zákonných omezení a zejména otázka odpovědnosti v překladu. Snad jen v právním překladu je překladatel zproštěn odpovědnosti za výsledný text, přičemž toto zproštění nepřímo vyplývá ze zákona.

ZÁVĚR

Překlad v právním prostředí je poměrně specifickou činností, pro níž je charakteristické silně regulované prostředí a složitá komunikační situace. Klíčovou otázkou je otázka odpovědnosti za překlad. Překladaelé v advokátní kanceláři nejsou za překlad odpovědní a z tohoto důvodu se ani neúčastní celého překladového procesu. Dá se říci, že překladatel právního textu je odpovědný pouze za převod povrchové struktury textu na rovině slova a kolokace. Za převod textu na vyšších rovinách je odpovědný právník, jenž je zároveň autorem originálu, zadavatelem překladu a spolutvůrcem finálního znění překladu pro klienta advokátní kanceláře.

Tato skutečnost má významné důsledky pro procesy stanovování a negociace překladových norem v právním prostředí. Překladatel nemá moc možností, jak prosadit vlastní normu. Pokud vlastní normu, jež je s normou právníka jako zadavatele překladu ve větší či menší míře v konfliktu, přece jen do textu překladu prosadí, její realizace ve finální verzi překladu vždy podléhá schválení ze strany právníka.

Dalším důsledkem jasně stanovené a rozdělené odpovědnosti za překlad je téměř nulová komunikace o normách. Právník považuje překlad za mechanický převod textu na úrovni termínů, a proto ani nepovažuje za nutné normy na vyšších úrovních textu stanovovat nebo o nich s překladatelem jednat. Překladatel dostává od právníka jako zadavatele zpětnou vazbu, pouze když poruší jeho dominantní normu nebo když si ji doposud neosvojil. V takových případech má zpětná vazba formu kritiky. Celá situace je ztížena tím, že právník podstupuje stejnou akulturaci jako překladatel a při vysoké fluktuaci právníků mezi advokátními kancelářemi se často stává, že v advokátní kanceláři neexistuje jedna, ale více konkurenčních norem, jelikož právníci si osvojí jazykovou a komunikační normu z předchozích pracovišť a tu pak prosazují v prostředí nové advokátní kanceláře.

Překladatel za těchto okolností musí zvládnout pouze základní normu na úrovni terminologie, ovšem v rámci pevně daných mantinelů má při řešení překladatelských problémů relativní volnost. Tato volnost spolu s chybějící normativní aktivitou a

komunikací překladatelů v advokátní kanceláři někdy vede k situaci, že každý překladatel v advokátní kanceláři je zastáncem zcela jiné překladové normy např. na úrovni Touryho *initial norm*. Jelikož překladatelé nedostávají od právníků jako zadavatelů žádnou zpětnou vazbu, jejich jednání není zásadním způsobem regulováno a tato normativní rozkolísanost může i v rámci jednoho překladatelského oddělení nabýt značných rozměrů.

Nulová komunikace a zpětná vazba však není charakteristická jen pro advokátní kanceláře. Překladatel, který začíná s překlady právních textů mimo advokátní kancelář, podstupuje svou akulturaci vlastně sám a chybějící zpětná vazba od zadavatele, nejčastěji od advokátní kanceláře, vlastně jen implicitně validuje jeho vlastní normu. Toto svévolné jednání prochází korekcí až v okamžiku, kdy překladatel nastoupí do advokátní kanceláře a je konfrontován s její dominantní normou. Jelikož však neexistuje nějaká obecně platná norma, kterou by se překlad právních textů řídil, při vstupu do prostředí nové advokátní kanceláře prochází i zkušený překladatel částečnou akulturací znovu.

Nemožnost překladatele stanovit a prosadit vlastní překladovou normu, určit termín pro dokončení překladu, nastavit pracovní podmínky, za kterých překlad vzniká, a ovlivnit konečnou podobu překladu vede k jednostranné závislosti překladatele na právníkovi jako zadavateli. Tuto závislost symbolicky potvrzuje i právník, jenž je přesvědčen, že dokáže sám překládat (má-li příslušnou jazykovou kompetenci), a překladatelskou činnost deleguje překladateli jen z čistě ekonomických důvodů. Překladatel má za těchto okolností dvě možnosti. Buď přijme aktivní postoj a začne vyvíjet snahu o standardizaci překladových postupů a stanovení norem na vyšších úrovních textu, a tím zlepšit své pracovní podmínky a potvrdit vlastní odbornost, nebo může přijmout postoj pasivní, vzdát se vlastní odpovědnosti a plně se podřídit normě překladatele, tj. skutečně pojmout překlad jako mechanickou práci, pouhou výměnu jazykového materiálu. Otázkou zůstává, jak se k případnému aktivnímu postoji překladatele postaví právník.

Tato práce má za cíl konfrontovat existující teorie právního překladu a teorii překladových norem zejména v pojetí Gideona Touryho s každodenní realitou překládání v právním prostředí. Výsledky této práce mohou pomoci překladatelům právních textů uvědomit si objektivní podmínky jejich práce a zaujmout určitý postoj. Domnívám se, že

stávající systém překládání v právním prostředí se nachází v jistém bludném kruhu - právník pojmá překlad jako mechanickou činnost, a proto překladatelům vytváří takové pracovní podmínky, za nichž je skutečně možné text pouze mechanicky převést. Výsledný překlad, jenž je vždy kompromisem mezi kvalitou a splněním termínu pro jeho dokončení, poté názor právníka pouze potvrzuje. Tento bludný kruh mimo jiné vede k výrazné pracovní frustraci mnoha právních překladatelů.

Téma překladu právních textů a stanovování, komunikace a negociace norem v právním prostředí není touto prací ani zdaleka vyčerpáno. Vzhledem ke složité komunikační situaci by bylo vhodné rozšířit tuto studii o výzkum se zaměřením na právníky a klienty advokátních kanceláří a zjistit další objektivní podmínky a motivace jednotlivých aktérů celého překladového procesu. Studie zaměřená na právníky by jistě odhalila další omezující faktory, které jsou v této práci pouze naznačeny, např. otázky zákonných omezení, vlivu klientů na chování právníka atd.

Shrnutí

Tématem této diplomové práce je stanovování a negociace překladových norem v právním prostředí. Práce vychází z teoretických poznatků o překladu právních textů a z teoretických prací o překladových normách, zejména z prací Gideona Touryho, Thea Hermanse, Andrewa Chestermana a dalších autorů. Cílem práce je konfrontovat tyto teoretické poznatky s každodenní praxí překládání v právním prostředí.

Výzkumnou metodou práce je kvalitativní sociologický výzkum, konkrétně kombinace analytických postupů metody zakotvené teorie podle sociologů Strausse a Glasera a sběru dat formou tzv. “rozhovorů zaměřených na problém” a zkoumání dokumentů. Výzkumu se zúčastnilo celkem 10 respondentů - překladatelů, kteří jsou nebo byli zaměstnanci advokátní kanceláře.

Překlad v prostředí advokátní kanceláře je z hlediska procesů stanovování a negociace překladových norem velice specifický. Klíčovou otázkou je odpovědnost za překlad. Překladatel v advokátní kanceláři není za konečnou podobu překladu odpovědný - za překlad jako součást právní služby nebo právního poradenství je odpovědný advokát. Tato skutečnost má důsledky pro vzájemné vztahy mezi překladatelem a právníkem jako autorem originálu a zadavatelem překladu.

Překladatel nemá za těchto okolností možnost stanovit ani prosadit vlastní normu, jelikož nemá kontrolu nad celým překladovým procesem a nad finálním zněním překladu. Ve všech ohledech své práce je prakticky závislý na právníkovi, což mimo jiné vede k jeho frustraci a v některých případech i k rezignaci na aktivní přístup ke stanovení vlastních norem.

Získané poznatky mohou pomoci osvětlit procesy a objektivní podmínky stanovování překladových norem v právním prostředí a mohou vést k přehodnocení překladatelských procesů v advokátních kancelářích.

Summary

This thesis paper attempts to discover the processes used to set up and negotiate translation norms in legal environments. It is based on the existing theoretical knowledge of legal translation and on the theoretical works on translation norms, especially the works by Gideon Toury, Theo Hermans, Andrew Chesterman and other authors. The aim of this thesis paper is to confront these theories with the every-day experiences of translating in legal environments.

The research method used for this purpose is qualitative sociological research - a combination of the analytical procedures of grounded theory first drafted by Strauss and Glaser and data collection procedures based on “problem-centered interviews” and on the investigation of documents. The total of 10 respondents - translators who work or have worked in law firms - have participated in the survey.

Legal translation is very specific in terms of the processes whereby translation norms are set up and negotiated. The key issue is the issue of liability. Translators employed in law firms are not liable for the final wording of the translation - it is the lawyer who is held liable for the translation that forms a part of his or her legal service or advice. This influences the mutual relations between the translator and the lawyer who plays the role of the author of the original and of the translation’s commissioner.

Under these circumstances, the translator is unable to set up and implement his own norms, as he cannot control the entire translation procedure and influence the final wording of the translation. In all aspects of his work, the translator is dependent on the lawyer, which leaves him frustrated and sometimes even unable to adopt a proactive approach to setting up his own norms.

The findings presented in this paper may help shed new light on the processes and objective conditions of setting up translation norms in law firms, and may lead to a reassessment of the existing translation processes deployed therein.

Bibliografie

1. BAKER, Mona. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Londýn: Routledge, 1992. ISBN 0415030854.
2. BARABINO, Guadalupe Soriano. Propuesta de clasificación textual en la formación del traductor jurídico. In: *Estudios de Traducción: Problemas y Perspectivas*. Universidad de las Palmas de Canaria. Servicio de Publicaciones, 2006. s. 405-425.
3. BASSNETT, Susan. Text Types and Power Relations. In: *Text Typology and Translation*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. s. 87-98.
4. BHATIA, Vijay K. Translating Legal Genres. In: *Text Typology and Translation*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. s. 203-216.
5. BLANCO, Pilar. Problemas de la Documentación Jurídica. In: *Una mirada al taller de San Jerónimo. Bibliografías, técnicas y reflexiones en torno a la traducción*. Madrid: Instituto Universitario de Lenguas Modernas y Traductores - Universidad Complutense de Madrid, 2001. s. 171-178.
6. BOURDIEU, Pierre. *Outline of a Theory Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0 521 29164 X.
7. BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3
8. CANCINO, Rita. Los símbolos también se traducen? La traducción del símbolo § del lenguaje jurídico español al danés o un retrato de las diferencias culturales entre los lenguajes jurídicos español y danés. In: *Estudios de Traducción: Problemas y Perspectivas*. Universidad de las Palmas de Canaria. Servicio de Publicaciones, 2006. s. 357-371.
9. CAPELLAS, Juan F. La obtención del título del traductor en España. In: *Actes du Colloque International "La traduction juridique. Histoire, theorie(s) et pratique"*. Genève: ETI. 2000. s. 1-6.
10. Cole, Patricia. Finding a Path Through the Research Maze. *The Qualitative Report*. [On-line Journal]. vol. 2, no. 1.
<<http://www.nova.edu/ssss/QR/BackIssues/QR2-1/cole.html>>
11. ČECHOVÁ, Marie - CHLOUPEK, Jan - KRČMOVÁ, Marie - MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV - nakladatelství, 1997. ISBN 80-85866-21-8

12. DE FELIPE BOTO, María del Rosario. Revisión del concepto de norma en los estudios de traducción. *Hermeneus*, 2004. vol. 6, str. 59-74. ISSN 1139-7489
13. DE GROOT, Gerard-René. Language and law. In: *Netherlands Reports to the fifteenth international congress of comparative law*. Antwerp/Groningen: Intersentia, 1998. s. 21-32.
14. DICK, Bob. *Grounded Theory: a Thumbnail Sketch* [online]. c2000-2005, last revised 11.6.2005. <<http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/arp/grounded.html>>
15. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0139-7
16. DOLEŽEL, Lubomír. *Kapitoly z dějin strukturální poetiky*. Brno: Host, 2000. ISBN 80-7294-003-1
17. EVEN-ZOHAR, Itamar. Factors and Dependencies in Culture: A Revised Outline for Polysystem Cultural Research. In: *Canadian Review of Comparative Literature*. vol. 24, no. 1, 1997. s. 15-34.
18. EVEN-ZOHAR, Itamar. Polysystem Theory (Revised). [online]. 2007 [cit. 2007-08-12]. Dostupný z: <<http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/ps-revised.pdf>>
19. FALZOI, Carmen. La traducción de los términos jurídicos. Cultura y polysemia. In: *Estudios de Traducción: Problemas y Perspectivas*. Universidad de las Palmas de Canaria. Servicio de Publicaciones, 2006. s. 373-381.
20. GARZONE, Giuliana. Legal Translation and Functionalist Approaches: a Contradiction of Terms? In: *Actes du Colloque International "La traduction juridique. Histoire, théorie(s) et pratique"*. Genève: ETI. 2000. s. 395-414.
21. GOUANVIC, Jean-Marc. A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances. *The Translator*. vol. 11, no. 2. s. 147-166.
22. GRICE, Herbert Paul. Logic and Conversation. In: *Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 1975. s. 41-58.
23. GRYGAR, Mojmír. *Terminologický slovník českého strukturalismu*. Brno: Host, 1999. ISBN: 80-86055-61-2
24. HANZL, Jan. *Překlad právních předpisů Evropských společenství v České republice a dalších nových členských státech EU (Project management a sociologie jednotlivých subjektů vstupujících do procesu překladu)*. Praha, 2006. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na Ústavu translatologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Naďa Abdallaová.

25. HARVEY, Malcolm. A Beginner's Course in Legal Translation: the Case of Culture-bound Terms. In: *Actes du Colloque International "La traduction juridique. Histoire, theorie(s) et pratique"*. Genève: ETI. 2000.
26. HARVEY, Malcolm. What's so Special about Legal Translation? *Meta*. vol. XLVII, no. 2. s. 177-185.
27. HEATH, Anthony W. The Proposal in Qualitative Research. *The Qualitative Report*. [On-line Journal]. vol. 3, no. 1. <<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-1/heath.html>>
28. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
29. HERMANS, Johan - LAMBERT, José. From Translation Markets to Language Management: The Implications of Translation Services. *Target*, 1998. vol. 10, no. 1, s. 113-132.
30. HERMANS, Theo. Norms and the Determination of Translation. A Theoretical Framework. In: *Translation, Power, Subversion. Topics in Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, 1996. s. 25-51. ISBN 1853593508.
31. HERMANS, Theo. Paradoxes and Aporias in Translation and Translation Studies. In: *Translation Studies: Perspectives on an Emerging Discipline*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. s. 10-23.
32. HERMANS, Theo. Some Concluding Comments on the Debates and the Responses. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 135-142.
33. HERMANS, Theo. The Production and Reproduction of Translation: Systems Theory and Historical Context. In: *Translations: (Re)Shaping of Literature and Culture*. Istanbul: Bogazici University Press, 2002. s. 175-194.
34. HERMANS, Theo. Translation and Normativity. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 50-71.
35. HERMANS, Theo. *Translation in Systems. Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1999. ISBN 1900650118.
36. HIPSKY, Shellie. The Pre-Conceptual Map Methodology: Development and Application. *The Qualitative Report*. vol. 11, no. 2. s. 719-728.
37. HOLMES, James Stratton. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 1988. ISBN: 90-6203-739-9
38. HOUSE, Juliane. Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation. *Meta*. vol. 46-2. s. 245-257.

39. CHENAIL, Ronald J. Presenting Qualitative Data. *The Qualitative Report* [On-line Journal]. vol. 2, no. 3. <<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/presenting.html>>
40. CHESTERMAN, Andrew. *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. ISBN 1588110125.
41. CHESTERMAN, Andrew. Description, Explanation, Prediction: A Response to Gideon Toury and Theo Hermans. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 90-97.
42. CHOI, Jungwha - LIM, Hyang-Ok. The Status of Translators and Interpreters in Korea. *Meta*. vol. XLVII, no. 4. s. 627-635.
43. CHVATÍK, Květoslav. *Strukturální estetika*. Brno: Host, 2001. ISBN: 80-7294-027-9
44. INGHILLERI, Moira. Habitus, Field and Discourse: Interpreting as a Socially Situated Activity. *Target*. vol. 15, no. 2. s. 243-268.
45. INGHILLERI, Moira. The Sociology of Bourdieu and the Construction of the "Object" in Translation and Interpreting Studies. *The Translator*. vol. 11, no. 2. s. 125-145.
46. KELLE, Udo. "Emergence" vs. "Forcing" of Empirical Data? A Crucial Problem of "Grounded Theory" Reconsidered. *Forum: Qualitative Social Research* [On-line Journal]. vol. 6, no. 2. <<http://www.qualitative-research.org/fqs-texte/2-05/05-2-27-e.pdf>>
47. KNAPPOVÁ, Marta - ŠVESTKA, Jiří - DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné*. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. ISBN 80-7357-127-7
48. KUEHN, Thomas - WITZEL, Andreas. Using a Text Databank in the Evaluation of Problem-Centered Interviews. *Forum: Qualitative Social Research* [On-line Journal]. vol. 1, no. 3. <<http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-00/3-00kuehnwitzel-e.htm>>
49. LAVOIE, Judith. Le discours sur la traduction juridique au Canada. *Meta*. vol. XLVII, no. 2. s. 198-210.
50. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.
51. LEVÝ, Jiří. *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971.
52. LOVE, Joyce G. The Hermeneutics of Transcript Analysis. *The Qualitative Report*. [On-line Journal]. vol. 2, no. 1. <<http://www.nova.edu/ssss/QR/BackIssues/QR2-1/love.html>>
53. MADSEN, Dorte. A model for translation of legal texts. In: *Translation as intercultural communication: selected papers from the EST Congress*. Amsterdam: John Benjamins, 1995. s. 291-300.

54. MARTIN, Anne Silke. Breve estudio descriptivo de las características peculiares del lenguaje jurídico y su traducción. In: *Estudios de Traducción: Problemas y Perspectivas*. Universidad de las Palmas de Canaria. Servicio de Publicaciones, 2006. s. 383-394.
55. NAU, Douglas S. Mixing Methodologies: Can Bimodal Research be a Viable Post-Positivist Tool? *The Qualitative Report* [On-line Journal]. vol. 2, no. 3. <<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/nau.html>>
56. NEWMARK, Peter. *A Textbook of Translation*. London: Prentice-Hall, 1987. ISBN 0139125930.
57. NIDA, Eugene. *Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964.
58. NORD, Christiane. Scopus, Loyalty, and Translational Conventions. *Target*. vol. 3, no. 1. s. 91-109.
59. NORD, Christiane. *Translating as a Purposeful Activity*. Manchester: St. Jerome, 1997. ISBN 1900650029.
60. OKOLO, Bertram. Incongruency in Discourse: A Violation of the "Cooperative Principle"? *Meta*. vol. XLI, no. 1. s. 376-388.
61. POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1974.
62. PYM, Anthony. Okay, So How Are Translation Norms Negotiated? A Question for Gideon Toury and Theo Hermans. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 106-112.
63. PYM, Anthony. Translation as a Transaction Cost. *Meta*. vol. 11, no. 4, s. 594-605.
64. RABADÁN, Rosa. *Equivalencia y traducción. Problemática de la equivalencia transléctica inglés-español*. León: Universidad de León, 1991. ISBN: 84-7719-2545-5
65. ROBINSON, Douglas. Looking through Translation: A Response to Gideon Toury and Theo Hermans. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 114-123.
66. SIMEONI, Daniel. The Pivotal Status of the Translator's Habitus. *Target*. vol. 10, no. 1, s. 1-39.
67. SNELL-HORNBY, Mary. *Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?* Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
68. STRAUSS, Anselm - CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Sdružení podané ruce, 1999. ISBN: 80-85834-60-X.

69. ŠARČEVIĆ, Susan. Introduction. Translation procedures for legal translation. In: ŠARČEVIĆ, S. (ed.). *Legal Translation: Preparation for Accession to the European Union*. 1st ed. Rijeka: Faculty of Law, 2001, s. ix-xiv, 75-109.
70. ŠARČEVIĆ, Susan. Legal Translation and Translation Theory: a Receiver-oriented Approach. In: *Actes du Colloque International "La traduction juridique. Histoire, théorie(s) et pratique"*. Genève: ETI. 2000.
71. ŠARČEVIĆ, Susan. Translation and the law: An interdisciplinary approach. In: *Translation Studies: an Interdiscipline*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. s. 301-308.
72. ŠKRLANTOVÁ, Markéta. Legal texts and the discursive construction of societies [online]. 2007 [cit. 2007-06-12]. Dostupný z: http://isg.urv.es/cetra/Misano2006_Skrlantova.pdf
73. ŠUBRT, Jiří. *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-77-3.
74. TOURY, Gideon. *Descriptive Translation Studies - and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins, 1995. ISBN 155619687-3.
75. TOURY, Gideon. A Handful of Paragraphs on "Translation" and "Norm". In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 9-31.
76. TOURY, Gideon. Some of Us Are Finally Talking to Each Other. Would it Mark the Beginning of a True Dialogue? Comments on Responses. In: *Translation and Norms*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999. s. 129-132
77. TROSBORG, Anna. "Acts" in contracts: Some guidelines for translation. In: *Translation Studies: an Interdiscipline*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. s. 309-318.
78. TROSBORG, Anna. Translating Hybrid Political texts. In: *Text Typology and Translation*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. s. 145-157.
79. VIENS, Christine - BASTIN, Georges L. - DUHAMEL, Solange - MOREAU, Roselyne. L'accréditation des interprètes judiciaires au Palais de justice de Montréal. *Meta*. vol. XLVII, no. 2. s. 289-293.
80. WAI-YEE, Emily Poon. The pitfalls of linguistic equivalence: The challenge for legal translation. *Target*, 2002. vol. 14, no. 1, s. 75-106.
81. WITZEL, Andreas. The problem-centered interview. *Forum: Qualitative Social Research* [On-line Journal]. vol. 1, no. 1. <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00witzel-e.htm>

82. ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: EUPress, 2006. ISBN 80-86754-19-7.

Internetové zdroje

www.csu.cz

www.jtpunion.org

www.justice.cz

www.legal500.com

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 - typologie překladových norem.....	20
Tabulka č. 2 - rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem.....	21-22
Tabulka č. 3 - základní přístupy kvalitativního výzkumu.....	23
Tabulka č. 4 - počet soudních tlumočnicků ze španělského jazyka v ČR.....	31
Tabulka č. 5 - počet soudních tlumočnicků z anglického jazyka v ČR.....	31
Tabulka č. 6 - srovnání počtu členů JTP a soudních tlumočnicků podle jazyků.....	33
Tabulka č. 7 - překladatelé v doporučených advokátních kancelářích v ČR.....	34-35
Tabulka č. 8 - neoficiální statistika studentů ÚTRL FF UK.....	36
Tabulka č. 9 - přehled respondentů.....	44
Tabulka č. 10 - pojmové kategorie na základě kódování.....	53
Obr. č. 1 - překladatelé v advokátních kancelářích v ČR podle Legal 500.....	35
Obr. č. 2 - grafické znázornění centrální kategorie a podkategorií.....	54
Obr. č. 3 - grafické znázornění modelu akulturace č. 1.....	58
Obr. č. 4 - grafické znázornění modelu akulturace č. 3.....	59
Obr. č. 5 - struktura advokátní kanceláře.....	64
Obr. č. 6 - e-mailová komunikace mezi právníkem a překladateli.....	73
Obr. č. 7 - komunikační situace v právním překladu.....	86
Obr. č. 8 - rozdělená odpovědnost za překlad.....	88
Obr. č. 9 - potvrzení příjmu překladu ze strany právníka.....	89

Přílohy

Příloha č. 1 - Statistika OSVČ “Sekretářské a překladatelské činnosti” v ČR.....	i
Příloha č. 2 - Vysvětlivky ke statistické tabulce - kódy živnostníků.....	iv
Příloha č. 3 - Vysvětlivky ke statistické tabulce - kódy okresů.....	v
Příloha č. 4 - Kódovací kategorie na základě předvýzkumu.....	viii
Příloha č. 5 - Dotazník pro respondenty.....	xi
Příloha č. 6 - Osnova rozhovoru.....	xii
Příloha č. 7 - Graf distribuce sociálního kapitálu.....	xv
Příloha č. 8 - Hodinové sazby právníků, poměr ceny služby připadající na překlad.....	xvi
Příloha č. 9 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 1.....	xviii
Příloha č. 10 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 2.....	xxvi
Příloha č. 11 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 3.....	xxxv
Příloha č. 12 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 4.....	lii
Příloha č. 13 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 5.....	lxiii
Příloha č. 14 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 6.....	lxxii
Příloha č. 15 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 7.....	lxxxii
Příloha č. 16 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 9.....	lxxxvii
Příloha č. 17 - Přepis rozhovoru s respondentem č. 10.....	xcv